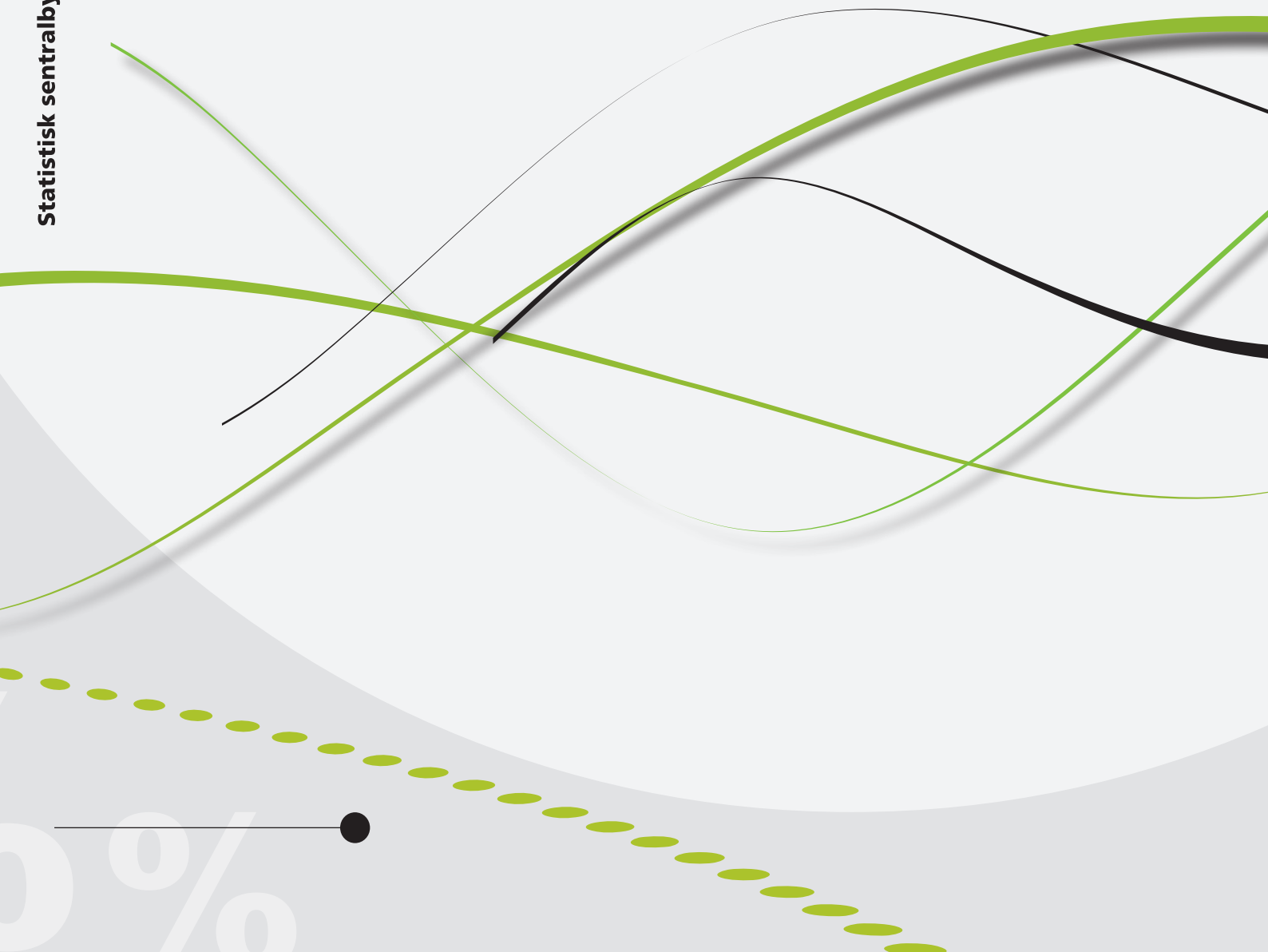

Marianne Tønnessen

Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge

Marianne Tønnessen

**Fruktbarhet og annen demografi hos
innvandrere og deres barn født i Norge**

Rapporter I denne serien publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

	Standardtegn i tabeller	Symbol
© Statistisk sentralbyrå	Tall kan ikke forekomme	.
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal	Oppgave mangler	..
Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Oppgave mangler foreløpig	...
Publisert januar 2014	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
ISBN 978-82-537-8853-1 (trykt)	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
ISBN 978-82-537-8854-8 (elektronisk)	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
ISSN 0806-2056	Foreløpig tall	*
Emne: Befolkning/Innvandring og innvandrere	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Desimaltegn	,

Forord

Mønstre for fruktbarhet, migrasjon og dødelighet er til en viss grad annerledes for innvandrere og deres barn født i Norge enn for befolkningen for øvrig. Men disse mønstrene endrer seg over tid og varierer etter blant annet landbakgrunn og botid.

I denne rapporten presenteres analyser av demografiske prosesser hos innvandrerne i Norge og deres norskfødte barn, samt tidligere forskning på feltet. De demografiske prosessene omfatter både barnefødsler, død, innvandring og utvandring. I denne rapporten er hovedvekten lagt på utviklingen i fruktbarheten, altså barnetall per kvinne. For dødelighet, utvandring og innenlandsk flytting er det ikke gjort nye analyser, men rapporten går gjennom tidligere forskning og analyser på disse områdene. Målet er å gi en oppdatert oversikt over hva vi vet om demografien hos innvandrerne i Norge og deres barn i dag.

Etter hvert som innvandrerne og deres norskfødte barn er blitt stadig flere og eldre, har også tallmaterialet om dem blitt stadig rikere. Det gjør at vi nå har et bredere grunnlag for analyser av disse gruppene enn vi har hatt noen gang før.

Marianne Tønnessen ved Gruppe for demografi og levekår i SSBs forskningsavdeling har vært ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet. Takk til Kjersti Norgård Aase, Lars Østby, Astri Syse, Lasse Stambøl, Jonas Minet Kinge, Silje Vatne Pettersen og Kjetil Telle for faglige innspill og tilbakemeldinger, og til Marit Berger Gundersen som har tilrettelagt rapporten for publisering.

Arbeidet er finansiert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Rapporten er også tilgjengelig på www.ssb.no/befolkning

Statistisk sentralbyrå, 16. januar 2014.

Hans Henrik Scheel

Sammendrag

Norge har hatt en kraftig vekst i innvandringen de siste ti årene, fra 40 000 innvandringer i 2002 til nærmere 80 000 i 2012. Antall innvandrere som bor i Norge er mer enn doblet siden 2004. Nå utgjør innvandrerne i Norge rundt 600 000 personer, eller 12 prosent av befolkningen.

Veksten i antall innvandrere, kombinert med at de fleste innvandrerkvinnene er i aldre der det er vanlig å få barn, forklarer hvorfor stadig flere av barna som fødes i Norge har en mor som er innvandrer. I 2012 hadde 23 prosent av de nyfødte – altså nesten én av fire babyer – en mor som var innvandrer. For 15 år siden gjaldt dette færre enn hvert tiende barn.

Økningen har imidlertid skjedd på tross av, og ikke på grunn av, utviklingen i fruktbarhet hos innvandrerkvinnene. Innvandrerkvinnenes fruktbarhet – altså gjennomsnittlig barnetall per kvinne – har gått *ned* de siste tiårene, fra 2,6 i 2000 til 2,1 i 2012.

Én mulig forklaring på nedgangen i fruktbarhet kan være at sammensetningen av innvandrerne i Norge er endret etter EU-utvidelsen østover i 2004. Men analysene viser at fruktbarheten blant kvinner fra det østlige EU har økt betydelig det siste tiåret, og nå er på 2,0 barn per kvinne – altså nesten på nivå med fruktbarheten blant innvandrerkvinner sett under ett.

En antakelig viktigere forklaring finnes hos innvandrerkvinnene fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og til dels Europa utenom EU. Disse kvinnene har fått vesentlig lavere fruktbarhet de siste tiårene. Særlig blant innvandrerkvinnene med bakgrunn fra Asia har nedgangen vært stor, med nesten ett barn færre per kvinne.

Blant kvinnene fra Asia, Afrika og Latin-Amerika viser utviklingen to hovedtrekk. For det første synker fruktbarheten jo lenger tid kvinnene har bodd i Norge. For det andre ser vi at selv blant de med kortest botid fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, er fruktbarheten nå betydelig lavere enn den var for ti-femten år siden. De nyankomne får altså klart færre barn i dag enn de nyankomne fikk før. Dette kan henge sammen med at barnetallene per kvinne har gått betraktelig ned i store deler av verden de siste tiårene. Innvandrerkvinnene som dro til Norge i 2012, reiste altså fra land som var preget av en lavere fruktbarhet enn tidligere.

Det er store forskjeller i fruktbarheten mellom de kvinnene som innvandrer som barn og de som kommer etter at de har fylt 18 år. Jo mer av oppveksten som har vært i Norge, dess lavere er vanligvis fruktbarheten. Fruktbarheten blant innvandrerens døtre er også betydelig lavere enn fruktbarheten hos innvandrerkvinnene, og den ser i tillegg ut til å være noe lavere enn for ikke-innvandrere.

Denne rapporten begynner med en beskrivelse av data og metode, før et eget kapittel beskriver innvandrerens aldersstruktur, kjønn og hvor i landet de bor. I det neste kapitlet presenteres fruktbarhetsanalysene. Deretter oppsummeres forskning og analyser som er gjort av andre om innvandrerens dødelighet, utvandring og flyttemønstre. Disse analysene viser at innvandrerne ser ut til å ha en noe lavere dødelighet enn befolkningen ellers – noe som ofte oppfattes som et paradoks. Sannsynligheten for å utvandre er betydelig større for innvandrerne enn for befolkningen ellers, særlig hvis innvandrerne opprinnelig kommer fra andre rike land, er studenter eller arbeidsinnvandrere. Innvandrerne bor også mer sentralisert enn den øvrige befolkningen i Norge, men arbeidsinnvandrere ser ut til å være de innvandrerne som oftest flytter fra sentrale til mindre sentrale kommuner.

Abstract

Norway has experienced a pronounced growth in immigration in recent decade, from 40.000 immigrations in 2002 to nearly 80.000 in 2012. The number of immigrants living in Norway has more than doubled since 2004 to 600.000 persons in 2013, corresponding to 12 per cent of the population.

The growth in the number of immigrants as well as the fact that most immigrant women are of child-bearing ages, explain why an increasing number of babies born in Norway has an immigrant mother. In 2012, 23 percent of the newborns – nearly one in four babies – had a mother who was an immigrant. 15 years ago this applied to less than every tenth child.

The increase in the number of children born to immigrant women has happened despite of, not because of, the fertility trends among immigrant women. Immigrant women's fertility – measured as the average number of children per woman (total fertility rate) – has declined over the past decade, from 2.6 in 2000 to 2.1 in 2012.

One explanation for the decline in fertility among immigrant women may be that the composition of immigrants in Norway has changed after the EU expanded eastwards in 2004. However, the total fertility rate among immigrant women from eastern EU has increased significantly over the last decade and is now 2.0 children per woman – almost as high as the general fertility among all immigrant women.

A probably more important explanation is found among immigrant women from Asia, Africa, Latin America and to some extent from Europe outside the EU. These women's fertility has decreased significantly during the last decade. The decline has been particularly noticeable among immigrant women from Asia, with almost one less child per woman.

Among women from Asia, Africa and Latin America there are two main findings: First, the fertility is highest right after arrival in Norway. As the duration of residency in Norway increases, the fertility decreases. Second, even among those with shortest duration of residency, fertility is now significantly lower than one or two decades ago. In other words, the newcomers today get substantially fewer children than the newcomers did earlier. This may be because fertility has declined in most parts of the world in recent decades. Immigrant women who came to Norway in 2012 thus traveled from countries that were characterized by a lower fertility compared to earlier.

There are large differences in fertility between women who immigrate as children and those who come after they have turned 18. The more of an immigrant woman's adolescence that has been spent in Norway, the lower is her fertility. Also the fertility of immigrants' Norwegian-born daughters is considerably lower than the fertility of immigrant women, and it also seems to be somewhat lower than for non-immigrants.

This report begins with a description of data and methodology, before describing the immigrants' demographic characteristics such as age structure, sex and where they live. The next chapter presents the fertility analyses. In the last chapter, research and analyses made by others about immigrants' mortality, migration and mobility patterns are summarized. According to these analyses, immigrants seem to have a lower mortality than the general population – which is often considered a paradox. Immigrants are significantly more likely to emigrate than the general population, especially if they originally came from other rich countries and/or are students or migrant workers. Lastly, immigrants tend to cluster in more centralized areas of Norway compared with the general population.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Data og metode	7
1.1. Disse omfattes av analysene	7
1.2. Slik er analysene gjort	8
1.3. Hvor pålitelige er tallene?	9
2. Innvandrerne i Norge og deres norskfødte barn	12
2.1. Flere innvandrerne i Norge.....	13
2.2. Tre av fire innvandrere er mellom 20 og 54 år	14
2.3. Flere i alle botidsgrupper.....	17
2.4. Flest i Oslo	18
2.5. Flere fødsler blant innvandrerne	20
3. Fruktbarhet	24
3.1. Slik ser det ut i andre land.....	24
3.2. Mange innvandrerkvinner i fødedyktig alder i Norge	27
3.3. Innvandrerkvinnene trekker fruktbarheten noe opp	29
3.4. Mulige årsaker til fruktbarhetsnedgangen	29
3.5. Høyest innvandrerfruktbarhet i Nord-Trøndelag, lavest i Troms.....	35
3.6. Innvandrermodrene er litt yngre	37
3.7. Lavere fruktbarhet blant de som innvandrer som barn	40
3.8. Lavere fruktbarhet hos døtre av innvandrere	41
3.9. Høy fruktbarhet hos kvinner fra Somalia, lav hos kvinner fra Filippinene og Iran ...	43
4. Dødelighet, utvandring og regional bosetting	49
4.1. Dødelighet.....	49
4.2. Utvandring.....	51
4.3. Regional bosetting og flyttemønstre	53
5. Oppsummering	54
Referanser	57
Figurregister	62
Tabellregister	63

1. Data og metode

Dette kapitlet redegjør for hvordan fruktbarhetsanalysene er gjort. Her presenteres definisjoner av sentrale begreper, hvem som er omfattet av analysene, samt svakheter ved data og metode.

Dataene, begrepene og metodene som omtales i dette kapitlet, gjelder for de analysene som er gjort i forbindelse med denne rapporten – altså analysene av fruktbarhetsutviklingen. I rapporten omtales også forskning og analyser som er gjort i andre sammenhenger og i andre land, men metoden som omtales under, gjelder altså ikke nødvendigvis for dem.

1.1. Disse omfattes av analysene

Analysene som er gjort i forbindelse med denne rapporten bruker tall fra SSBs registre, som bygger på data fra Det sentrale folkeregister. Folkeregisterdata er hovedkilden for all løpende befolkningsstatistikk, inkludert statistikk over innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Analysene, og befolkningsstatistikken ellers, omfatter alle som er registrert *bosatte* i Norge. For å være registrert som bosatt, må man som hovedregel (ha planer om å) bo her i minst seks måneder, og ha lovlig opphold i landet. Personer i asylmottak som ikke har fått oppholdstillatelse kommer altså ikke med, heller ikke sesongarbeidere eller andre innvandrere på korttidsopphold (under seks måneder).

Tallene for fødte omfatter levendefødte barn som er født i Norge av en mor som er bosatt i landet. Barn som fødes av en norsk statsborger som er bosatt i utlandet teller ikke med, heller ikke barn som fødes i Norge av en mor som ikke er formelt bosatt her.

I SSBs statistikker og registre finnes det ulike innvandringskategorier. De er definert ut fra eget, foreldres og besteforeldres fødeland. I denne rapporten ser vi særlig på tre grupper: Innvandrere, norskfødte med to innvandrerforeldre, og den øvrige befolkningen. De er definert slik:

- En *innvandrer* er en person som har innvandret til Norge og som er født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.
- En *norskfødt med innvandrerforeldre* er en person som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. I denne rapporten vil denne gruppen også bli omtalt som 'barn av innvandrere', 'innvandrernes barn', eventuelt 'døtre av innvandrere' når det handler om fruktbarhet.
- Den *øvrige befolkningen* omfatter alle andre. Dette er en stor gruppe, der de fleste er født i Norge med norskfødte foreldre og besteforeldre, men der man også finner personer som er født i utlandet med norskfødte foreldre/besteforeldre, personer som har én utenlandsfødt og én norskfødt forelder, personer med norskfødte foreldre men utenlandsfødte besteforeldre og så videre. En grundigere oversikt over de ulike undergruppene kan finnes i Kvarv Andreassen mfl. (2013).

I tillegg til vanlige demografiske kjennetegn som fødeår, alder, kjønn og bostedskommune, er det noen sentrale kjennetegn som bare brukes for innvandrere:

Alder ved innvandring viser antall hele år mellom fødselsdato og første dato som bosatt i Norge.

Botid viser antall hele år fra første innvandring til Norge. Selv om personen senere bor noen år utenlands igjen, vil botiden fortsatt regnes fra første år hun/han var bosatt i Norge.

I denne analysen brukes aldre og botider ved *utgangen* av det aktuelle året.

Landbakgrunn brukes både for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Innvandrerne er gruppert etter eget fødeland, mens norskfødte med to innvandrerforeldre er gruppert etter foreldrenes fødeland. Hvis foreldrene har ulikt fødeland, er det mors fødeland som blir valgt.

I mange av analysene i denne rapporten brukes grupper av fødeland, og grupperingen tar utgangspunkt i verdensdelene. Selv om det er store forskjeller innen hver landgruppe, er det også visse likhetstrekk, både når det gjelder fruktbarhet og innvandringsmønster til Norge. Europa er delt inn i tre landgrupper, og Asia er delt i to, mens Oseania og Nord-Amerika er slått sammen til én gruppe. Dermed blir det åtte landgrupper:

- *Vesteuropeiske land* omfatter alle land i Vest-Europa, samt Hellas og Kypros.
- *Østlige EU-land* omfatter Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kroatia, Bulgaria og Romania.
- *Resten av Europa* består av østeuropeiske land utenfor EU, inkludert hele Russland.
- *Vest-Asia* omfatter alle asiatiske land vest for grensen mellom India og Myanmar, altså grovt sett Sør-Asia, Sentral-Asia og Midtøsten (inkludert Tyrkia).
- *Øst-Asia* består av alle asiatiske land øst for grensen mellom India og Myanmar, altså grovt sett Øst-Asia (inkludert Kina og Mongolia) og Sørøst-Asia.
- *Afrika* omfatter hele det afrikanske kontinentet.
- *Latin-Amerika* består av Mellom- og Sør-Amerika samt de karibiske landene.
- *Nord-Amerika og Oseania* omfatter USA, Canada, Australia, New Zealand og stillehavslanene.

1.2. Slik er analysene gjort

I demografisk sammenheng refererer ordet *fruktbarhet* til hvor mange barn kvinner faktisk får, ikke hvorvidt de fysisk er i stand til å få barn (fekunditet). Det mest brukte målet på fruktbarheten i en befolkning er *samlet fruktbarhetstall* (SFT). SFT står også sentralt i fruktbarhetsanalysene i denne rapporten. I analysen er det altså fruktbarheten blant innvandrerkvinner som først og fremst analyseres (uavhengig av om de fødte barnas fedre er innvandrere eller ikke).

SFT viser gjennomsnittlig antall levendefødte barn en kvinne vil få i løpet av livet, dersom fruktbarhetsmønsteret i en gitt periode (vanligvis et kalenderår) varer ved i hele kvinnens fødedyktige alder (15-49 år) og dødsfall ikke forekommer før kvinnene er 50 år.

For å beregne SFT tar man utgangspunkt i de aldersspesifikke fruktbarhetsratene (ASFR) i et bestemt kalenderår. De beregnes slik, for hver aldersgruppe:

$$\frac{\text{Antall fødte i en aldersgruppe}}{\text{Middelfolkemengden i samme aldersgruppe}}$$

Middelfolkemengden referer til gjennomsnittlig antall personer i en gitt aldersgruppe som er bosatt i Norge i det aktuelle året.

SFT er summen av de aldersspesifikke fruktbarhetsratene over hele aldersspennet 15-49 år, som kan regnes som kvinnenes fruktbare periode. I denne analysen beregnes aldersspesifikke fruktbarhetsrater for femårige aldersgrupper. Det henger sammen med at antall kvinner (og deres fødsler) i noen av undergruppene vi ser på, er ganske små. For små undergrupper kan tilfeldige variasjoner i antall fødsler slå sterkere ut på samlet fruktbarhetstall når vi bruker ettårige framfor femårige aldersgrupper.

Til fruktbarhetsanalysene i denne rapporten er det hovedsakelig tre typer datafiler som er brukt:

- Oversikten over antall fødte ett bestemt år (fødte-filer)
- Oversikten over befolkningen ved inngangen til hvert år (bosatte-filer)
- En samlefil med demografisk informasjon om alle som noen gang har vært bosatt i Norge.

Antall fødte er funnet slik:

Selve tallet for antall fødte er hentet fra SSBs fødte-filer. Til analysene trengs det dessuten litt mer informasjon om de fødte, blant annet om moren er innvandrer eller ikke, hennes landbakgrunn, botid etc. Derfor kobles fødte-filene sammen med mer informasjon om barnet selv og om moren. Dette er hentet fra samlefilen med demografisk informasjon om alle som noen gang har bodd i Norge, og koblet ved hjelp av barnets og morens fødselsnummer. Iblant skjer det at noen skifter fødselsnummer, slik at det i første omgang ikke blir kobling. Da har et eventuelt nytt fødselsnummer blitt lagt inn, og kobling forsøkt igjen. Dersom det fortsatt ikke har vært mulig å koble på mer informasjon om barnet (det gjaldt fra 5 barn i 2000 til 63 barn i 1991), har vi koblet direkte til morens informasjon og avledet barneinformasjonen derfra. Tilsvarende metode er brukt når det ikke har vært mulig å koble på mer informasjon om moren; da har informasjon om barnet (for eksempel antall utenlandske foreldre og besteforeldre, og landbakgrunn) vært brukt til å beregne informasjonen om moren (det gjaldt fra 3 barn i 2002 til 138 barn i 2012). Dermed har vi utvidet fødte-filene i analysen til å inneholde mer relevant informasjon enn de i utgangspunktet hadde.

Middelfolkemengden er beregnet slik:

Middelfolkemengden er definert som befolkning (i den aktuelle gruppen) ved inngangen til året pluss befolkningen (i samme gruppe) ved utgangen av året, dividert med to. I denne analysen betyr det antall kvinner i en bestemt aldersgruppe, og eventuelt i en bestemt landgruppe og/eller botidsgruppe og/eller innvandringskategori (om hun selv er innvandrer, norskfødt barn av to innvandrere eller tilhører den øvrige befolkning). Man følger altså en bestemt gruppe av kvinner som er under risiko for å få barn det aktuelle året.

Siden alle som lever blir ett år eldre i løpet av et kalenderår, blir middelfolkemengden i for eksempel den yngste aldersgruppen av kvinner beregnet slik: antall kvinner 14-18 år ved inngangen til det aktuelle året, pluss antall kvinner 15-19 år ved utgangen av det aktuelle året, dividert på to. Det er også tatt hensyn til at variabelen botid endrer seg over tid.¹

Det er filene over bosatte ved hvert årsskifte som brukes ved beregningen av middelfolkemengden. Disse filene inneholder også informasjon om mange relevante kjennetegn som antall utenlandsfødte i tre generasjoner, landbakgrunn, botid og alder ved innvandring.

De fleste av analysene er gjort for perioden 1990-2012. Det henger sammen med at vi har relativt gode data om innvandrerne tilbake til 1990. For noen av analysene finnes det ikke gode data så langt tilbake, og da er tidsseriene gjort kortere.

1.3. Hvor pålitelige er tallene?

Sammenlignet med andre land er Det sentrale folkeregister og den norske befolkningsstatistikken av svært høy kvalitet. Det gjør også at analyser bygget på norske folkeregisterdata har et langt mer robust fundament enn for eksempel utvalgsundersøkelser. Registreringen av både fødsler, dødsfall og innvandring er regnet for å være svært pålitelig. Når det gjelder utvandring, kan vi også legge til grunn at det aller meste blir registrert. Men det finnes en del personer som har utvandret fra Norge, som likevel fortsatt står registrert i folkeregisteret som bosatt.

¹ Når analysene gjelder kvinner med en bestemt botid, har kvinnene som utgjør 'siste del' av middelfolkemengden ett år lenger botid enn de hadde da de utgjorde 'første del' av middelfolkemengden.

Det kan skyldes at de som utvandrer, ikke er klar over at de må rapportere til folkeregisteret, eller at de glemmer det, eller at de med vilje unnlater å melde flytting for ikke å miste velferdsgoder. Hvor mange av personene i folkeregisteret som egentlig har utvandret, finnes det ikke anslag for. Problemet med utvandringsregistreringen er beskrevet nærmere i rapporten *Utvandring fra Norge 1971-2011* (Pettersen 2013).

Manglende registrering av utvandring fra Norge gir utfordringer blant annet når man skal analysere dødeligheten blant eldre innvandrere. Dersom innvandrere som egentlig har utvandret, likevel blir stående i de norske registrene, vil de jo kunne dø i utlandet uten at dette blir fanget opp i folkeregisteret. For fruktbarhetsanalysene er problemet antakelig mindre. Men dersom det finnes mange kvinner i folkeregisteret som egentlig har flyttet til utlandet – og kanskje har fått barn der – vil de bidra til å øke middelfolkemengden (som er nevneren når fruktbarhetsratene skal beregnes) uten å bidra til å øke antall registrerte fødte (som er telleren). Dermed kan anslagene for SFT bli lavere enn de egentlig skulle vært.

SFT kan også beregnes på litt andre måter enn de som er beskrevet i dette kapitlet. I stedet for 5-års aldersgrupper brukes ofte 1-årsgrupper. Praksis for å beregne middelfolkemengde varierer også noe. Metoden i denne rapporten har vært å følge et kull gjennom det aktuelle året. I andre sammenhenger brukes identisk aldersavgrensning ved både inngangen til og utgangen av året. Slike metodiske forskjeller kan gi utslag i litt forskjellige estimater for SFT i ulike rapporter, særlig for små grupper.

Noen feil ved bearbeidingen og analysen av dataene er uunngåelig. Det kan være kodefeil, revisjonsfeil, feil i programmeringen, feil i datakjøringer osv. Det er utført et betydelig arbeid for å kvalitetssikre produksjonen og analysen av tallene og for å kontrollere resultatene, men det er likevel mulig at det fortsatt finnes feil i materialet som presenteres.

Selv om datagrunnlaget er pålitelig sammenlignet med i mange andre land, finnes det andre utfordringer knyttet til å bruke samlet fruktbarhetstall (SFT) for å måle forskjeller mellom ulike gruppers fruktbarhet:

Når SFT brukes til å sammenligne ulike gruppers fruktbarhetsnivå, forutsettes det at de gruppene som analyseres ikke i for stor grad endrer sammensetning over tid (Østby 2004). Men mange innvandrergupper er preget av store utskiftninger, og dette kan særlig være et problem hvis vi ser på små grupper. Noen kvinner flytter til utlandet, noen nye innvandrere, noen får barn i Norge og flytter ut igjen, andre får barn i utlandet og flytter tilbake igjen.

For at undergruppene vi analyserer ikke skal bli for små, lages ofte større grupper der vi for eksempel slår sammen alle kvinner fra en gruppe av land eller en verdensdel. Men siden innvandringen til Norge fra ulike land har kommet i bølger gjennom historien, risikerer vi da å beregne fruktbarhet for en gruppe der det er ganske ulike typer kvinner i de ulike aldersgruppene. For eksempel kan de eldste gruppene bestå av en type kvinner som allerede har fått sine barn, mens de yngre aldersgruppene består av en annen type kvinner som ønsker å vente med å få barn. Da kan resultatet bli et SFT som gir for lavt inntrykk av fruktbarheten for denne samlegruppen.

En lignende utfordring møter vi når vi skal måle fruktbarheten hos kvinner som ikke er godt representert i alle aldersgrupper. Et typisk eksempel er norskfødte med innvandrerforeldre. Foreløpig er det ikke så mange av dem som er over 35 år. Når det er få eller ingen kvinner i de eldste aldersgruppene, og ingen fødsler, vil de aldersspesifikke fruktbarhetsratene for disse aldersgruppene bli 0 – og dermed bidrar ikke de eldste aldersgruppene til å løfte SFT slik de kunne ha gjort om det var mange nok kvinner (og noen av dem fikk barn) i disse aldre.

I tillegg til disse innvendingene mot å bruke SFT når det gjelder grupper av innvandrere, finnes det også en generell innvending mot SFT som mål på fruktbarheten. SFT er summen av de aldersspesifikke fruktbarhetsratene i en bestemt periode (vanligvis et år), og er dermed et såkalt periodemål. I praksis vil ikke noen kvinne i et virkelig liv oppleve alle disse aldersspesifikke ratene. Hun opplever bare den raten som gjelder for egen aldersgruppe det året. Problemet med SFT blir ekstra tydelige når fødealderen endres. Hvis yngre kvinner utsetter fødslene sine, mens eldre kvinner allerede har fått de barna de vil ha, vil periodefruktbarheten gå ned. Men det betyr ikke at de yngre kvinnene vil få færre barn enn de eldre – det kan hende de bare får dem senere i livet. For å få et mer fullstendig bilde av fruktbarheten, må man bruke den såkalte kohortfruktbarheten. Kohortfruktbarheten viser hvor mange barn kvinnene i snitt har fått når de er ferdige med sin fruktbare periode. For innvandrere kan kohortfruktbarheten vise seg å bli en del lavere enn SFT kan gi inntrykk av (Wilson 2013). Problemet med kohortfruktbarheten er at den først kan beregnes når kvinnene er ferdige med sin fruktbare periode, altså når de er blitt 45-50 år. Dersom man ønsker raskere informasjon om utviklingen i fruktbarheten for yngre kull av kvinner, regnes SFT i de fleste tilfeller som et godt nok alternativ.

I analysene i denne rapporten er det ikke tatt hensyn til antall barn innvandrerkvinnene har fått før de kom til Norge. I norske registre kan man finne ut hvor mange barn innvandrerkvinnene har med seg til Norge, men ikke hvor mange barn som eventuelt fortsatt bor i utlandet. Dersom hensikten med analysene var å beskrive kohortfruktbarheten, ville dette vært en alvorlig mangel. Men når SFT brukes som mål, tas det jo ikke hensyn til tidligere antall barn hos noen kvinner – verken innvandrerkvinner eller andre. Da er det de faktiske fødslene i et gitt år som brukes til beregningene av antall barn per kvinne, og dermed behøver ikke manglende oversikt over tidligere fødsler bli noe stort problem. Likevel er det sannsynlig at antall barn en innvandrerkvinne allerede har fått, påvirker hvorvidt hun føder barn i et gitt år eller ikke. Det kan slå begge veier på SFT: Dersom hun allerede har fått mange barn og derfor føder færre barn i Norge, bidrar det til å trekke SFT nedover. Dersom hun har ventet med fødslene til hun er kommet på plass i Norge, og deretter får flere barn i rask rekkefølge, bidrar det til å trekke SFT oppover.

En siste faktor som kan gjøre resultatene av analysene usikre, er at noen av gruppene som analyseres har relativt få kvinner i fødedyktig alder og dermed få fødsler. Det gjør at tilfeldige variasjoner i antall kvinner og særlig i antall fødsler kan gi store utslag på SFT. Problemet blir større jo mindre gruppene er. I tabell 2.4 (til slutt i neste kapittel) er det presentert noen hovedtall for antall kvinner i fødedyktig alder og antall fødte blant innvandrere og døtre av innvandrere, fordelt på landbakgrunn. Som tabellen viser, er tallene spesielt små for døtre av innvandrere og for landgruppen 'Nord-Amerika og Oseania'. Resultater som handler om disse gruppene bør derfor tolkes med ekstra varsomhet.

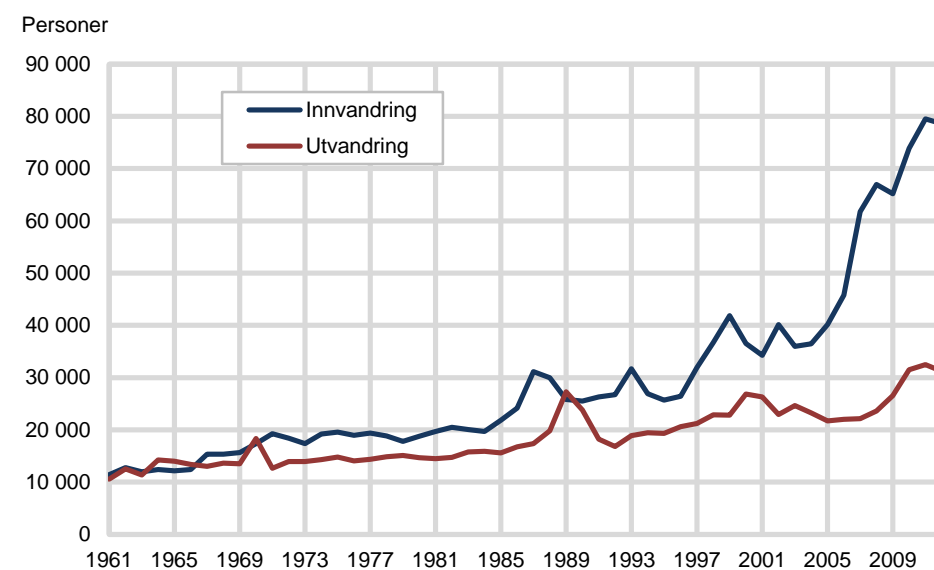
2. Innvandrerne i Norge og deres norskfødte barn

På noen få tiår har det vært store endringer i antall innvandrere som bor i Norge og deres sammensetning. De er blitt mange flere, men de er fortsatt relativt unge. Tallet på barn av innvandrere har også økt kraftig, og de eldste gruppene har nå blitt voksne. Innvandrerkvinner og deres døtre står for omtrent en fjerdedel av fødslene her i landet.

Norge har gått fra å være et land med stor utvandring til å bli et land med stor innvandring. Svært mange nordmenn utvandret til USA for 100-150 år siden, og nettoutvandringen i perioden 1836-1915 er anslått til over 600 000 personer (Norges offisielle statistikk 1921). De siste tiårene har trenden vært motsatt: Siden 1971 har Norge hatt flere innvandringer enn utvandringer hvert år (bortsett fra i 1989). Som figur 2.1. viser, økte innvandringen gjennom 1970-, 80- og 90-årene, og økningen var særlig kraftig etter EU-utvidelsen østover i 2004. Siden 2007 har det årlig kommet over 60 000 innvandrere til Norge. I 2011 og 2012 var innvandringen på nær 80 000.

Også utvandringen har økt de siste tiårene, men ikke så kraftig som innvandringen. Det betyr at nettoinnvandringen, altså antall innvandringer minus antall utvandringer, har steget betydelig, særlig etter 2004. I 2012 var den rekordhøy, på 47 300.

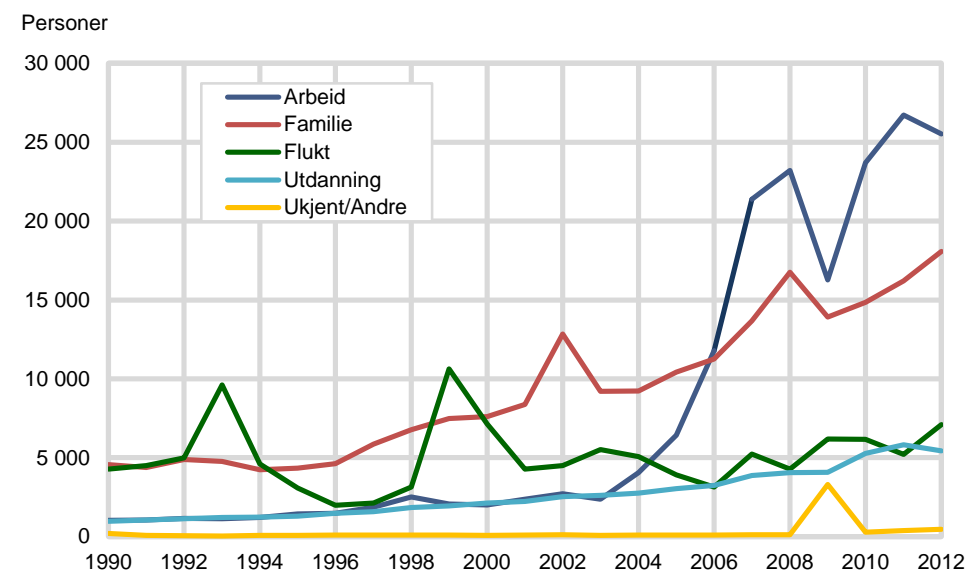
Figur 2.1. Inn- og utvandring til og fra Norge. 1961-2012

Hvilke grupper som flytter til Norge har endret seg gjennom tiårene. I begynnelsen av 1970-årene kom arbeidsinnvandrere fra mange verdensdeler til Norge. Fra 1980-årene var det en klar økning i antall asylsøkere, særlig fra land som Iran, Chile, Vietnam og Sri Lanka og etter hvert fra det tidligere Jugoslavia. Innvandringen av familiemedlemmer til personer som allerede hadde flyttet til Norge, økte også. Etter tusenårsskiftet har det vært to tydelige trender i det norske innvandringsmønsteret: Innstramning av asylpolitikken, og en liberalisert arbeidsinnvandring. At Norge gjennom EØS-avtalen ble del av et felleseuropeisk arbeidsmarked der EU-borgere fritt kan reise til andre land og arbeide der, fikk særlig konsekvenser etter at EU ble utvidet østover i 2004. For en grundigere oversikt over innvandringen til Norge siden 1970, se NOU 2011:7 (2011).

Som figur 2.2 viser, er det først og fremst arbeidsinnvandringen som har økt etter 2004. Men det har også vært en økning i familieinnvandringen, noe som delvis kan forklares med at en del arbeidsinnvandrere også får familien hit.

Figur 2.2 Innvandring til Norge, etter innvandringsgrunn. 1990-2012

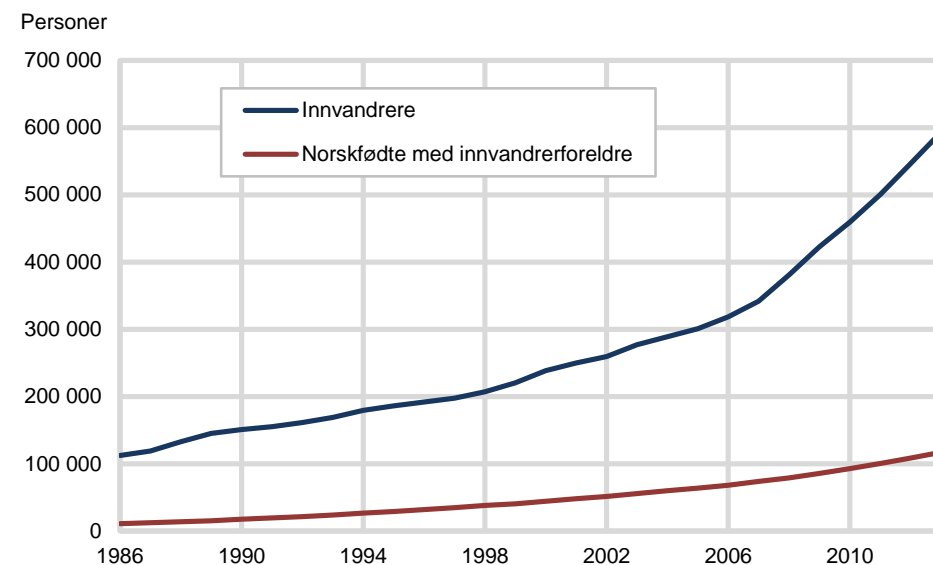

Figuren inkluderer ikke nordiske borgere. Tallene for utdanning omfatter også au-pairer.

2.1. Flere innvandrere i Norge

En konsekvens av den høye nettoinnvandringen er at det stadig bor flere innvandrere i Norge. Figur 2.3 viser utviklingen i antall bosatte innvandrere og norskfødte personer med to innvandrerforeldre. Antall innvandrere som bor i Norge er mer enn doblet siden 2004, og nesten fire ganger så høyt som i 1990. Også tallet på norskfødte barn av to innvandrere har økt kraftig fra 1990 til 2013, fra 17 000 til 117 000 personer.

Figur 2.3. Antall innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre som bor i Norge, 1986-2013

Sammensetningen av innvandrerne har også endret seg, som tabell 2.1 viser. I 1993 var de største innvandrergruppene i Norge fra Danmark, Sverige og Pakistan, fulgt av Storbritannia og Vietnam. Ti år senere, i 2003, var fortsatt Sverige og Danmark de to største gruppene, men det var flere personer i Norge fra Irak enn fra Pakistan.

På listen over de fem vanligste opprinnelseslandene i 2013 er det bare ett land som også sto på listene i 1993 og 2003, nemlig Sverige. Nå er polakkene blitt den største innvandrergruppen i Norge, og også litauerne utgjør en stor gruppe. I tillegg er det blitt mange innvandrere fra Tyskland og Somalia.

Tabell 2.1. De fem vanligste opprinnelseslandene for innvandrere i Norge. Andel av alle innvandrere. 1993, 2003 og 2013

1993	
Danmark	10 %
Sverige	7 %
Pakistan	7 %
Storbritannia	6 %
Vietnam	6 %
Totalt antall innvandrere	169 174
2003	
Sverige	8 %
Danmark	6 %
Irak	5 %
Pakistan	5 %
Bosnia-Hercegovina	5 %
Totalt antall innvandrere	277 262
2013	
Polen	13 %
Sverige	6 %
Litauen	5 %
Tyskland	4 %
Somalia	4 %
Totalt antall innvandrere	593 322

Barn født i Norge med to innvandrerforeldre kan grupperes etter foreldrenes fødeland. Som tabell 2.2 viser, var personer med foreldre fra Pakistan den dominerende gruppen i 1993. Da utgjorde de 27 prosent av alle norskfødte barn med innvandrerforeldre. I 2013 er de fortsatt den største gruppen, men andelen er halvert. Også personer med foreldre fra Vietnam og Tyrkia er store grupper, og den siste tiden har det også blitt mange med foreldre fra Somalia og Irak.

Siden antallet personer født i Norge med to innvandrerforeldre har økt så kraftig fra 1993, betyr ikke en redusert *andel* nødvendigvis et redusert *antall*. Antallet norskfødte personer med foreldre fra Pakistan økte fra 6 500 i 1993 til 15 200 i 2003, selv om andelen av alle barn med innvandrerforeldre altså ble halvert. Også antallet med foreldre fra Vietnam og Tyrkia økte klart i denne perioden.

Tabell 2.2. De fem vanligste opprinnelseslandene for foreldrene til norskfødte med to innvandrerforeldre. Andel av alle norskfødte med to innvandrerforeldre. 1993, 2003 og 2013

1993	
Pakistan	27 %
Vietnam	9 %
Tyrkia	7 %
India	5 %
Serbia og Montenegro	5 %
Totalt antall barn av to innvandrere	23 920
2003	
Pakistan	20 %
Vietnam	9 %
Tyrkia	7 %
Sri Lanka	7 %
Somalia	5 %
Totalt antall barn av to innvandrere	55 532
2013	
Pakistan	13 %
Somalia	8 %
Vietnam	7 %
Irak	7 %
Tyrkia	5 %
Totalt antall barn av to innvandrere	117 142

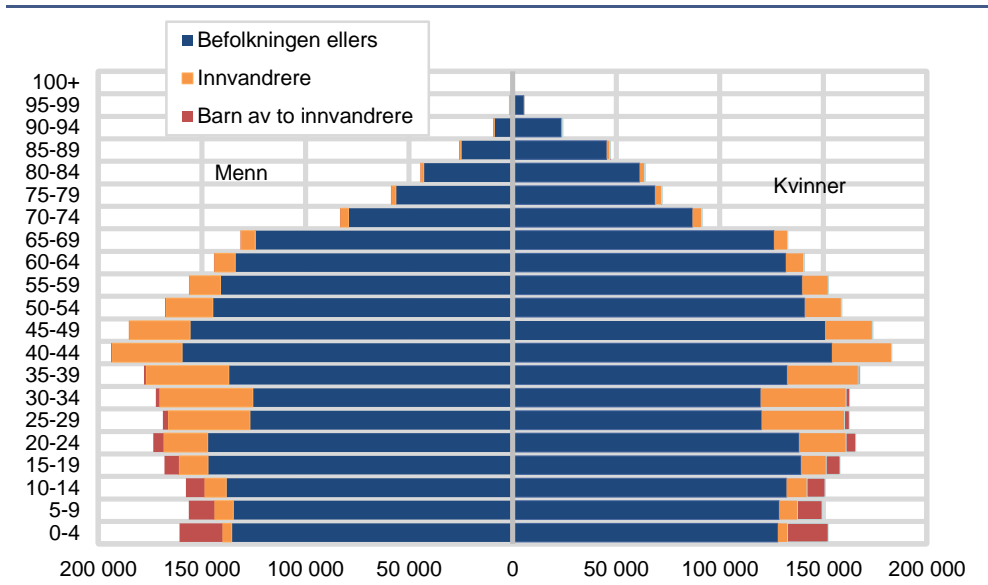
2.2. Tre av fire innvandrere er mellom 20 og 54 år

Befolkningspyramiden i figur 2.4 viser hvordan innvandrerne og deres norskfødte barn fordeler seg etter alder og kjønn, sammenlignet med befolkningen ellers. Blant personene over 70 år er det få innvandrere (drøye 20 000) og knapt noen barn av innvandrere. I aldersgruppene fra 20 til 54 år, derimot, er mer enn hver tiende

person innvandrer. Høyest er andelen i aldersgruppen 30-34 år, der 26 prosent av befolkningen er innvandrere.

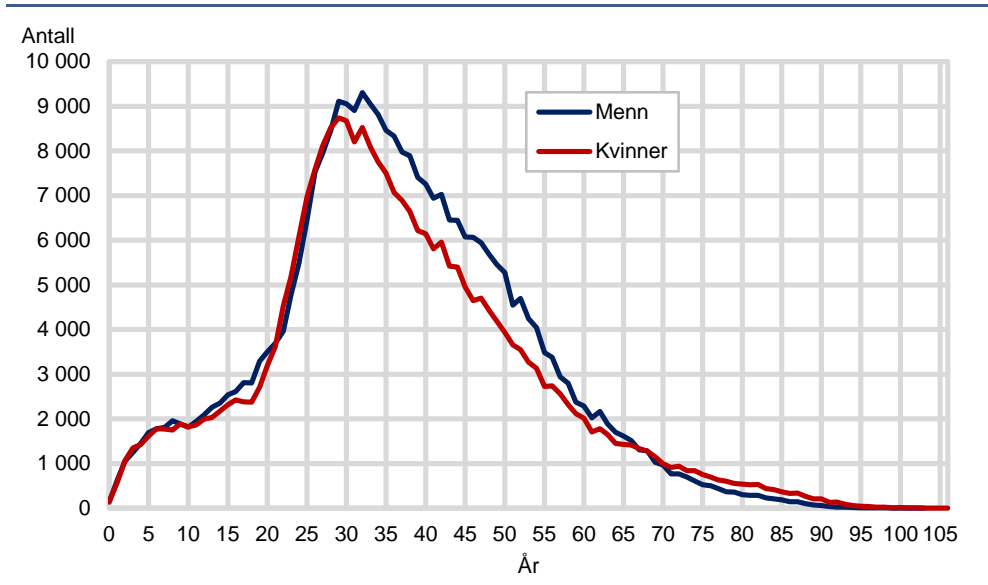
Innvandrerens norskfødte barn finner vi først og fremst i de yngste aldersgruppene, og særlig blant de aller yngste. I aldersgruppen 0-4 år er 13 prosent av personene norskfødte barn av to innvandrere.

Figur 2.4. Innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og befolkningen ellers, etter aldersgrupper. 2013

At de fleste innvandrerne i Norge er i alderen 20-54 år, kommer enda tydeligere fram i figur 2.5. Omtrent tre av fire innvandrere (74 prosent) er 20-54 år. Det er også flere menn enn kvinner blant innvandrerne i Norge. I 2013 var 310 000 av innvandrerne menn, mens 283 000 var kvinner. Som figur 2.5 viser, er det bare blant de eldste (70 år eller mer) og blant innvandrere i 20-årene at kvinnene er i flertall.

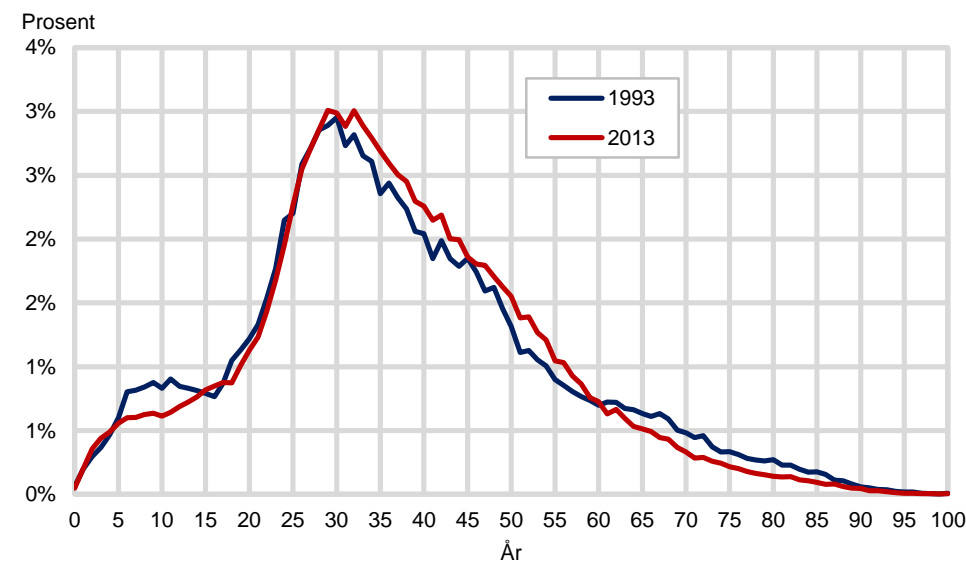
Figur 2.5. Innvandrere i Norge, etter kjønn og alder. 2013

Aldersfordelingen blant innvandrerne har endret seg lite på 20 år. Figur 2.6 viser prosentvis fordeling av innvandrerne på ulike aldre i 1993 og 2013. Fortsatt har aldersfordelingen en topp rundt 30-årsalderen. Men det er blitt en litt lavere andel unge og eldre siden 1993, og en litt høyere andel mellom 30 og 60 år. Dette kan henge sammen med arbeidsinnvandringen som har vært høy i mange år.

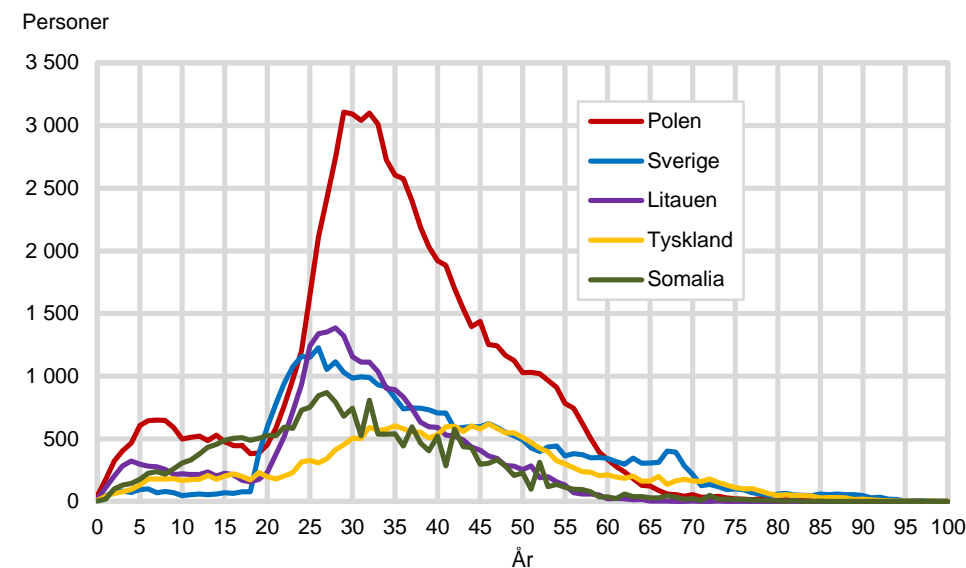
Ettersom personer som innvandrer også blir eldre for hvert år som går, ville man kanskje forventet en aldring hos innvandrerne i Norge på disse 20 årene. Men siden det stadig kommer nye, unge innvandrere til landet, og siden mange utvandrer igjen etter at de har blitt noen år eldre, trekker dette gjennomsnittsalderen for innvandrerne i Norge nedover. I 1993 var snittalderen for alle innvandrere i Norge 37,1 år. 20 år senere er den faktisk litt lavere: 36,9 år.

Figur 2.6. Innvandrere i Norge, etter alder. Prosentvis fordeling. 1993 og 2013

Figur 2.7 viser aldersfordelingen blant innvandrerne fra de vanligste opprinnelseslandene. Det er særlig blant innvandrerne fra Polen og Litauen at flesteparten er i alderen 25-40 år. Innvandringen fra disse landene er hovedsakelig arbeidsinnvandring. Innvandrerne fra Somalia, på den andre siden, er noe jevnere fordelt på alder – selv om det også blant disse er få gamle.

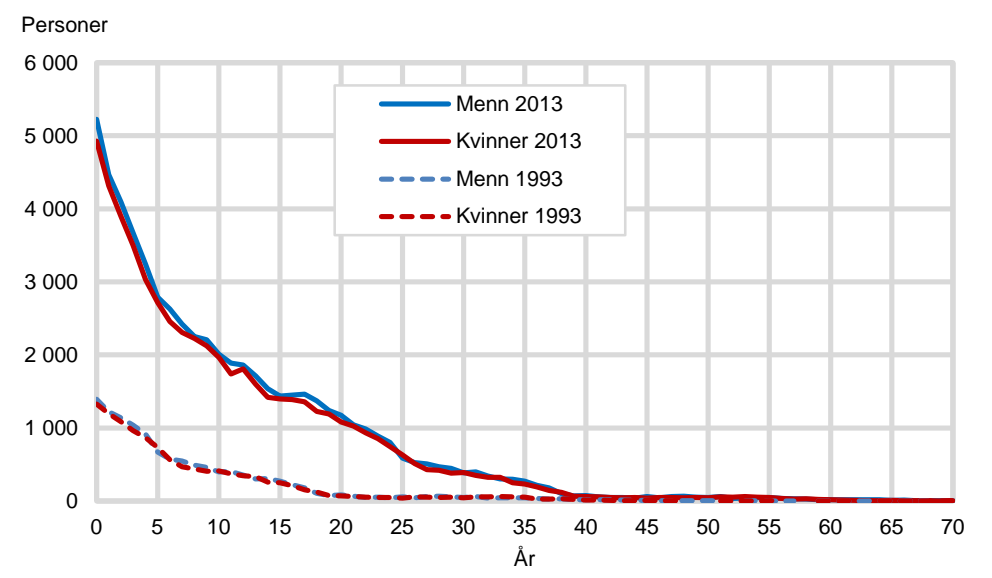
Figur 2.7 Innvandrere i Norge fra de fem vanligste opprinnelseslandene, etter alder. 2013

Blant de norskfødte barna av innvandrere er det naturlig nok flest i de yngre aldersgruppene. Slik var det også i 1993, men som figur 2.8 viser, er de nå langt flere i alle aldersgrupper. Fortsatt er det likevel svært få av barna til innvandrere som er eldre enn 40 år. Kjønnfordelingen er stort sett som for befolkningen ellers;

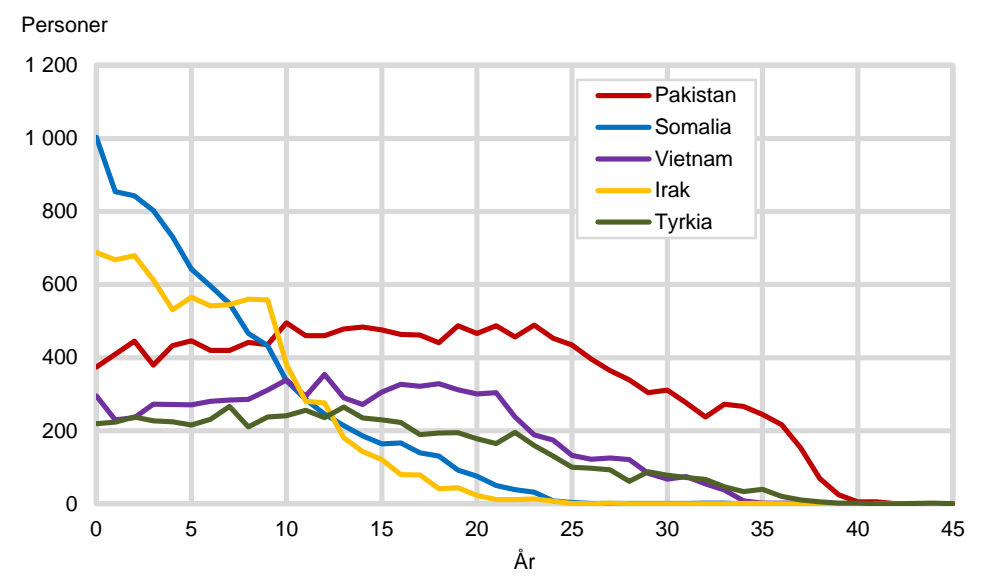
det er vanlig at det fødes litt flere gutter enn jenter, slik at guttene er i flertall i alle de unge aldersgruppene.²

Figur 2.8. Barn av to innvandrere i Norge, etter kjønn og alder. 1993 og 2013

Figur 2.9 viser aldersfordelingen blant innvandrernes barn når vi ser på de fem største gruppene målt etter foreldrenes opprinnelsesland. I de yngste aldersgruppene er barn med foreldre fra Somalia den største gruppen, mens de med foreldre fra Pakistan dominerer fra tiårsalderen av, og særlig fra midten av 20-årene. Dette henger sammen med at mange innvandrere fra Pakistan har vært i Norge lenge, slik at barna deres har rukket å bli voksne.

Figur 2.9. Barn av to innvandrere i Norge, de fem vanligste gruppene etter foreldrenes opprinnelsesland, etter alder. 2013

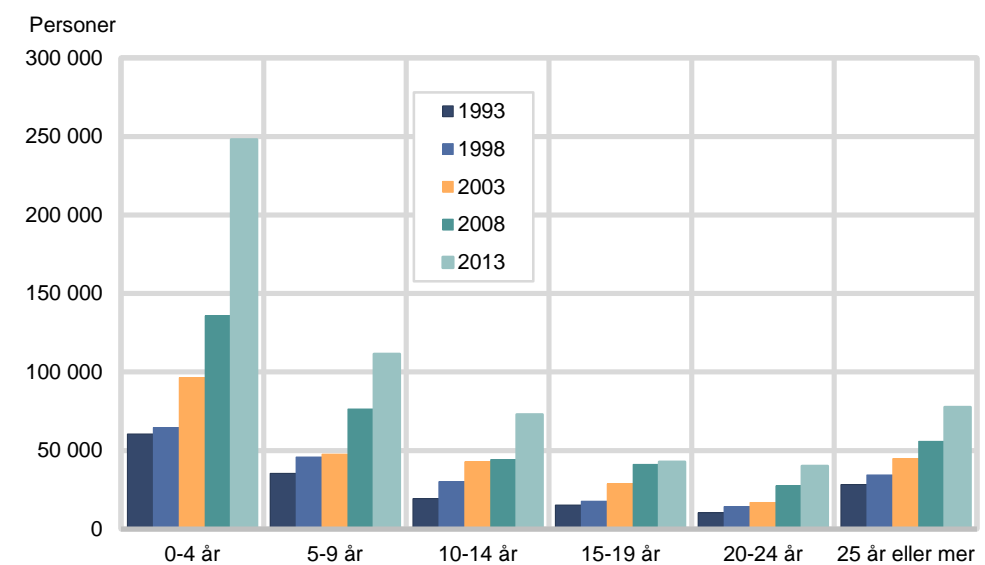
2.3. Flere i alle botidsgrupper

Hvor lenge det er siden en innvandrere kom til Norge for første gang, vises med variabelen *botid*. Ett års botid betyr at det er ett år siden innvandringen. De siste 20

² For fødsleene blant én gruppe innvandrerkvinner, de med indisk bakgrunn, har det tidligere vært observert en skjev kjønnsfordeling med stort flertall av gutter blant barn nummer tre og fire – noe som har vært tolket som et tegn på kjønnsselektiv abort. Nyere tall for perioden etter 2005 viser imidlertid ikke lenger denne tendensen (Tønnessen, Aalandslid og Skjerpen 2013).

årene har det vært en økning i alle botidsgrupper, som figur 2.10 viser. Det er altså stadig flere innvandrere som har vært lenge i landet, samtidig som det også har blitt stadig flere innvandrere med kort og mellomlang botid.

Figur 2.10. Innvandrere i Norge, etter grupper av botid. 1993, 1998, 2003, 2008 og 2013

2.4. Flest i Oslo

Det bor innvandrere i alle norske fylker og kommuner. Likevel er den geografiske fordelingen av innvandrere ganske ulik. I kommunene med færrest innvandrere – Utsira, Modalen, Lavangen og Beiarn – bor det rundt 20 innvandrere. I den andre enden finner vi Oslo, der det bor 145 000 innvandrere.

Fylkesvise tall for innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre er vist i tabell 2.3. Der er det også to kolonner som viser andelen av innvandrere i forhold til hele befolkningen i fylket, og den tilsvarende andelen norskfødte med to innvandrerforeldre. Ikke overraskende er det flest innvandrere i de mest folkerike fylkene: Oslo, Akershus, Rogaland og Hordaland. I hver av disse fire fylkene bor det mer enn 50 000 innvandrere.

Tabell 2.3. Innvandrere, norskfødte med to innvandrerforeldre og øvrige befolkning. Fylker. 2013

	Innvandrere	Norskfødte med to innvandrerforeldre	Øvrige befolkning	Andel innvandrere	Andel norskfødte med to innvandrerforeldre
Østfold	31 935	7 249	242 816	11	3
Akershus	74 941	16 162	475 296	13	3
Oslo	145 215	44 186	434 565	23	7
Hedmark	13 694	1 963	178 062	7	1
Oppland	13 504	1 856	171 894	7	1
Buskerud	34 766	7 677	226 560	13	3
Vestfold	23 664	4 219	210 865	10	2
Telemark	15 425	2 704	152 773	9	2
Aust-Agder	10 488	1 490	100 794	9	1
Vest-Agder	18 466	3 377	154 510	10	2
Rogaland	58 079	8 882	385 198	13	2
Hordaland	50 607	7 125	440 403	10	1
Sogn og Fjordane	8 850	838	99 012	8	1
Møre og Romsdal	22 851	2 195	234 358	9	1
Sør-Trøndelag	27 043	3 639	272 073	9	1
Nord-Trøndelag	7 850	697	125 896	6	1
Nordland	15 920	1 320	222 371	7	1
Troms Romsa	12 356	1 044	147 018	8	1
Finnmark Finnmarku ...	7 667	521	66 346	10	1
<i>Hele landet</i>	<i>593 321</i>	<i>117 144</i>	<i>4 340 810</i>	<i>12</i>	<i>2</i>

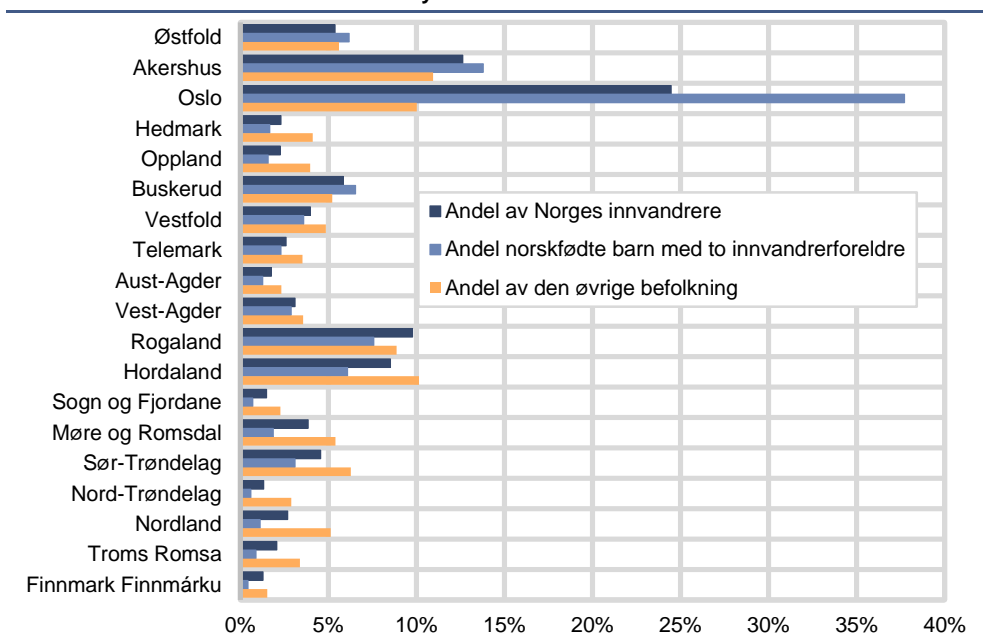
Ser vi på andelen innvandrere i befolkningen, kommer Oslo klart høyest: 23 prosent av alle som bor i hovedstaden er innvandrere. Men også i Akershus, Buskerud og Rogaland er det en relativt høy andel innvandrere (13 prosent av befolkningen).

Det er også i Oslo det bor flest norskfødte barn av to innvandrere. De er 44 000, og utgjør dermed 7 prosent av Oslos befolkning.

Figur 2.11 viser hvordan innvandrerne, de norskfødte barna av to innvandrere og den øvrige befolkningen fordeler seg mellom fylkene. Søylen viser hvor mange prosent av det totale antallet innvandrere (eller barn av innvandrere, eller befolkningen for øvrig) som bor i det aktuelle fylket. Oslo skiller seg ut med 24 prosent av alle Norges innvandrere, mens andelen av den øvrige befolkningen som bor i Oslo er 10 prosent. Også Akershus, Buskerud og Rogaland har relativt høy andel av Norges innvandrere sammenlignet med hvor stor andel av den øvrige befolkningen som bor der.

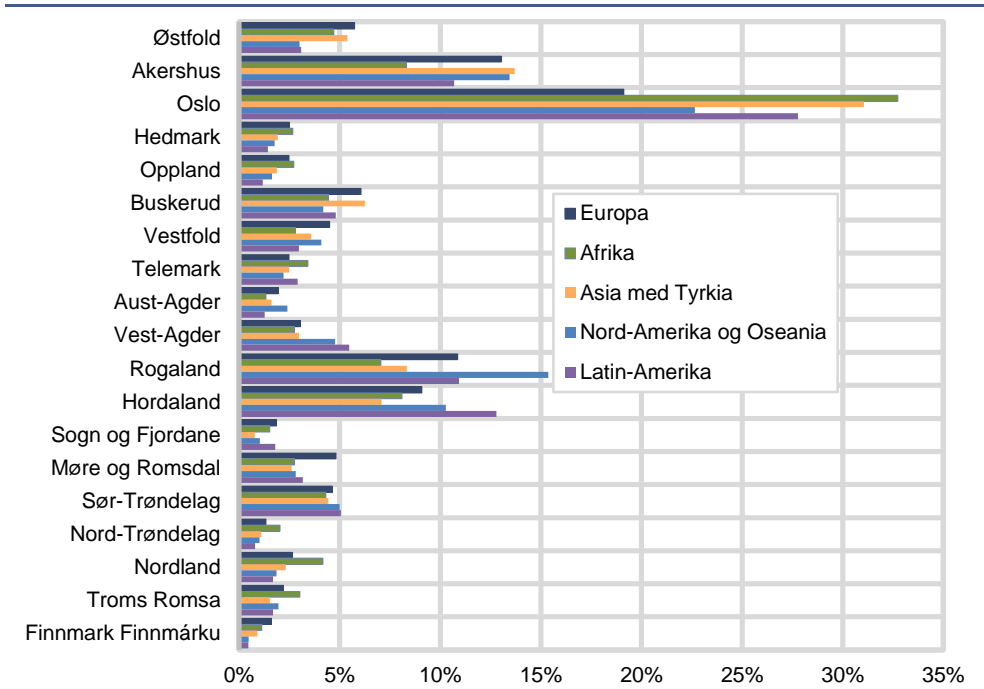
De norskfødte med to innvandrerforeldre ser ut til å være et enda tydeligere østlandsfenomen enn innvandrere generelt. 38 prosent av alle norskfødte barn med to innvandrerforeldre bor i Oslo. Også i Østfold, Akershus og Buskerud er andelen relativt høy.

Figur 2.11. Innvandrere i Norge, norskfødte barn av innvandrere og øvrig befolkning. Prosentvis fordelt mellom fylkene. 2013

Hvor innvandrerne bor, henger også sammen med hvilken del av verden de kommer fra. Figur 2.12 er bygd opp på samme måte som figur 2.11, men viser andelen av innvandrere fra forskjellige deler av verden som er bosatt i hvert fylke. Fortsatt skiller Oslo seg ut. Uansett hvilken verdensdel vi ser på, har Oslo den høyeste andelen av innvandrere derfra. Men andelen varierer: 19 prosent av de europeiske innvandrerne i Norge bor i Oslo, mens 33 prosent av innvandrerne fra Afrika bor i hovedstaden. Også blant innvandrere fra Asia og Latin-Amerika er det en stor andel som bor i Oslo (31 og 28 prosent). Rogaland har en relativt høy andel fra Nord-Amerika og Oseania, mens relativt mange av innvandrerne fra Latin-Amerika bor i Hordaland.

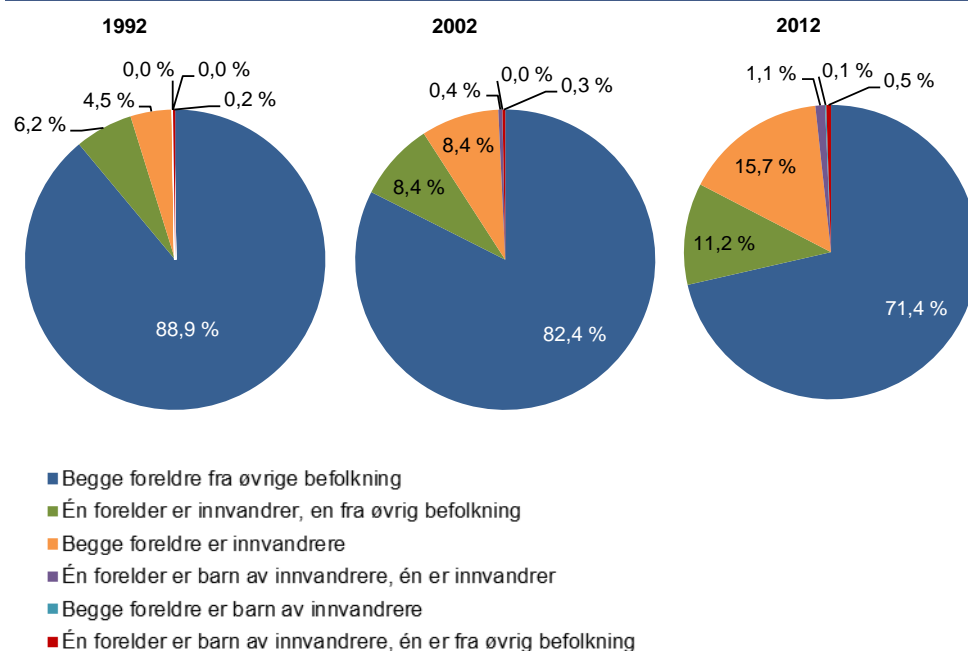
Figur 2.12. Innvandrere i Norge etter landbakgrunn, prosentvis fordelt mellom fylkene. 2013

2.5. Flere fødsler blant innvandrerne

Hvert år fødes rundt 60 000 barn i Norge. Stadig flere av dem har en eller to innvandrerforeldre, eller foreldre som selv er barn av innvandrere.

Figur 2.13 Fødte i Norge, etter om foreldrene er innvandrere, barn av innvandrere eller fra befolkningen for øvrig. Prosent. 1992, 2002 og 2012

Fødte med mangelfull informasjon om farens bakgrunn, er utelatt fra figuren.

Figur 2.13 viser hvordan andelen av de fødte som har en mor eller en far (eller begge) som er innvandrer, har økt tydelig de siste 20 årene. Mens 5 prosent av de nyfødte i 1992 hadde to innvandrerforeldre, var den tilsvarende andelen i 2012 på 16 prosent. Og mens 6 prosent av barna som ble født i 1992 hadde én forelder som var innvandrer (og én forelder fra befolkningen for øvrig), var det i 2012 11 prosent i denne gruppen. I tillegg var det 1 prosent med én innvandrerforelder og én forelder som selv var barn av innvandrere. 0,5 prosent av de fødte i 2012 var

barn av én forelder som var barn av innvandrere og én forelder fra befolkningen for øvrig.

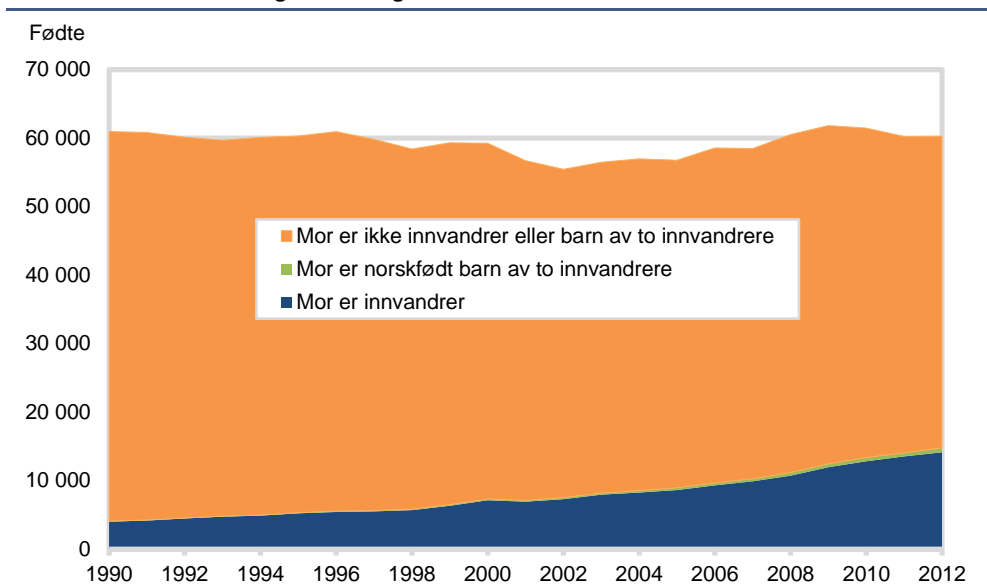
Foreløpig er det få av barna som fødes i Norge som har to foreldre som begge er barn av innvandrere. I 2012 var det bare 81 slike fødsler, eller 0,1 prosent av alle fødsler. Det er likevel en klar økning fra 9 slike fødsler i 2002.

En ulempe med tallene som er referert over, er at vi ikke alltid har god nok informasjon om farens bakgrunn og hvorvidt han er innvandrer eller barn av innvandrere. Dette gjelder hele 3700 av fødslene i 2012, og rundt 600 av fødslene i 1992 og 2002. Disse er holdt utenfor når prosentandelene er beregnet.

Denne rapporten handler hovedsakelig om innvandrerkvinnenes fruktbarhet. Det skyldes delvis at tallgrunnlaget er enda sikrere for mødrene enn for fedrene, men også at den årlige fruktbarheten beregnes ved å bruke samlet fruktbarhetstall (SFT, se kapittel 1 for grundigere omtale). Der utgjør antall kvinner i den aktuelle gruppen risikobefolkningen og dermed nevneren. Det er vanskeligere å finne en god nevner til fruktbarhetsberegninger for innvandrerpar, fordi vi ikke har tall for hvor mange potensielle innvandrerpar som utgjør risikobefolkningen.

Figur 2.14 viser hvor mange av de fødte som har en mor som er innvandrer (uavhengig av om faren er innvandrer eller ikke). I fjor hadde 23 prosent av de nyfødte – altså nesten én av fire – en mor som var innvandrer. For 15 år siden gjaldt dette færre enn hvert tiende barn. At det fortsatt fødes så mange som 60 000 barn per år i Norge kan altså delvis forklares med at innvandrerkvinner har blitt vanligere gjester på norske fødestuer. Uten innvandrerkvinnenes fødsler ville kullene av fødte i Norge sunket til rundt 45 000 i 2012.

Figur 2.14. Fødte i Norge, etter om moren er innvandrer, norskfødt barn av to innvandrere eller fra befolkningen for øvrig. 1990-2012

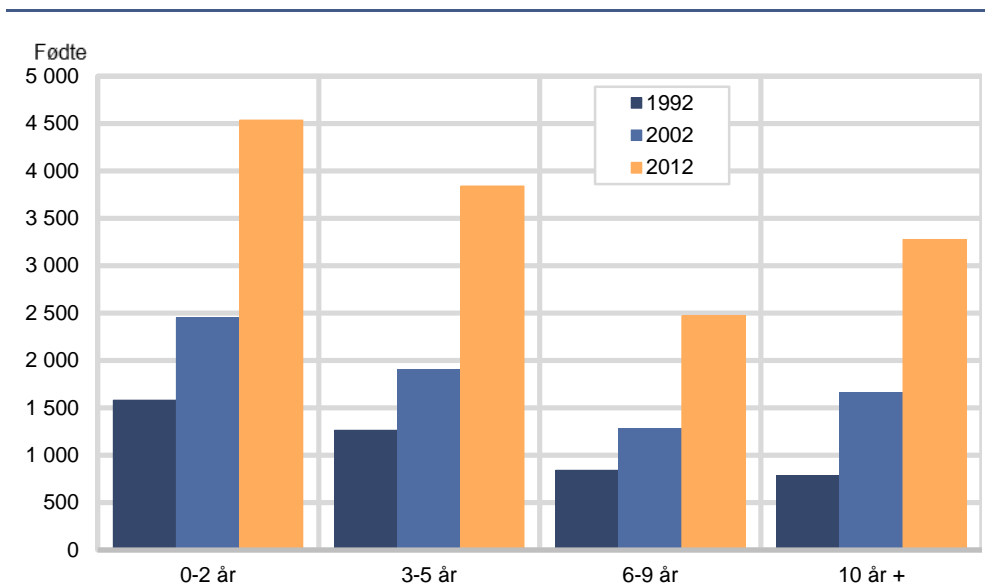

Mange av innvandrerkvinnene som får barn i Norge har bodd relativt kort tid i landet. Som vist i figur 2.15 er det vanlig å få barn 0-2 år etter innflytting til landet, og slik har det vært de siste tiårene. Selv om det er blitt stadig flere fødsler i alle disse botidsgruppene i takt med at antall fødsler blant innvandrerkvinner i Norge har økt, er fordelingen mellom botidsgruppene ganske stabil. I 2012 var omtrent hver tredje fødsel blant innvandrerkvinnene i gruppen med kortest botid, og denne andelen har bare sunket svakt siden 1992 (fra 35 til 32 prosent).

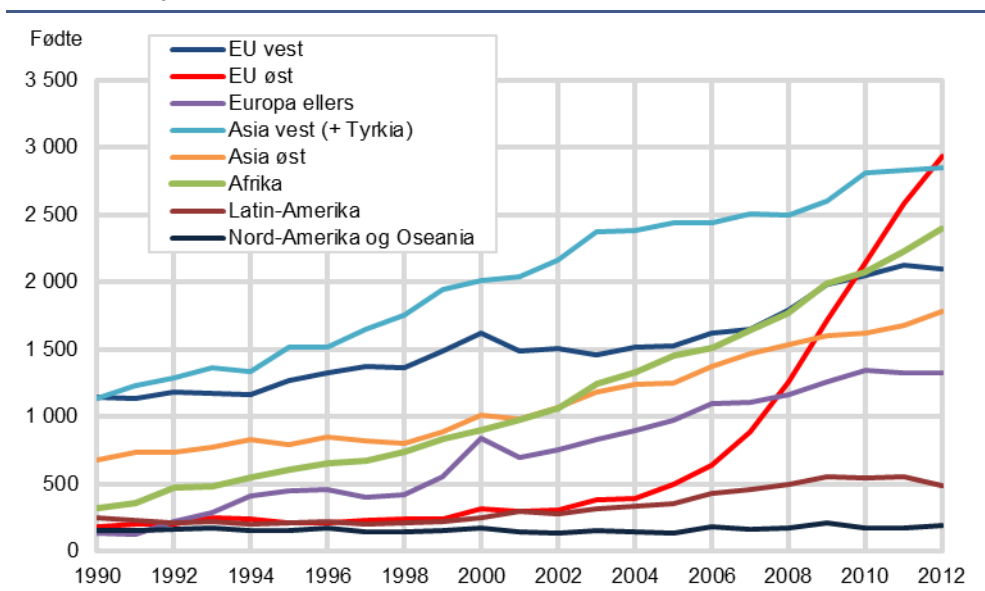
Som nevnt tidligere i dette kapitlet, har sammensetningen av innvandrerne endret seg kraftig de siste tjue årene, og særlig siden 2004 med mange flere innvandrere fra nye, østlige EU-land. Det samme mønsteret ser vi også i tallene for fødte med

innvandrermødre. Dersom de nyfødte kategoriseres etter morens landbakgrunn, som i figur 2.16, ser vi at det har vært en økning i alle gruppene. Men ett område skiller seg ut: EU øst. Antall fødte der moren er innvandrer fra nye, østlige EU-land er mer enn 15 ganger så høyt i 2012 som det var i 1990. Særlig har økningen i denne gruppen vært kraftig etter 2005. I 2012 hadde flere av de nyfødte barna i Norge en mor fra EU øst enn fra Asia vest (et område som blant annet inkluderer Irak, Iran, Pakistan, Tyrkia og Afghanistan).

Figur 2.15. Fødte i Norge med en mor som er innvandrer, etter morens botid. 1992, 2002 og 2012

Figur 2.16. Fødte i Norge med en mor som er innvandrer, etter morens landbakgrunn. 1990-2012

Tabell 2.4 viser hvordan antall kvinner og antall fødsler blant innvandrerkvinner (og døtre av innvandrere) har utviklet seg i de to tiårene mellom 1992 og 2012. Det har vært en økning i antall innvandrerkvinner i fødedyktig alder fra alle landgruppene (totalt nesten fire ganger så mange i 2012 som i 1992). Antall innvandrer-døtre i fødedyktig alder har også økt betydelig (nesten åtte ganger så mange). Antall fødte blant innvandrerkvinner var drøye tre ganger så høyt i 2012 som i 1992, mens antall fødte blant innvandrernes døtre var nesten åtte ganger så høyt.

Tabellen viser også at det fortsatt er få fødte (og til dels få kvinner) i noen av gruppene vi ser på. Det gjelder særlig døtrene av innvandrere, og landgrupper som Nord-Amerika og Oseania og til dels Latin-Amerika. Det gjør at resultatene for disse gruppene kan være ekstra usikre.

Tabell 2.4. Antall kvinner og antall fødte blant innvandrere og døtre av innvandrere. 1992, 2002 og 2012.

	Antall kvinner 15-49 år (middelfolkemengde)			Antall fødte blant innvandrerkvinner eller blant døtre av innvandrere		
	1992	2002	2012	1992	2002	2012
EU vest						
Innvandrerkvinner	18 572	22 630	34 851	1 180	1 510	2 095
Døtre av innvandrere	856	1 186	1 345	56	46	38
EU øst						
Innvandrerkvinner	2 781	6 563	37 479	206	308	2 938
Døtre av innvandrere	190	405	613	14	18	26
Europa ellers						
Innvandrerkvinner	2 184	11 269	19 971	218	757	1 328
Døtre av innvandrere	172	239	1 231	:	10	24
Asia vest (+ Tyrkia)						
Innvandrerkvinner	10 910	21 522	35 781	1 292	2 162	2 845
Døtre av innvandrere	483	2 788	8 193	5	146	357
Asia øst						
Innvandrerkvinner	8 373	14 399	31 875	732	1 067	1 785
Døtre av innvandrere	30	629	2 505	0	:	93
Afrika						
Innvandrerkvinner	3 263	9 109	22 990	469	1 060	2 400
Døtre av innvandrere	40	405	1 912	:	11	73
Latin-Amerika						
Innvandrerkvinner	2 815	4 456	7 775	211	282	491
Døtre av innvandrere	23	126	605	:	:	28
Nord-Amerika og Oseania						
Innvandrerkvinner	27 450	2 298	2 916	162	137	197
Døtre av innvandrere	71	82	84	:	4	:
Totalt						
Innvandrerkvinner	51 646	92 244	193 636	4 470	7 283	14 079
Døtre av innvandrere	1 862	5 859	16 485	81	239	641

Av hensyn til personvernet er tall fra 1 til 3 er erstattet med kolon (:)

3. Fruktbarhet

Selv om stadig flere av barna som fødes i Norge har en mor som er innvandrer, har ikke gjennomsnittlig antall barn per innvandrerkvinnne økt. Tvert imot – fruktbarheten har gått ned blant de fleste grupper av innvandrerkvinner, og særlig blant kvinner fra Asia. Døtre av innvandrere ser dessuten ut til å ha betydelig lavere fruktbarhet enn innvandrerkvinner.

Fruktbarhetsmønsteret blant innvandrerne i Norge er i stadig endring. Det kan henge sammen med en rekke forhold. For det første består innvandrerne i Norge av stadig nye mennesker, og annerledes mennesker, kanskje fra helt andre deler av verden med helt andre ideer og kulturer for barnetall og fruktbarhet. Men endrede mønstre kan også skyldes at de innvandrerne som bor her, endrer seg over tid. Det kan for eksempel skje hvis innvandrerne påvirkes såpass mye av det norske samfunnet at de endrer holdninger til blant annet hva som er ideelle barnetall.

Dette kapitlet har to hoveddeler: Først kommer en gjennomgang av litteratur om fruktbarhet blant innvandrere og barn av innvandrere i andre land. Deretter presenteres analysene som er gjort om utviklingen og situasjonen i Norge.

3.1. Slik ser det ut i andre land

Internasjonalt finnes det mange studier av demografiske mønstre hos innvandrere, og også noe om innvandrernes barn. Analysene av innvandrernes fruktbarhet i Europa og Nord-Amerika viser disse hovedtrekkene:

- Innvandrerkvinner har ofte en fruktbarhet som ligger mellom landet de dro fra og landet de har flyttet til.
- Over tid har forskjellen mellom innvandrerkvinner og andre kvinner blitt mindre. Generelt ser det ut til å være en tendens til at jo lenger innvandrerne har bodd i landet, dess mer ligner de på resten av befolkningen. Barna til innvandrerne ligner ofte enda mer enn foreldregenerasjonen.
- Fruktbarheten i landene innvandrerkvinnene reiser fra, kan også ha betydning. I store deler av verden har fruktbarheten gått betydelig ned de siste tiårene.
- Men variasjonene er store og det finnes unntak fra de generelle tendensene. Dette henger blant annet sammen med hvilket land innvandrerkvinnene kommer fra og grunnen til at de innvandret.

Ofte flere barn

At innvandrerkvinner har en fruktbarhet som ligger mellom landet de forlot og landet de har flyttet til, betyr i mange sammenhenger at innvandrerkvinnene får flere barn enn andre kvinner. Dette ser vi tydelig i Europa, der innvandrere typisk får mellom 2 og 2,5 barn per kvinne, eller 0,3-0,8 flere barn enn kvinner ellers (Sobotka 2008). Særlig er barnetallene høye blant kvinner som kommer fra land med høy fruktbarhet, noe mange av innvandrerne i Europa gjør. Fruktbarheten i verden i dag er særlig høy i Afrika og i enkelte fattige land i Latin-Amerika og Sør- og Vest-Asia, mens den er lav i Øst-Asia og i Sør- og Øst-Europa.

I Sverige er fruktbarheten blant innvandrerkvinner fra land med lavt eller middels utviklingsnivå eller fra Europa utenfor EU høyere enn blant kvinner generelt. På den andre siden er fruktbarheten hos innvandrerkvinner fra EU-land utenfor Norden svært lav, faktisk lavere enn for svenskfødte kvinner (Statistiska centralbyråen 2010). I Tyskland finner vi den samme tendensen: Innvandrere fra Tyrkia har høyere fruktbarhet enn tyskfødte kvinner, mens innvandrerkvinner fra det tidligere Jugoslavia, Hellas, Italia og Spania ligger enda lavere enn de tyskfødte (Milewski 2010). Og i Storbritannia er fruktbarheten hos innvandrerkvinnene fra Polen – et opprinnelsesland der fruktbarheten er lav – ikke bare lavere enn hos mange andre innvandrerkvinner, men også lavere enn hos de britiskfødte kvinnene (Waller mfl. 2012).

Mindre forskjeller over tid

I en rekke land har innvandrerkvinnenes fruktbarhet over tid nærmet seg landets generelle fruktbarhetsnivå. Dette henger særlig sammen med to forhold:

- Fruktbarheten har gått ned i mange av landene som innvandrerne reiser fra. En sammenligning fra USA viser at i 1980 var fruktbarheten i landene som innvandrerkvinnene kom fra, 2,3 ganger så høy som fruktbarheten i USA. I 2000 var den bare 44 prosent høyere (Blau mfl. 2011). Så selv om innvandrernes opprinnelsesland fortsatt har høyere fruktbarhet enn landet de har flyttet til, er forskjellen stadig mindre.
- Jo lenger tid innvandrerne har bodd i det nye landet, dess mer ligner fruktbarheten deres på resten av befolkningens. Ti år etter innvandringen har mange av innvandrerkvinnene i Europa et fruktbarhetsnivå som ligger nært det generelle fruktbarhetsnivået i landet de bor i (Sobotka 2008). I Tyskland fant man at fruktbarheten hos innvandrerkvinner var lavere dess større del av kvinnens fruktbare periode hun hadde bodd i Tyskland (Mayer og Riphahn 2000). I Canada begynner innvandrerkvinnenes fruktbarhet å gå ned relativt raskt etter at de er kommet til landet, og jo lenger de har vært i Canada, dess nærmere kommer de fruktbarhetsnivået til canadiske kvinner (Bélanger og Gilbert 2002). Dette mønsteret handler ikke bare om botid, men også om hvor gamle kvinnene er når de innvandrer: Blant de som innvandrer til Canada som barn, øker fruktbarheten med alder for innvandring (Adsera og Ferrer 2013). I Sverige har kvinner som innvandret til Sverige før de fylte 17 år stort sett samme fruktbarhet som kvinner født i Sverige (Persson 2013).

Det er stor variasjon i hvor raskt innvandrernes fruktbarhet nærmer seg resten av befolkningens. Fortsatt er barnetallene relativt høye hos mange innvandrergrupper i Europa, og det kan se ut til at landbakgrunn spiller en stor rolle for tempoet i fruktbarhetsendringene. I Sverige har kvinner fra mer utviklede land en raskere tilpasning til svensk fruktbarhetsmønster enn kvinner fra mindre utviklede land (Statistiska centralbyråen 2010), og i Nederland har kvinner fra Tyrkia og Marokko lenge beholdt en betydelig høyere fruktbarhet enn majoritetsbefolkningen (Garssen og Nicolaas 2008).

Noen unntak

Det er ikke alltid slik at innvandrerkvinnene har et fruktbarhetsnivå som ligger mellom landet de har flyttet fra og landet de har flyttet til. Det er heller ikke slik at innvandrerkvinnene over tid alltid nærmer seg fruktbarhetsnivået i landet de bor i.

I USA ble det på 1970- og 80-tallet observert overraskende lave barnetall hos innvandrerkvinner fra fattige land med høy fruktbarhet. Kvinner fra Midtøsten, Asia, Latin-Amerika og Karibia hadde en fruktbarhet på nivå med amerikanskfødte kvinner – i 1970 var den faktisk lavere enn hos amerikanskfødte (Blau 1992). Dette ble forklart med at kvinnene som utvandret fra disse landene, var annerledes enn de som ikke utvandret; de hadde for eksempel mer utdanning enn gjennomsnittet. Også i Canada har innvandrerne til tider hatt lavere fruktbarhet enn befolkningen ellers (Bélanger og Gilbert 2002).

Bildet blir mer komplisert når fruktbarheten hos majoritetskvinnene også endrer seg over tid. I USA ble det på 1980-tallet observert økende forskjell i fruktbarhet mellom innvandrerkvinner og andre. Dette hang sammen med at fruktbarheten hos amerikanskfødte kvinner sank raskere enn hos innvandrerkvinnene (Kahn 1994).

Det er også eksempler på at fruktbarheten blant innvandrerkvinner synker saktere enn i opprinnelseslandet, slik at innvandrerkvinner i Vesten i noen tilfeller nå har høyere fruktbarhet enn kvinnene i landet de reiste fra. I USA har fruktbarheten blant meksikanske innvandrere gått litt ned, men nedgangen har vært mye kraftigere blant kvinner i Mexico, og siden midten av 1990-årene har fruktbarheten

vært lavere i Mexico enn blant kvinnene som har innvandret fra Mexico til USA (Frank og Heuveline 2005). Det samme fenomenet er observert for tyrkiske innvandrerkvinner i Tyskland, som har høyere fruktbarhet enn kvinnene i Tyrkia (Milewski 2010), og for marokkanskfødte kvinner i Nederland, som har høyere fruktbarhet enn kvinnene i Marokko (Garssen og Nicolaas 2008).

Innvandringsgrunn og andre faktorer

En del av mønstrene som er beskrevet over kan forklares med at det er ulike årsaker til at folk innvandrer, og at innvandrere i snitt ofte har lavere utdanning, inntekt etc. enn majoritetsbefolkningen.

Kvinner som innvandrer for å arbeide, har generelt lavere sannsynlighet for å få barn enn de som kommer for familieegjenforening eller familieetablering. I Nederland får innvandrerkvinner fra Marokko og Tyrkia flere barn enn nederlandskefødte kvinner, og de er også generelt yngre når de får sitt første barn. Dette forklares med at de all i hovedsak kommer til Nederland nettopp for å stifte familie (Garssen og Nicolaas 2008). Endringer i hva som er dominerende innvandringsgrunn kan altså gi endringer i innvandrernes fruktbarhetsmønster.

Innvandrerkvinner har i mange tilfeller et annet familieliv enn majoritetskvinnene. En del av dem får barn i yngre alder enn majoritetskvinnene, i mange grupper er det ganske uvanlig å forbli barnløse, i noen miljøer fødes det sjelden barn utenfor ekteskapet, og det finnes ulike holdninger til abort (Sobotka 2008). Dette får konsekvenser for fruktbarhetsmønsteret.

I tillegg er det forskjeller mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen på andre områder, som utdanningsnivå, alder, tilknytning til arbeidsmarkedet, inntektsnivå etc. Når man kontrollerer for dette, altså sammenligner innvandrerkvinnene med andre kvinner som har tilsvarende kjennetegn, blir forskjellene ofte mindre (Milewski 2010) eller de forsvinner (Kahn 1994).

Effekt på samfunnets fruktbarhet

Siden innvandrere i Europa generelt har høyere fruktbarhet enn befolkningen ellers, bidrar de til å trekke opp landenes samlede fruktbarhetstall (SFT). Denne effekten er likevel ikke så kraftig: En vanlig SFT-økning i europeiske land er på 0,05-0,10 barn per kvinne på grunn av innvandring (Sobotka 2008).

Men det er ikke bare fruktbarhetsratene som avgjør hvor mange barn innvandrerkvinnene i et land får. Hvor mange barn som fødes av innvandrerkvinner avhenger også av antall innvandrere som bor i landet, og hva slags kjønns- og alderssammensetning de har. Siden innvandrerne i Europa ofte er mellom 20 og 40 år, og samtidig har en høyere fruktbarhet enn majoritetsbefolkningen, betyr det at andelen nyfødte med innvandrerforeldre typisk vil være høyere enn andelen innvandrere i landet. I England og Wales, Nederland, Sverige og Tyskland står innvandrerkvinnene for mer enn hver femte fødsel (Sobotka 2008).

Innvandrerne i Europa har altså bidratt til å trekke fruktbarheten opp i landene de flytter til. Men migranter kan også påvirke fruktbarheten i landene de forlater. Analyser fra Albania, Litauen og Slovakia kan tyde på at midlertidig arbeidsutvandring fører til at barnefødsler utsettes. Dette gjelder særlig når migrasjonen er kjønns-spesifikk – altså når det stort sett er enten menn eller kvinner som utvandrer, slik at partneren blir igjen hjemme (Sobotka 2008). I Mexico er det funnet betydelig lavere fruktbarhet, og en lavere andel gifte kvinner, i områder hvor mange menn har emigrert til USA (White og Potter 2012).

Innvandrerens barn: Lavere fruktbarhet

I mange land er innvandrerens barn fortsatt relativt unge, og det er derfor gjort færre studier på deres fruktbarhet. Et hovedfunn fra en del av studiene som er gjort,

er at barnetallene hos innvandrernes barn ligger mellom foreldregenerasjonens og majoritetsbefolkningens. Men det er ikke alltid slik.

Der man finner at innvandrernes barn har en fruktbarhet som ligger mellom foreldregenerasjonens og majoritetsbefolkningen, viser det seg ofte at avstanden til majoritetsbefolkningen er mindre enn avstanden til foreldregenerasjonen. Dette er observert i blant annet Tyskland (Milewski 2010) og USA (Blau mfl. 2008). I Nederland fant man at døtrene til innvandrere fra Tyrkia og Marokko hadde et fruktbarhetsmønster som nesten var identisk med andre nederlandske kvinner (Nicolaas 2013). At foreldrenes opprinnelsesland fortsatt betyr noe, er likevel tydelig. I Tyskland har kvinner med foreldre fra Tyrkia høyere fruktbarhet enn de med foreldre fra Sør- og Sørøst-Europa (Milewski 2010). I USA har man funnet at fruktbarheten i foreldrenes opprinnelsesland har betydning for fruktbarheten til innvandrernes barn, selv når man kontrollerer for antall barn foreldrene selv har fått (Fernández og Fogli 2006). En annen studie fra USA (Chou 2010) fant at fruktbarhetsmønsteret hos barna til innvandrere fra Europa ble påvirket av fruktbarhetsendringene i foreldrenes europeiske opprinnelsesland, særlig hvis de kom fra katolske land.

Vi finner også eksempler på at barn av to innvandrerforeldre har lavere fruktbarhet enn både innvandrerne og befolkningen for øvrig. Slik er det i Sverige, der fruktbarhetsforskjellene mellom de svenskfødte med to innvandrerforeldre og de med svenskfødte foreldre faktisk har økt siden 2000 (Statistiska centralbyråen 2010). Dette forklares delvis med at gruppen av svenskfødte med innvandrerforeldre har fått en annen sammensetning siden 2000, med stadig flere som har foreldrene fra land med lav fruktbarhet. Også i land som Canada og Australia finner man at fruktbarheten til personer med innvandrerforeldre er lavere enn hos befolkningen ellers (Bélanger og Gilbert 2002; Carmichael og McDonald 2003).

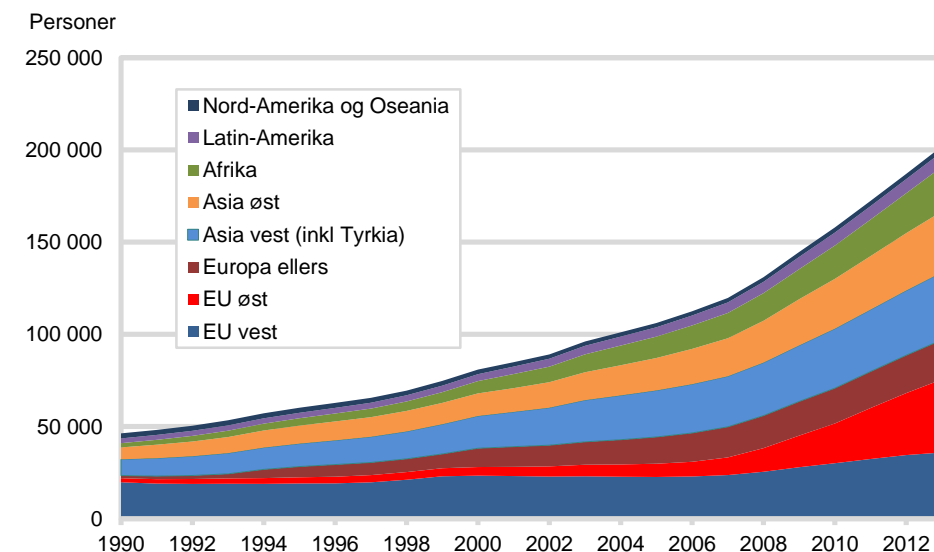
I Tyskland kunne fruktbarhetsforskjellene mellom innvandrernes barn og resten av befolkningen i stor grad forklares med at gruppene er ulikt sammensatt, særlig når det gjelder utdanning (Milewski 2010). I Canada ble disse fruktbarhetsforskjellene borte når man kontrollerte for blant annet inntekt, utdanning og synlig minoritetsstatus (Bélanger og Gilbert 2002). I Sverige, derimot, hadde innvandrernes barn fortsatt lavere fruktbarhet selv når man kontrollerte for forskjeller i utdanningsnivå og arbeidsmarkedsstatus (Statistiska centralbyråen 2010).

3.2. Mange innvandrerkvinner i fødedyktig alder i Norge

Også i Norge er det gjort studier av demografi og fruktbarhet blant innvandrerne (se for eksempel Vassenden (1997), Byberg (2002), Lappegård (2004), Østby (2004), Daugstad (2006) og Henriksen mfl. (2010)) og blant barn og unge med innvandrerforeldre (Dzamarija 2010).

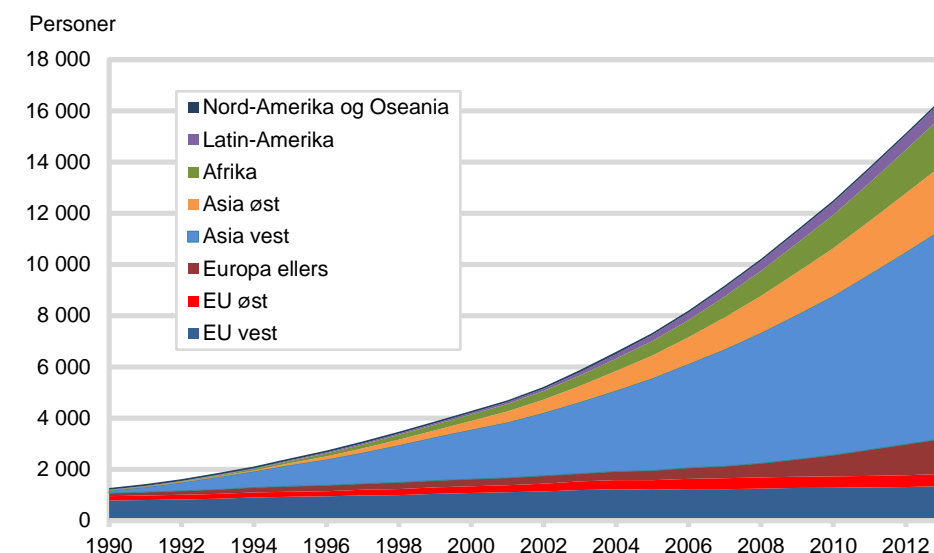
Analysene i denne rapporten baserer seg på tall fram til 1. januar 2013. Med flere årganger med data kan vi fange opp nye trender som ikke var synlige i tidligere analyser. I tillegg har innvandringen til Norge vært høy de senere årene, slik at det er enda flere innvandrere med i analysene. Det er også blitt flere norskfødte barn av innvandrere. Dette gjør tallgrunnlaget for analysene mer robust, også når vi ser på mindre grupper.

Som nevnt i forrige kapittel, er tre av fire innvandrerne i Norge i alderen 20-54 år (figur 2.5). Det betyr at det er mange innvandrerkvinner i det vi kan kalle fødedyktig alder (15-49 år). Figur 3.1 viser utviklingen i antall innvandrerkvinner i alderen 15-49 år etter verdensdel (se også tabell 2.4). Det har vært en økning i alle de store landgruppene vi ser på, men aller størst har veksten vært blant kvinner fra de nye EU-landene. Siden EU ble utvidet østover i 2004 har tallet på kvinner i alderen 15-49 år fra EU øst som er bosatt i Norge, blitt seksdoblet.

Figur 3.1 Innvandrerkvinner (15-49 år) bosatt i Norge, etter landbakgrunn. 1990-2013

Antallet kvinner i fødedyktig alder som er norskfødte barn av to innvandrere, har også økt betydelig siden 1990. Denne gruppen domineres av unge kvinner som har foreldre fra det vestlige Asia (se figur 3.2). Dette henger sammen med at mange pakistanske innvandrere har bodd i Norge i lang tid, slik at døtrene deres har rukket å nå fødedyktig alder.

Selv om veksten i denne gruppen har vært tydelig – siden 1990 er det blitt over tolv ganger så mange innvandrer døtre i fødedyktig alder – er dette fortsatt en relativt liten gruppe. I 2013 er de 16 500, det tilsvarer 8 prosent av kvinnene som selv er innvandrere.

Figur 3.2 Norskfødte kvinner (15-49 år) med to innvandrerforeldre, etter foreldrenes landbakgrunn. 1990-2013

At antall barn som fødes i Norge av innvandrer mødre har økt så kraftig som vist i forrige kapittel (figur 2.14), henger selvsagt sammen med at det er blitt mange flere innvandrerkvinner i fødedyktig alder her i landet – og dermed mange flere potensielle mødre. Det henger *ikke* sammen med at fruktbarheten blant innvandrerkvinnene – altså barnetall per kvinne – har økt. Dette siste blir grundigere utdypet i de neste avsnittene.

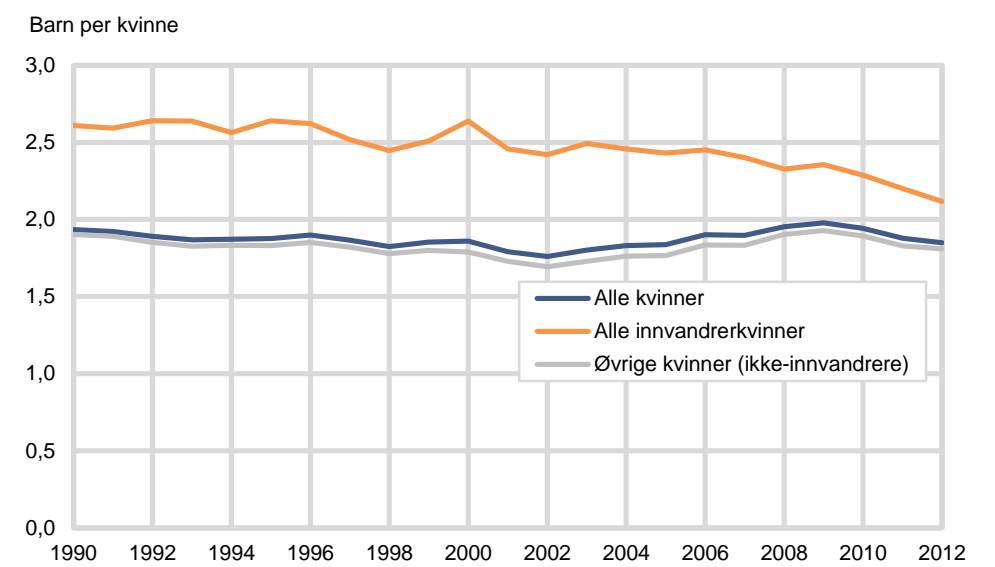
3.3. Innvandrerkvinnene trekker fruktbarheten noe opp

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er et vanlig mål på fruktbarhet, og kan oppsummeres som 'gjennomsnittlig barnetall per kvinne' (se grundigere forklaring i kapittel 1). Figur 3.3 viser hvordan SFT har utviklet seg de siste tiårene for innvandrerkvinner, øvrige kvinner (inkludert døtre av innvandrere), og for alle kvinner i Norge sett under ett. To hovedtrekk kan leses ut av figuren:

For det første ligger linjen for 'alle kvinner' litt høyere enn linjen for 'øvrige kvinner (ikke-innvandrere)'. Det skyldes at innvandrerkvinnene trekker den generelle fruktbarheten i Norge litt opp. Men innvandrernes bidrag til den generelle fruktbarheten har hele tiden vært relativt lite – de to linjene løper omtrent parallelt, og avstanden er på maksimalt 0,07 barn per kvinne. Innvandrerkvinnene har altså trukket SFT i Norge noe opp, men ikke med mer enn 0,07 i noe år. Dette er i tråd med funn fra andre europeiske land, der innvandrerne har trukket opp SFT med 0,05-0,10 barn per kvinne (Sobotka 2008).

For det andre er SFT for innvandrerkvinner blitt lavere det siste tiåret. Fruktbarheten for innvandrerkvinner holdt seg stort sett på over 2,5 barn per kvinne i 1990-årene, men deretter har den hovedsakelig gått nedover. I 2012 fikk innvandrerkvinnene i snitt 2,1 barn per kvinne. Også dette er i tråd med trendene som er observert i andre land.

Figur 3.3. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, øvrige kvinner og alle kvinner. 1990-2012

3.4. Mulige årsaker til fruktbarhetsnedgangen

Nedgangen i fruktbarhet blant innvandrerkvinnene kan ha flere årsaker. Det kan skyldes at gruppen innvandrerkvinner nå i større grad består av kvinner fra det østlige EU, der fruktbarheten har vært ganske lav i mange år. Det kan skyldes at de innvandrerkvinnene som har bodd her lenge, har endret sitt fruktbarhetsmønster. Og det kan skyldes at nye innvandrerkvinner er annerledes enn de kvinnene som innvandret fra samme landgruppe tidligere.

Flere fra de nye EU-landene

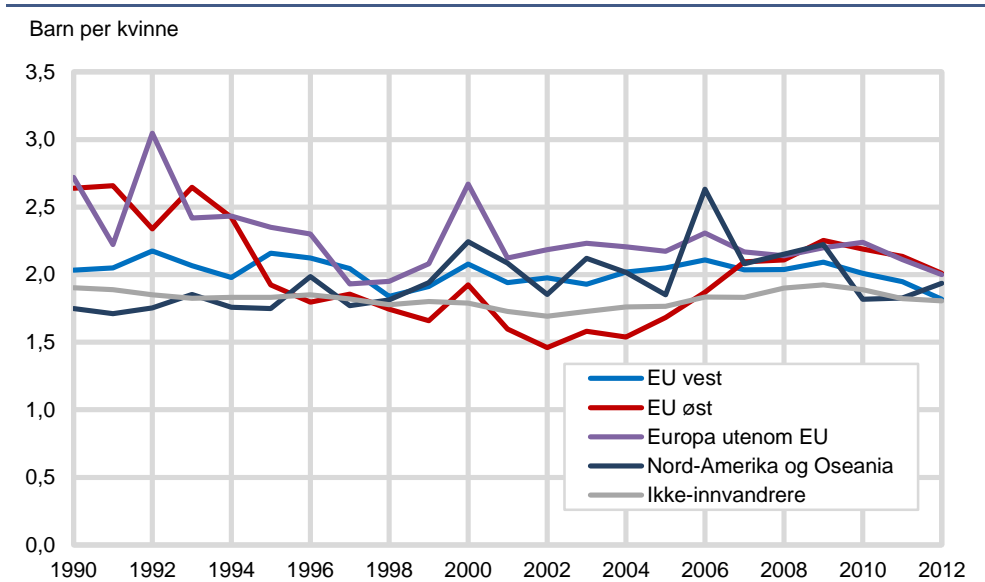
Den store innvandringen fra de nye EU-landene etter 2004 gjør at gruppen av innvandrerkvinner i alderen 15-49 år i Norge ikke bare er mye større enn tidligere. Den er også annerledes sammensatt; som vist i figur 3.1. har økningen i antall innvandrerkvinner vært klart størst blant kvinner fra EU øst. I denne gruppen er godt over halvparten av kvinnene fra enten Polen eller Litauen. I Øst-Europa har fruktbarheten lenge vært svært lav, og i Polen og Litauen har SFT stort sett ligget på mellom 1,2 og 1,6 barn per kvinne de siste 15 årene (Eurostat 2013). Det er

betydelig lavere enn i Norge, der SFT i samme periode har ligget mellom 1,75 og 2. Hvis innvandrerkvinnene fra de nye EU-landene hadde samme fruktbarhet som kvinnene i opprinnelseslandene, skulle man tro at en økt andel innvandrerkvinner fra EU øst ville trukket både innvandrerfruktbarheten og den generelle fruktbarheten i Norge nedover. Men slik er det ikke.

Figur 3.4 viser utviklingen i SFT blant innvandrerkvinner fra Europa (tre grupper) samt Nord-Amerika og Oseania, sammenlignet med SFT blant kvinner i Norge som ikke er innvandrere. Disse gruppene av kvinner har relativt likt fruktbarhetsnivå. For kvinner fra EU vest og Nord-Amerika/Oseania ser det ikke ut til å være noen tydelig trend i utviklingen. Kvinnene fra Europa utenom EU har en lavere fruktbarhet nå enn i begynnelsen av 1990-årene.

Når det gjelder innvandrere fra EU øst, viser figuren en klar økning i fruktbarheten etter EU-utvidelsen i 2004. Da økte SFT fra et nivå rundt 1,5 barn per kvinne til over 2,2 i 2009 og 2010. Det kan henge sammen med at en god del av kvinnene som har kommet fra de nye EU-landene til Norge det siste tiåret, har flyttet etter (eller sammen med) en arbeidsinnvandrer og stiftet familie i Norge.

Figur 3.4. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Europa eller Nord-Amerika/Oseania, samt for kvinner som ikke er innvandrere. 1990-2012

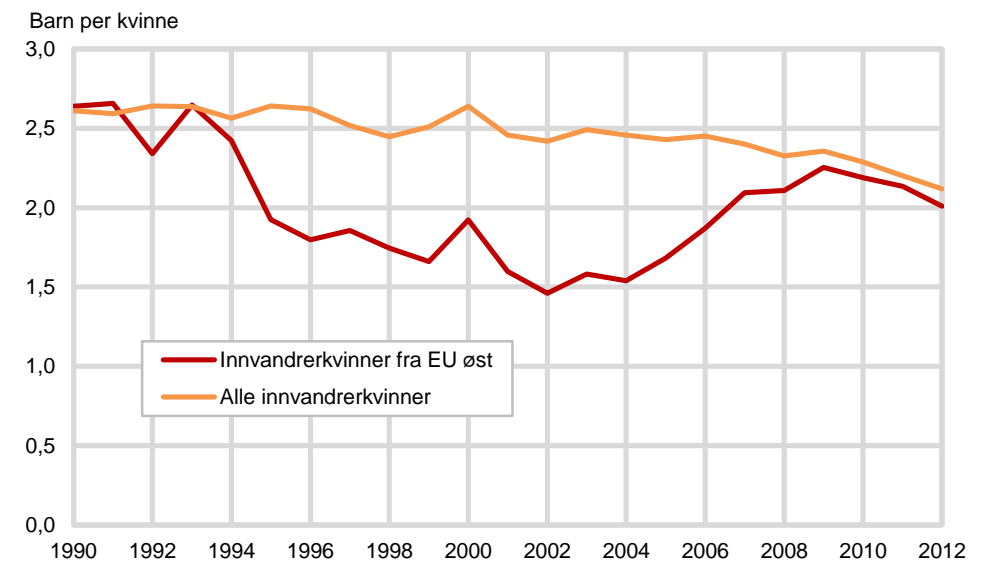

Med en såpass høy fruktbarhet som innvandrerkvinnene fra det østlige EU har fått, kan de neppe forklare så mye av den generelle nedgangen i fruktbarhet blant innvandrerkvinner. Figur 3.5 viser utviklingen i fruktbarheten blant innvandrerkvinnene fra EU øst, sammenlignet med utviklingen i innvandrerfruktbarheten generelt. Fra midt i 1990-årene til omtrent 2008 var fruktbarheten blant kvinnene fra EU øst betydelig lavere enn for innvandrerkvinner generelt, men de siste årene er forskjellen blitt svært liten, og kvinnene fra EU øst har altså bare i liten grad bidratt til å trekke snittet nedover. I 2012 var forskjellen mellom SFT for alle innvandrerkvinner og SFT for innvandrerkvinner fra EU øst på under 0,1 barn per kvinne.

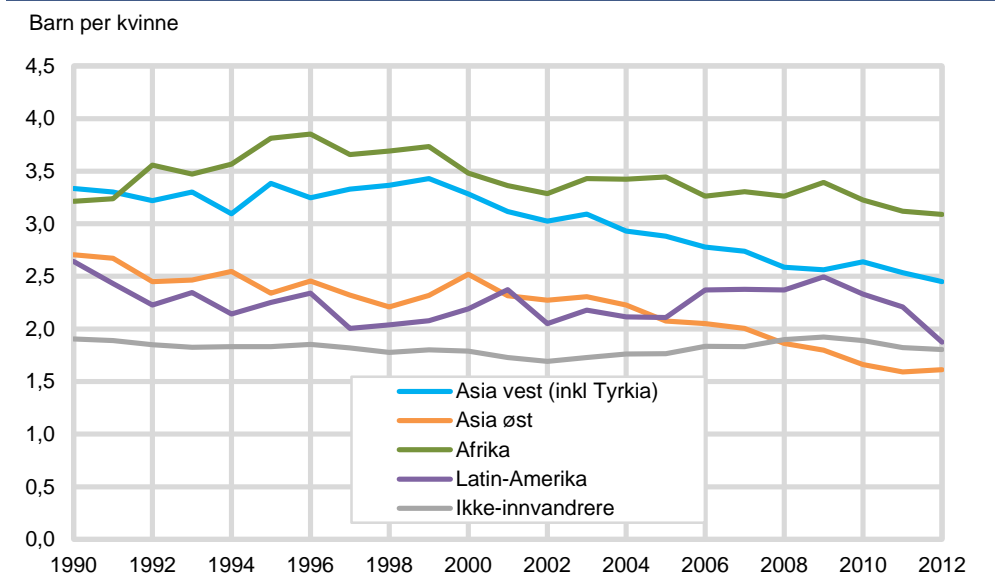
At en stadig større andel av innvandrerkvinnene er fra de nye EU-landene, forklarer dermed ikke veldig mye av den generelle fruktbarhetsnedgangen blant innvandrere. En annen forklaring finner vi i figur 3.6, som viser fruktbarhetsutviklingen blant innvandrerkvinner fra Asia (to grupper), Afrika og Latin-Amerika. Kvinner fra disse områdene hadde betydelig høyere fruktbarhet enn andre kvinner i Norge i begynnelsen av 1990-årene. Men som figuren viser, har SFT gått ned for alle gruppene. Særlig har det vært stor nedgang for kvinner fra Asia, både østlig og vestlig del. Kvinner fra Asia øst har nå en fruktbarhet på 1,6 barn per kvinne, noe som er lavere enn for ikke-innvandrere (som i snitt får 1,8

barn hver). Kvinnene fra Latin-Amerika har nå et fruktbarhetsnivå som ganske likt det generelle fruktbarhetsnivået i Norge. Kvinner fra Afrika og Asia vest har fortsatt en fruktbarhet som ligger klart over snittet for alle kvinner. Likevel har det vært en nedgang også blant dem: Fra 3,9 barn per kvinne i 1996 til 3,1 i 2012 for kvinner fra Afrika, og fra 3,4 i 1999 til 2,5 i 2012 for kvinner fra Asia vest.

Figur 3.5. Samlet fruktbarhetstall for alle innvandrerkvinner og for innvandrerkvinner fra EU øst. 1990-2012

Figur 3.6. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Asia, Afrika eller Latin-Amerika, samt for kvinner som ikke er innvandrere. 1990-2012

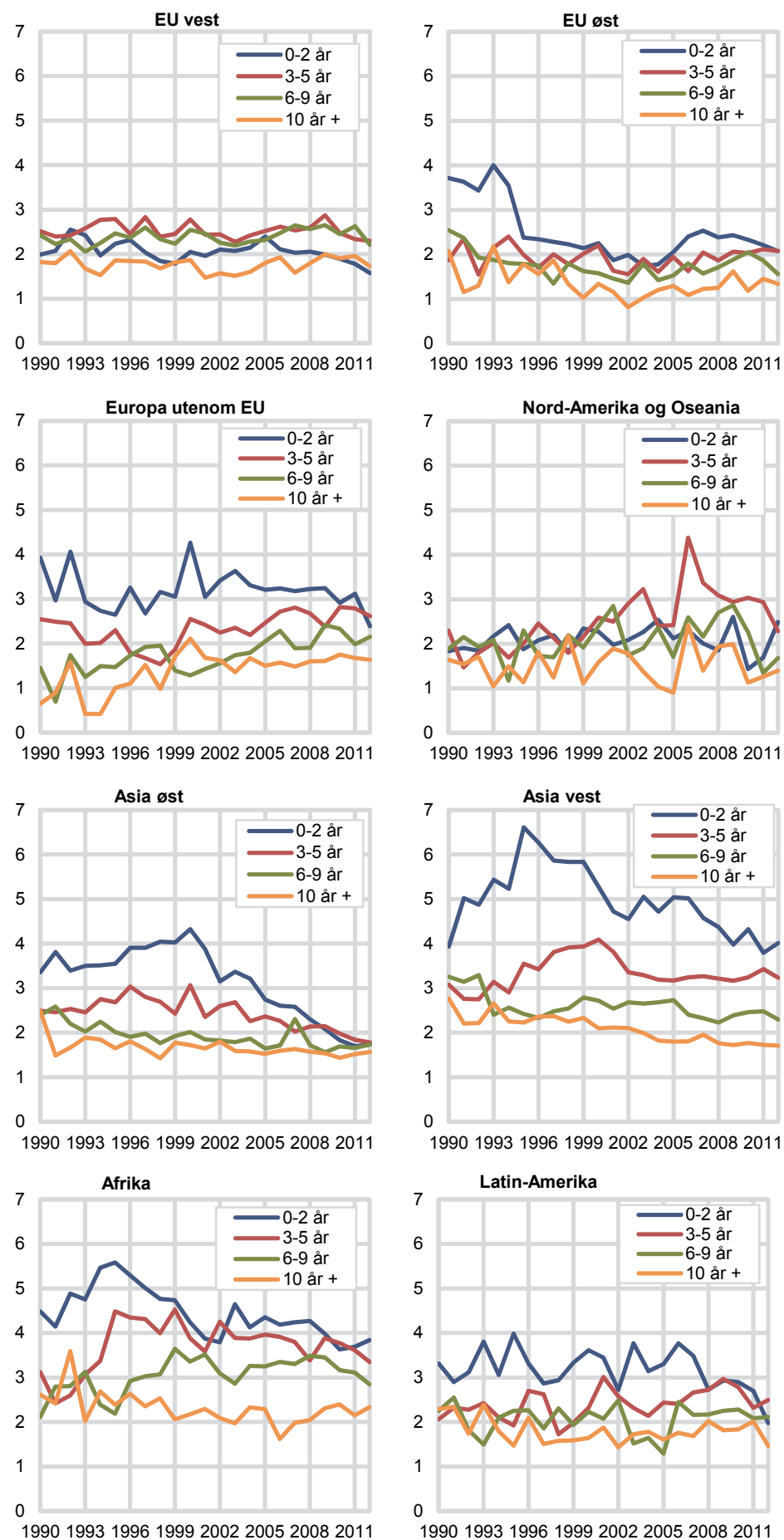

Flere med lang botid

Hvorfor har fruktbarheten gått ned blant innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika? En måte å undersøke dette på er å sammenligne kvinner som er kommet fra samme område, men som har ulik botid i Norge. Med botid menes antall hele år siden kvinnen innvandret til Norge.

I figur 3.7 vises utviklingen i fruktbarhet for hver av landgruppene i denne studien, fordelt på ulike botidsgrupper. Kvinnene som nettopp har ankommet Norge er representert med blå linje. Etter hvert som de bor i Norge mer enn to år, rykker de over til den røde linjen, deretter til den grønne og til slutt til den gule linjen (10 års botid eller mer). For hver av linjene i figuren skiftes altså kvinnene stadig ut ettersom de får lenger botid.

Figur 3.7. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, etter landbakgrunn og botid i Norge. 1990-2012

Linjene i disse figurene er ganske hakkete. Det skyldes at gruppene blir relativt små når vi deler inn etter både verdensdel og botid, slik at tilfeldige variasjoner i fødsler (og antall kvinner) kan få store utslag. Likevel er det mulig å lese noen trender ut av figurene: For det første har kvinner med kort botid ofte den høyeste fruktbarheten, og deretter synker fruktbarheten ettersom botiden øker. Dette mønsteret er tydelig for kvinnene fra EU øst, Europa utenom EU, Asia, Afrika og Latin-Amerika. De med kortest botid (0-2 år) har i flere tilfeller mer enn dobbelt så høy fruktbarhet som de med lengst botid (mer enn 10 år). Dette kan delvis henge sammen med at mange kvinner kommer til Norge nettopp for å stifte familie og få barn. Det kan også være et tegn på at mange endrer holdninger til hvor mange barn de har lyst til å få etter hvert som de blir kjent med og preget av det norske samfunnet. Dessuten kan det tenkes at flyktninger har hatt en periode før de kom til Norge da fødsler har blitt utsatt.

For kvinnene fra EU vest og Nord-Amerika/Oseania er mønsteret litt annerledes. Der er fruktbarheten høyest blant kvinnene med mellomlang botid (3-5 år eller 6-9 år). Etter ankomsten til Norge venter de altså litt lenger med å få barn.

Det at mange innvandrerkvinner får lavere fruktbarhet etter som botiden øker, forklarer likevel ikke nødvendigvis nedgangen i SFT for alle innvandrerkvinner. De siste årene har det kommet mange nye innvandrere til landet som nå har kort botid – noe figur 2.10 og 2.15 illustrerer. I 2013 hadde 30 prosent av innvandrerkvinner i Norge i alderen 15-49 år 0-2 års botid. I 1990 var den samme andelen på 32 prosent. Denne endringen er langt fra stor nok til å forklare den tydelige fruktbarhetsnedgangen blant innvandrerkvinner sett under ett.

Nye innvandrere med nytt fruktbarhetsmønster

I figur 3.7 kan man også finne en annen trend blant kvinnene fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og til dels Europa: Blant kvinnene med kortest botid er fruktbarheten nå betydelig lavere enn den var for noen tiår år siden. De nyankomne i dag får altså færre barn enn de nyankomne fikk før. Siden de jo er nyankomne, kan denne utviklingen neppe forklares med integrering i det norske samfunnet.

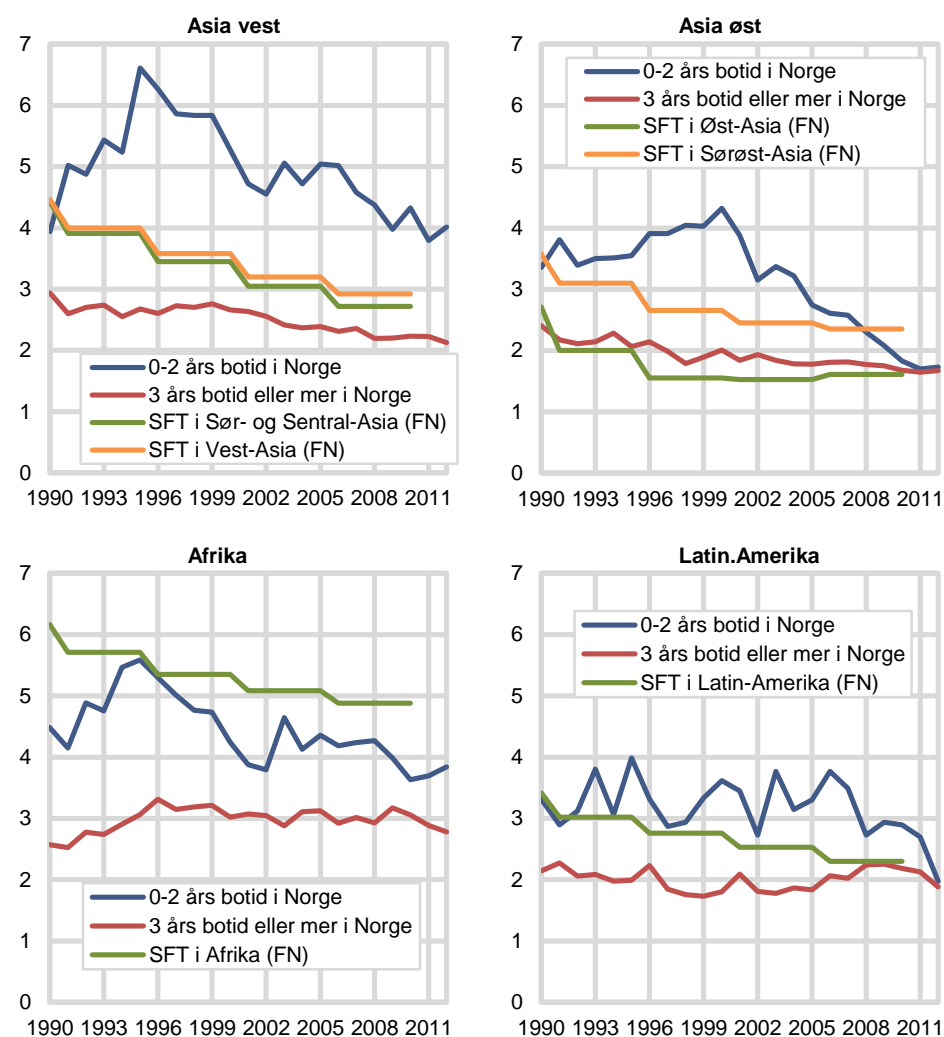
Noe av forklaringen på denne endringen blant kvinnene med kort botid kan finnes ved å se på fruktbarheten i områdene innvandrerkvinnene reiser fra. Statistikk fra FN (United Nations 2013) viser at barnetallene har blitt betraktelig lavere i store deler av verden de siste tiårene. Fra perioden 1990-1995 til perioden 2005-2010 sank fruktbarheten med over 0,8 barn per kvinne i Afrika og 0,7 barn per kvinne i Asia og Latin-Amerika. I figur 3.8 er FN-tall for fruktbarhetsutviklingen i Asia, Afrika og Latin-Amerika fram til 2010 lagt inn i figurene for fruktbarhetsutviklingen blant innvandrerkvinnene i Norge fra de samme områdene. For å unngå for mange linjer i hver figur, er botider på 3 år eller mer slått sammen. Siden FN oppgir fruktbarhetsutviklingen i femårsperioder, er disse linjene blitt trappeformet. For Asia har FN flere regionale grupper enn i denne rapporten – da er flere linjer med FN-tall lagt inn i figurene.

Fra figur 3.8 kan det leses tre mønstre. For det første har innvandrerkvinner med kort botid vanligvis høyere fruktbarhet enn kvinnene i opprinnelseslandet. Det kan henge sammen med at de kommer til Norge for å stifte familie, eller har utsatt fødsler i forbindelse med flukt og tar dem igjen når de har kommet til Norge. Unntaket her er de nyankomne afrikanske innvandrerkvinnene. Deres fruktbarhet er lavere enn blant kvinnene i Afrika generelt.

For det andre har kvinnene med lengre botid i Norge stort sett lavere fruktbarhet enn i opprinnelsesområdene. Dette kan henge sammen med den høye fruktbarheten blant nyankomne – altså at mange av dem allerede har fått de barna de ønsker seg da de var nyankomne til Norge. Det kan også være et resultat av integrering, der ønskene om barn er blitt påvirket av det norske samfunnet. Kvinnene fra Asia øst med lang botid har lavere fruktbarhet enn kvinnene i Sørøst-Asia, men ikke lavere

enn i Øst-Asia. FN-tallene for Øst-Asia er imidlertid sterkt preget av fruktbarheten i folkerike Kina, som har hatt en ettbarnspolitik i mange tiår.

Figur 3.8. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika sammenlignet med samlet fruktbarhetstall i opprinnelsesområdene. 1990-2012

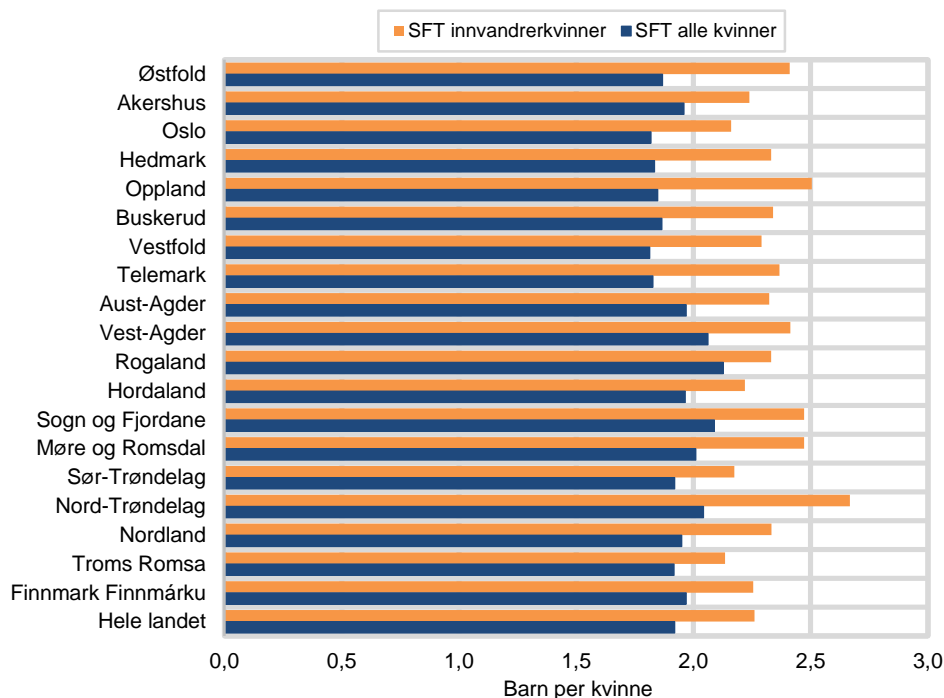
For det tredje viser figurene at *trenden* i fruktbarhetsutviklingen blant de nyankomne er nokså lik den generelle trenden i opprinnelsesområdene – selv om nivået altså kan være noe ulikt. Begge steder er det en synkende fruktbarhet. For Asia vest og Afrika gjelder dette fra midten av 1990-årene, for Latin-Amerika og Asia i hele perioden. I Asia øst ser vi også at fruktbarheten selv blant nyankomne kvinner nå er lavere enn den generelle fruktbarheten i Sørøst-Asia. Det kan henge sammen med at innvandringen fra Sørøst-Asia de seneste årene har vært preget av filippinske au pairer, som i utgangspunktet ikke kommer hit som familieinnvandrere.

Noe av fruktbarhetsendringene i disse landgruppene kan skyldes sammensetningseffekter. Det kan for eksempel skje hvis andelen fra ett land øker mens andelen fra et annet går ned, og disse to landene har ulike fruktbarhetsmønstre. Derfor kan det være nyttig å gjøre en nærmere analyse av fruktbarheten hos innvandrerkvinner fra noen viktige enkeltland. Resultatene av en slik analyse er presentert senere i denne rapporten.

3.5. Høyest innvandrersfruktbarhet i Nord-Trøndelag, lavest i Troms

Fruktbarheten blant innvandrerkvinner varierer mellom fylkene i Norge, som vist i figur 3.8. For å hindre at tilfeldige variasjoner gir for store utslag, er det her brukt gjennomsnittet av SFT for de siste fem årene (2008-2012). Det er gjort både for innvandrersfruktbarheten og for den generelle fruktbarheten, som er tatt med for å vise de fylkesvise variasjonene blant alle kvinner.

Figur 3.9. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner og for alle kvinner, etter fylke. Gjennomsnitt 2008-2012

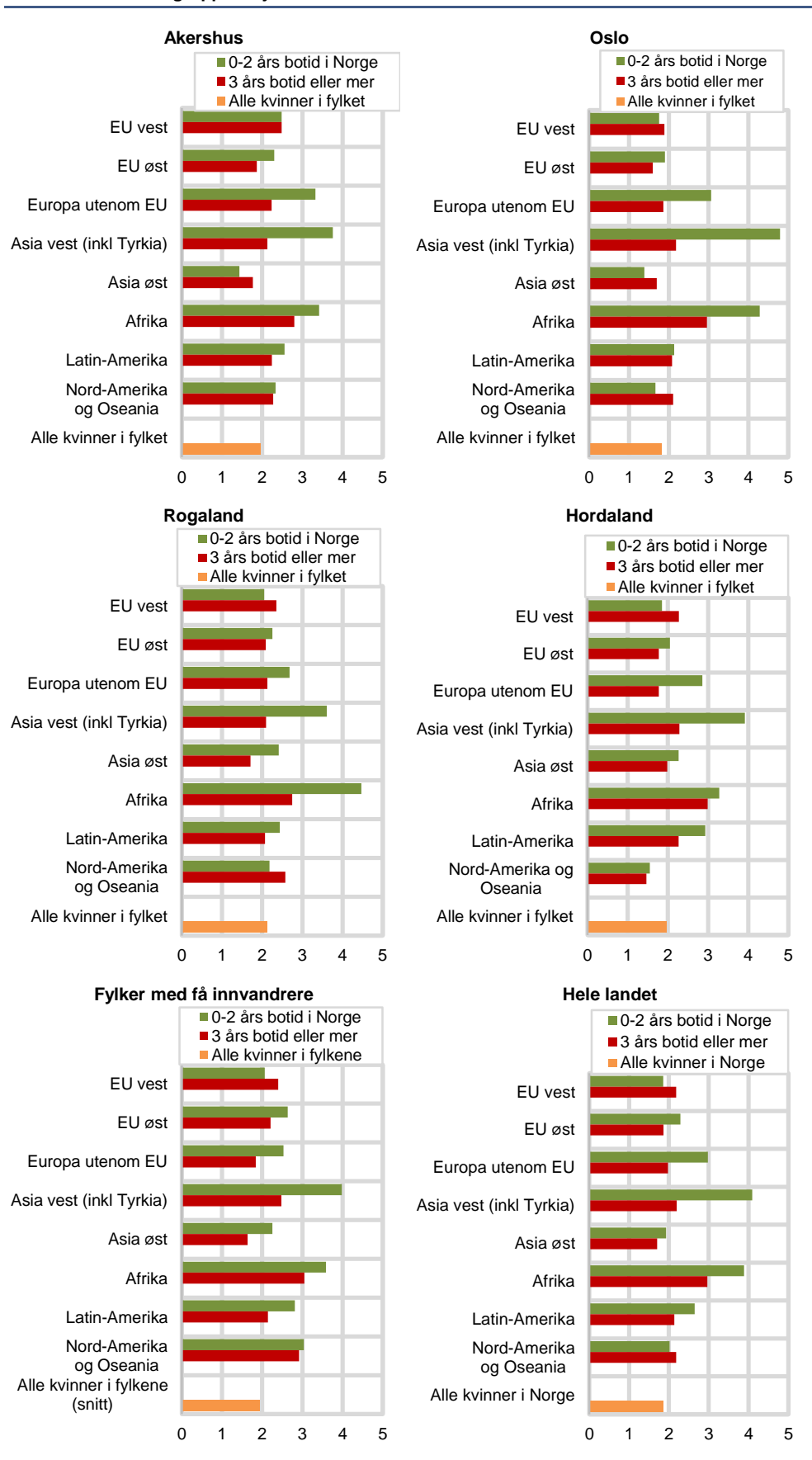
Innvandrersfruktbarheten er høyest i Nord-Trøndelag, med et snitt på 2,7 barn per kvinne de siste fem årene. Den er også relativt høy i Oppland, Sogn og Fjordane og i Møre og Romsdal. Lavest er den i Troms, med 2,1 barn per kvinne. I Oslo, Sør-Trøndelag, Hordaland og Akershus føder innvandrerkvinner i snitt 2,2 barn per kvinne.

I alle fylker er innvandrersfruktbarheten høyere enn fruktbarheten for alle kvinner under ett. Forskjellene er minst i Rogaland og Troms, med 0,2 barn per kvinne. Størst forskjell er det i Oppland. Der ligger innvandrersfruktbarheten 0,7 over fruktbarheten blant alle kvinner.

At innvandrerskvinnenes fruktbarhet varierer mellom fylkene, kan ha mange årsaker. Innvandrerskvinnene kan ha blitt påvirket av fruktbarhetsmønsteret i området de flytter til, men i figur 3.8 er det ingen tydelig sammenheng mellom innvandrersfruktbarheten og den generelle fruktbarheten i hvert fylke. En annen forklaring er sammensetningseffekten, altså at innvandrerskvinnene er ulikt sammensatt fra fylke til fylke. De kan komme fra ulike deler av verden, og de kan ha ulike botid.

For å studere de regionale ulikhetene nærmere, har vi plukket ut de fire fylkene som har flest innvandrere – Oslo, Akershus, Rogaland og Hordaland. Der har vi store nok tall til å kunne sammenligne enkeltgrupper etter verdensdel og botid.

Figur 3.10. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner i ulike fylker, etter landgruppe og to botidsgrupper. Gjennomsnitt 2008-2012

Man kan tenke seg at innvandrerkvinner som bor i et fylke med mange andre innvandrere i mindre grad påvirkes av fruktbarhetsmønsteret blant majoritetsbefolkningen, mens innvandrerkvinner som bor i fylker med færre innvandrere i større grad får en fruktbarhet som ligner fruktbarheten blant øvrige kvinner. For å undersøke denne hypotesen, skulle vi ideelt sett sammenligne de store innvandrerfylkene med et lite fylke med få innvandrere. Problemet er at få innvandrere i et fylke vanligvis betyr få innvandrerkvinner som føder barn, og dermed fruktbarhetstall som i stor grad kan preges av tilfeldige variasjoner. Derfor har vi i stedet slått sammen de fem fylkene med lavest innvandrerandel og beregnet SFT for innvandrerkvinnene i disse fylkene samlet. De fem fylkene er Hedmark, Oppland, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Nordland. Alle disse fylkene har en innvandrerandel på 8 prosent eller lavere (se tabell 2.3). Figur 3.10 presenterer også tall for hele landet totalt.

Innvandrerkvinnene fra EU vest ser ut til å ha en fruktbarhet som ligner den generelle fruktbarheten i fylket der de bor. Det gjelder særlig i Rogaland, Hordaland og Oslo. I Akershus og i fylker med få innvandrere har kvinnene fra EU vest en høyere fruktbarhet enn kvinner generelt. Også innvandrerkvinnene fra EU øst har et fruktbarhetsnivå som i liten grad skiller seg fra fruktbarheten til de andre kvinnene i fylket der de bor, med ett unntak: I fylker med få innvandrere har kvinnene fra EU øst en klart høyere fruktbarhet. For kvinnene fra Europa utenom EU er fruktbarheten høyere enn SFT for kvinner generelt i alle fylkene vi ser på. Særlig er forskjellen stor i Akershus og Oslo. Kvinnene fra Asia vest og Afrika har den høyeste fruktbarheten i alle fylkene vi ser på, og særlig er denne høy i Oslo (som også har flest innvandrere fra disse områdene). Kvinnene fra Asia vest som bor i Rogaland og Akershus, har lavere fruktbarhet enn kvinner fra samme område som bor i andre fylker. Blant kvinnene fra Asia øst er fruktbarheten lav i alle fylkene vi ser på. Særlig er den lav i Oslo og Akershus, der de østasiatiske kvinnene med både kort og lang botid har lavere fruktbarhet enn kvinner generelt. Kvinnene fra Latin-Amerika har en fruktbarhet som ligger noe over den generelle fruktbarheten i fylkene vi ser på, men ikke så høy som kvinnene fra Afrika og Asia vest. Høyest fruktbarhet blant kvinnene fra Latin-Amerika har de som bor i Hordaland (et fylke som også har mange innvandrere fra Latin-Amerika).

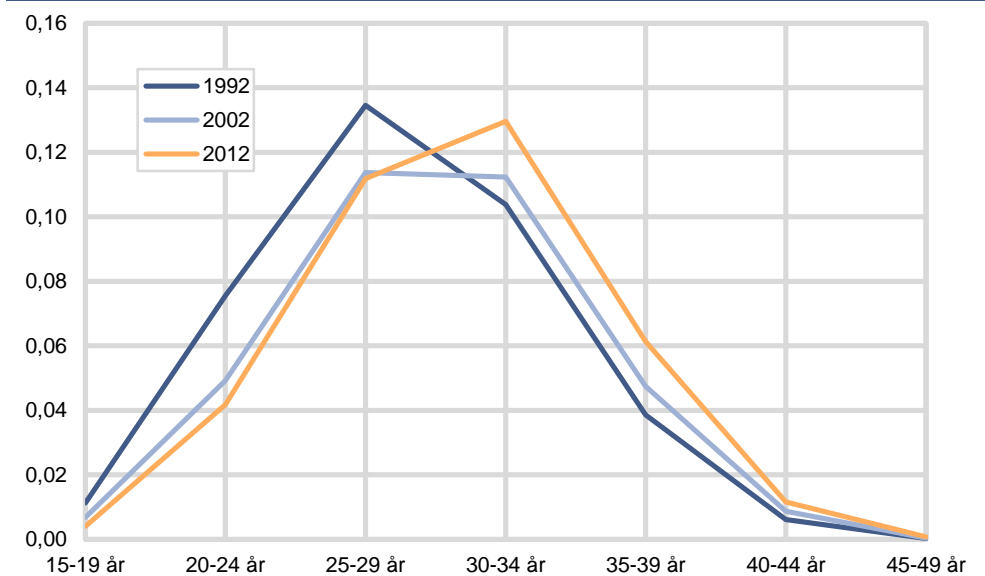
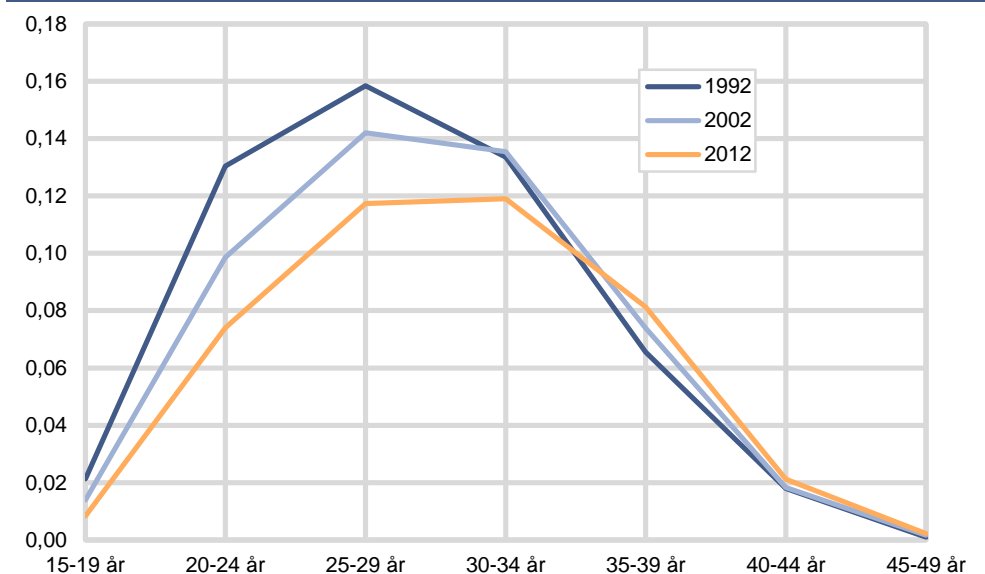
Er det noen sammenheng mellom antall innvandrere i et fylke og fruktbarheten blant innvandrerkvinnene? Det geografiske bildet i figur 3.10 ser ikke ut til å gi noen klare svar. I noen tilfeller (som for kvinner i Oslo fra Afrika og Asia vest, og kvinner fra Latin-Amerika i Hordaland), ser det ut til at fruktbarheten er ekstra høy i de fylkene der det er mange innvandrere fra samme del av verden. Men vi ser også at innvandrerfruktbarheten er ganske høy i fylkene med få innvandrere, til tross for at mange av disse fylkene har en lav generell fruktbarhet (se figur 3.9).

Figur 3.9 og 3.10 viser gjennomsnittet av SFT for de siste fem årene (2008-2012). I Oslo er det gjort en studie som viser utviklingen over tid (Holmen 2013). Studien viser at innvandrerkvinner i Oslo (bortsett fra de med bakgrunn fra EU/EØS, Nord-Amerika og Australia/New Zealand) har en høyere fruktbarhet enn andre kvinner, men at den har sunket over tid.

3.6. Innvandrermodrene er litt yngre

Hvor gamle kvinnene er når de får barn, kan variere mellom grupper og over tid. Figur 3.11 viser hvordan de aldersspesifikke fruktbarhetsratene (for femårige aldersgrupper) har endret seg de siste 20 årene for kvinner som ikke er innvandrere. En aldersspesifikk fruktbarhetsrate viser antall barn som fødes av kvinner i en aldersgruppe, delt på alle kvinner i den samme aldersgruppen.

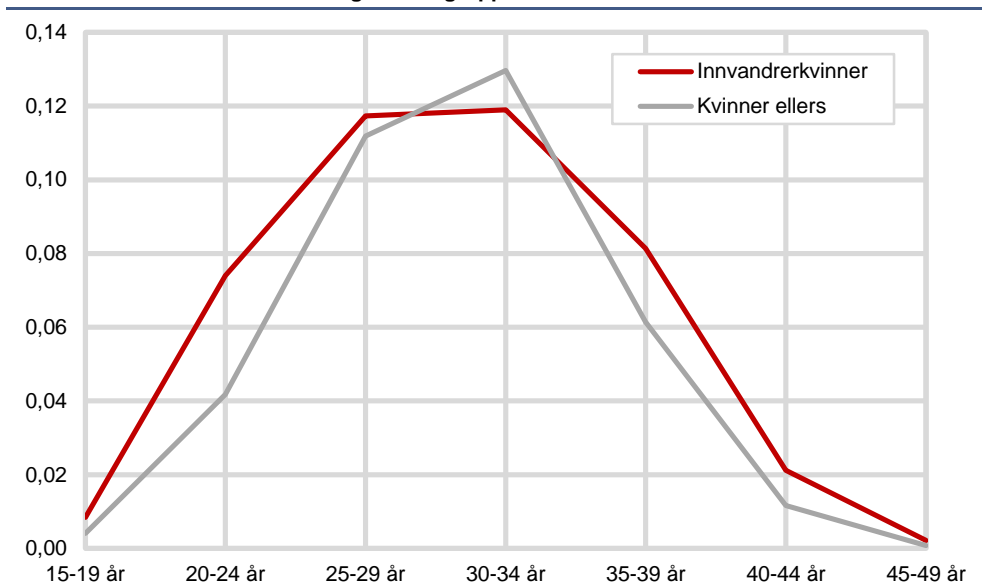
I 1992 var 25-29 år den vanligste fødealderen blant kvinner i Norge som ikke var innvandrere. Deretter har antallet fødsler blant kvinner gått ned i alle aldersgrupper under 30 år, mens det har blitt stadig vanligere å føde i aldersgruppene fra 30 år og oppover.

Figur 3.11. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant kvinner i Norge som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 1992, 2002 og 2012**Figur 3.12. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner i Norge. Femårige aldersgrupper. 1992, 2002 og 2012**

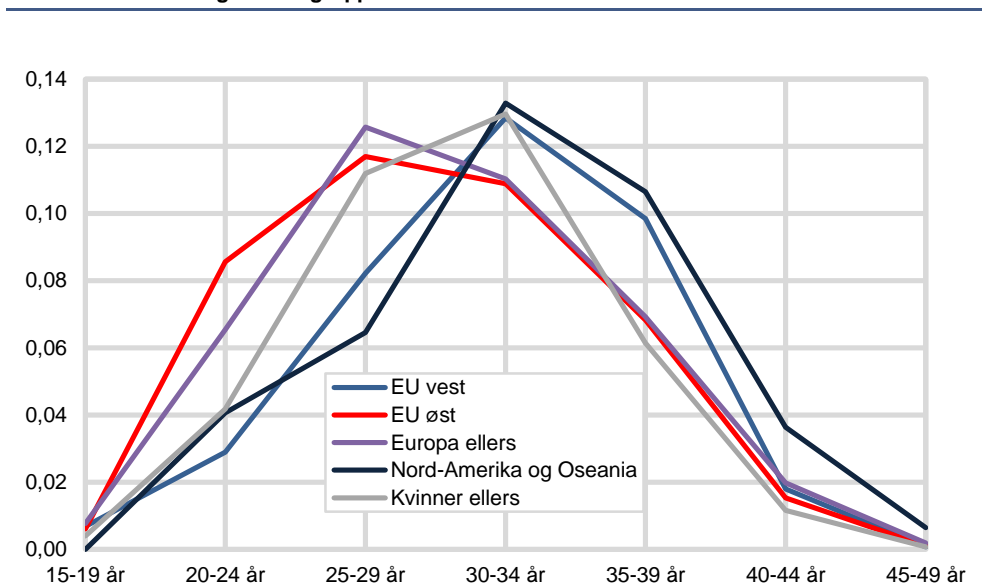
Figur 3.12 viser det tilsvarende bildet for innvandrerkvinnene i Norge, med to hovedtrender: For det første har kurvene blitt stadig lavere – i tråd med at SFT blant innvandrerkvinner har gått stadig nedover. For det andre ser vi at fruktbarhetsnedgangen særlig har vært kraftig blant kvinnene under 30 år. Blant innvandrerkvinnene i slutten av 30-årene har fruktbarheten derimot økt litt i denne perioden – men langt fra nok til å kompensere for nedgangen blant de yngre kvinnene.

I figur 3.13 sammenlignes 2012-tallene for innvandrerkvinner og kvinner som ikke er innvandrere. Det er fortsatt vanligere for innvandrerkvinner enn for andre kvinner å føde barn før de er 30 år, og det er også vanligere for innvandrerkvinnene å få barn etter at de er 35. Kvinnene som ikke er innvandrere har i noe større grad konsentrert fødslene rundt 30-34-årsalderen.

Figur 3.13. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner og kvinner som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 2012

Figur 3.14. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner med bakgrunn fra Europa eller Nord-Amerika/Oseania, samt for kvinner som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 2012

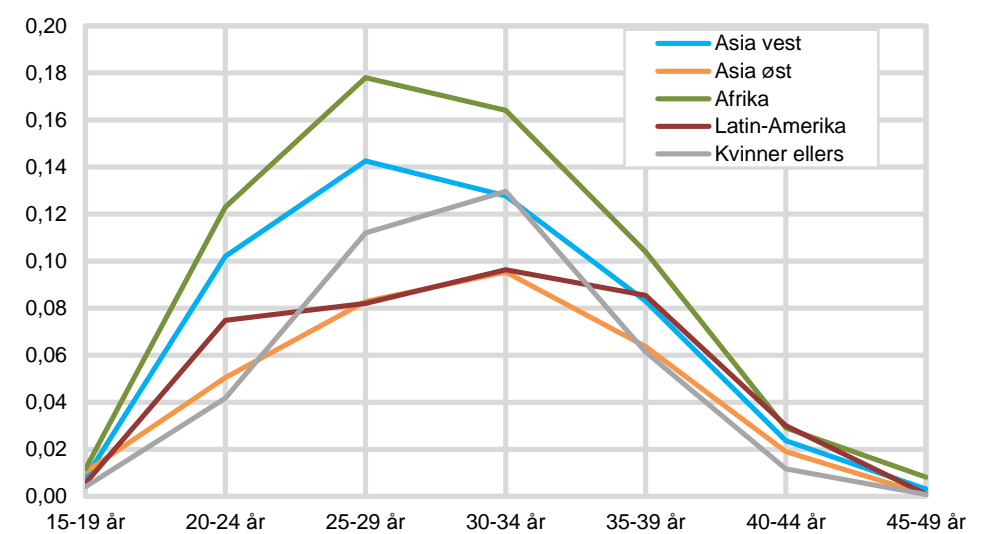

I figurene 3.14 og 3.15 er aldersspesifikke fruktbarhetsrater vist etter landbakgrunn, sammenlignet med aldersfordelingen blant kvinner som ikke er innvandrere.

Den første figuren, figur 3.14, viser fordelingen i fødealder for kvinner fra Europa og fra Nord-Amerika og Oseania. Blant kvinnene fra EU vest og Nord-Amerika og Oseania er det vanligere å få barn senere i livet enn det er for alle andre grupper, også for kvinnene som ikke er innvandrere. På den andre siden er det vanligere for innvandrerkvinner fra EU øst og Europa ellers å få barn før de fyller 30 år.

Den andre figuren, figur 3.15, viser aldersfordelingen for kvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Kvinnene fra Afrika har den høyeste fruktbarheten i alle aldersgrupper (bortsett fra i alderen 35-44 år da kvinnene fra Nord-Amerika og Oseania ligger litt høyere). For kvinner fra Afrika og Asia vest er det vanligst å få barn når man er 25-29 år, mens den vanligste fødealderen for kvinner fra Latin-Amerika og Asia øst er 30-34 år – altså samme aldersgruppe som blant kvinner ellers.

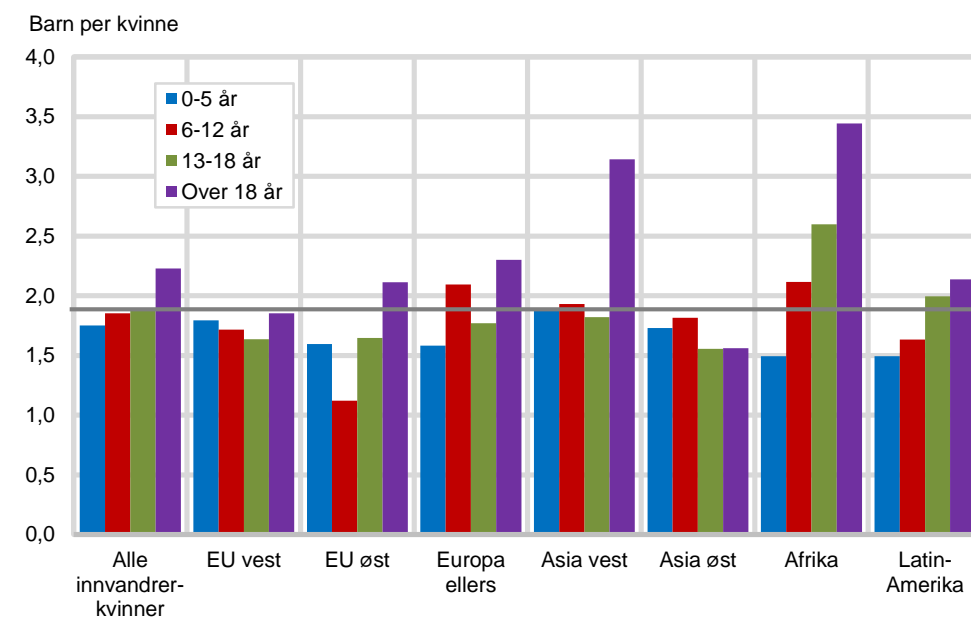
Figur 3.15. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner med bakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, samt for kvinner som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 2012

3.7. Lavere fruktbarhet blant de som innvandrer som barn

Fruktbarheten varierer også med alder for innvandring. Kvinner som var barn da de innvandret til Norge, har en klart lavere fruktbarhet enn de som kom hit som unge voksne. Figur 3.16 viser gjennomsnitt for SFT de siste to år (2011 og 2012) for alle innvandrerkvinner totalt og for hver av landgruppene. Den grå linjen som går ved 1.86 viser SFT for alle kvinner i Norge.

Figur 3.16. Samlet fruktbarhetstall etter alder ved innvandring, for alle innvandrerkvinner og etter landbakgrunn. Gjennomsnitt for 2011 og 2012.

Aldersgruppene som brukes her, ligner grupperingen som er brukt i Rumbaut (2004) for innvandrerne i USA: Mens (voksne) innvandrere ofte kategoriseres som 1. generasjons innvandrere, og deres barn (født i USA) er blitt kategorisert som 2. generasjons innvandrere, har Rumbaut en mer detaljert oppdeling: Personer som innvandrer i alderen 0-5 år kalles for 1,75-generasjons innvandrere, de som kommer i alderen 6-12 år kategoriseres som 1,5-generasjons innvandrere og de som innvandrer som tenåringer regnes som 1,25-generasjons innvandrere. Rumbaut

finner forskjeller mellom disse gruppene når det gjelder hvor gode de blir i engelsk, hvor høy utdanning de tar og hva slags jobber de får.

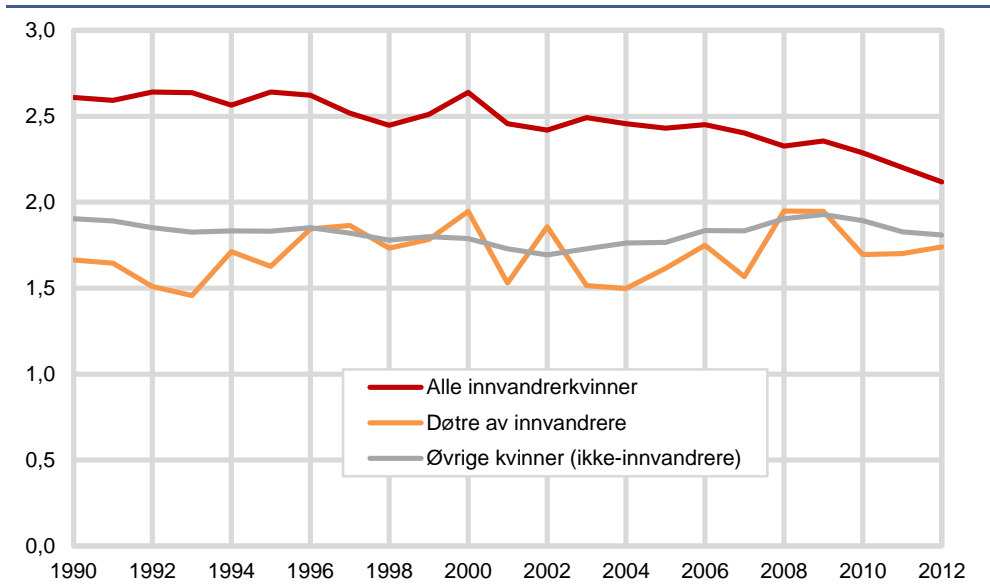
Også når det gjelder fruktbarhet i Norge, viser figur 3.16 klare forskjeller etter alder ved innvandring (på grunn av få observasjoner blant kvinnene fra Nord-Amerika og Oseana er denne gruppen utelatt). Hovedtrenden ser ut til å være at jo mer av oppveksten som har vært i Norge, dess lavere er fruktbarheten. Det gjelder for alle innvandrerkvinner samlet, og særlig tydelig for de som kommer fra Afrika og Latin-Amerika. Også for de fleste andre landgruppene er det høyest fruktbarhet blant de som innvandret til Norge da de var over 18 år. Dette er kanskje ikke så overraskende, da en del av disse kvinnene har kommet til Norge nettopp for å stifte familie. Det eneste unntaket fra denne trenden finner vi blant kvinner fra Asia øst, der fruktbarheten faktisk er høyest blant de som har bodd i Norge siden barneskolealder. Forskjellene mellom ulike innvandringsaldrer er imidlertid små i denne landgruppen.

3.8. Lavere fruktbarhet hos døtre av innvandrere

Blant de 117 000 personene som er født i Norge av to innvandrerforeldre, er det fortsatt flest barn (se figur 2.8 og 2.9). Likevel er det etter hvert blitt mange nok i fødedyktig alder til at det gir mening å studere fruktbarheten blant innvandrerens døtre. I 2013 var det rundt 16 500 kvinner i alderen 15-49 år som var norskfødte døtre av to innvandrere. De fleste av disse var riktignok relativt unge, noe vi kommer tilbake til senere i dette avsnittet.

Figur 3.17 ligner figur 3.3, men nå er SFT for innvandrerens døtre også lagt inn i figuren. Linjen for innvandrer døtrene er nokså hakkete. Det henger sammen med at det er få kvinner og få fødsler i denne gruppen (se tabell 2.4), slik at tilfeldige variasjoner fra år til år kan få store utslag. Likevel ser det ut til at fruktbarheten blant innvandrerens døtre ikke bare er klart lavere enn innvandrerkvinnenes fruktbarhet, den ser også ut til å være noe lavere enn for ikke-innvandrere.

Figur 3.17. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, døtre av innvandrere og øvrige kvinner. 1990-2012.

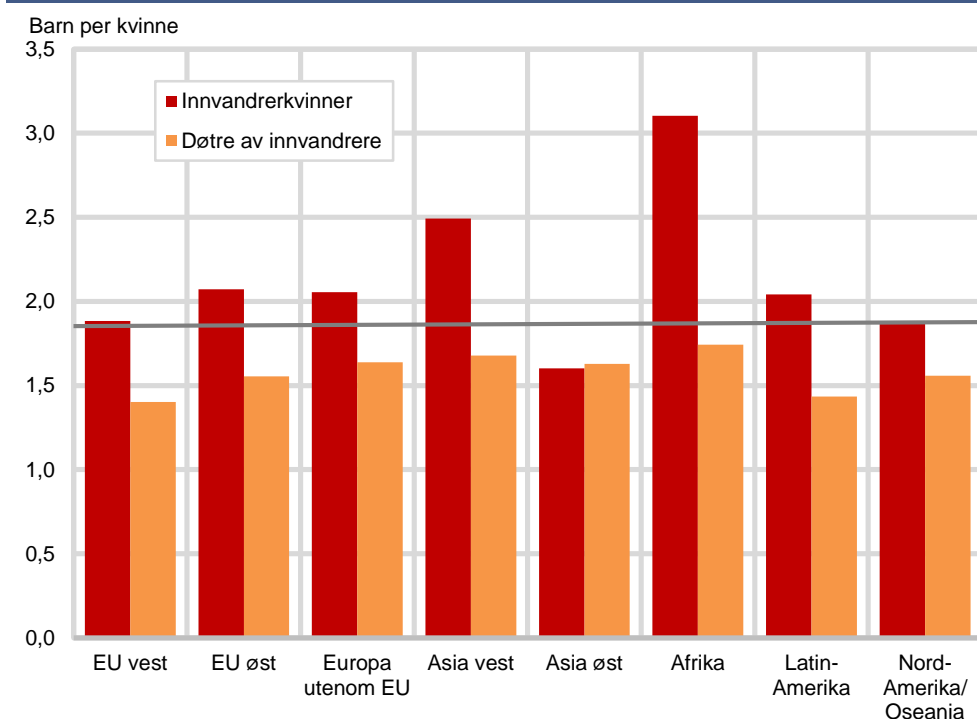
I mange andre land ligger innvandrer døtrenes fruktbarhet mellom innvandrerkvinnenes og øvrige kvinners fruktbarhet, men dette mønsteret fra Norge ligner snarere på funn fra Sverige, Canada og Australia, der barn av to innvandrerforeldre har lavere fruktbarhet enn både innvandrerne og befolkningen for øvrig. De stemmer også godt overens med analyser av samlivsinngåelse blant norskfødte med innvandrerforeldre (Wiik 2012), som viser at det ikke er noen forskjeller i tidspunkt for inngåelse av det første samlivet mellom norskfødte med innvandrer-

foreldre fra Asia, Afrika etc. og personer uten innvandrerbakgrunn, mens norskfødte med foreldre født i EU/EØS etc. inngår det første samlivet senere enn personer i den øvrige befolkningen.

At innvandrer døtrene har en lavere fruktbarhet enn innvandrerkvinnene ser ut til å gjelde for de aller fleste landgruppene. Dette er vist i figur 3.18. Siden det fortsatt er relativt få innvandrer døtre, særlig i noen av landgruppene, er det brukt gjennomsnitt av SFT for 2011 og 2012.

Den vannrette grå linjen i figuren viser SFT for alle kvinner i Norge (1,86). For hver av landgruppene er fruktbarheten blant innvandrernes døtre lavere enn den generelle fruktbarheten. Det motsatte er tilfellet for innvandrerkvinnene – alle unntatt innvandrerkvinnene fra Asia øst har høyere fruktbarhet enn kvinner generelt i Norge. Forskjellen mellom fruktbarheten hos innvandrerkvinner og døtre av innvandrere er særlig stor i de landgruppene der innvandrerkvinnenes fruktbarhet er høy, som Afrika og Asia vest.

Figur 3.18. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner og døtre av innvandrere, etter landgruppe. Gjennomsnitt for 2011 og 2012

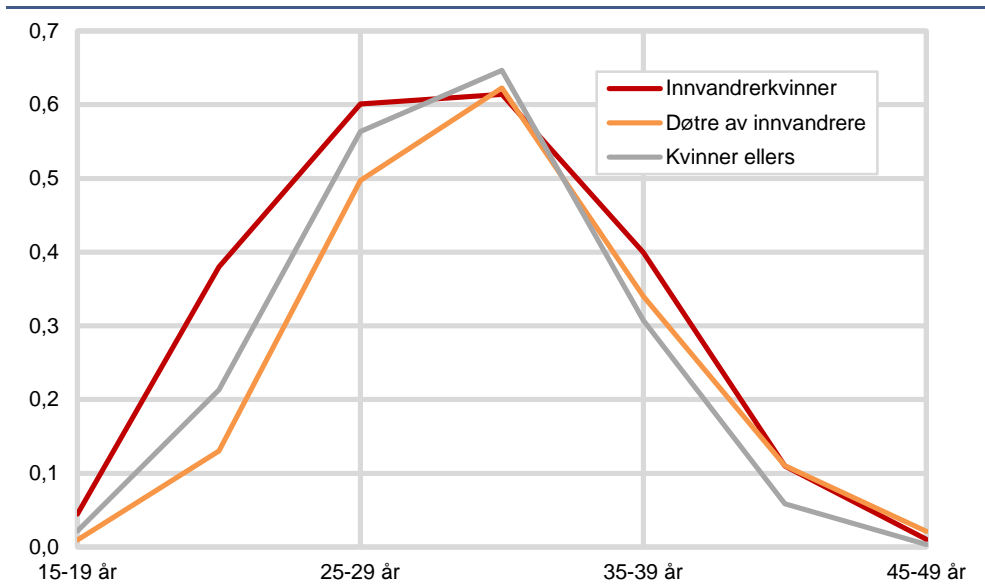

De lave fruktbarhetstallene for innvandrer døtre i Norge kan skyldes måten SFT regnes ut på. Som forklart i metodekapitlet er SFT en sum av aldersspesifikke fruktbarhetsrater til og med aldersgruppen 45-49 år. Siden få innvandrer døtre er over 35 år, kan noen av de eldste aldersgruppene ha null kvinner og null fødsler – og for alle landgruppene unntatt EU vest og EU øst var det i 2011 og 2012 ingen fødsler blant innvandrer døtre over 40 år. Dermed bidrar ikke disse aldersgruppene til å løfte SFT slik de kunne ha gjort dersom det var kvinner i disse gruppene og noen av dem fikk barn.

For å unngå dette problemet, kan vi analysere de aldersspesifikke fruktbarhetsratene (ASFR) i stedet for SFT, slik det også er gjort tidligere i dette kapitlet (figur 3.11-3.15). Figur 3.19 viser ASFR for alle døtre av innvandrere. Som det framgår av figuren, har innvandrer døtrene en lavere fruktbarhet enn både innvandrerkvinnene og andre kvinner i Norge i alle aldersgrupper fra 15 til og med 29 år. Etter 30-årsalderen kan det se ut til at innvandrer døtrene har en fruktbarhet som ligger mellom innvandrerkvinnenes og de øvrige kvinnenes fruktbarhet. Men som nevnt er det få innvandrer døtre i de høye aldersgruppene, så denne delen av figuren

må tolkes med varsomhet. Når det kommer flere innvandrer døtre i disse aldersgruppene, vil det vise seg om de også her får en lavere fruktbarhet enn andre kvinner, eller om de kanskje tvert imot får en høyere fruktbarhet i høy alder (noe som kan bety at de til slutt får omtrent like mange barn som andre, men at de får dem senere i livet).

Figur 3.19. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater for innvandrerkvinner, døtre av innvandrere og kvinner ellers. Gjennomsnitt for 2011 og 2012.

3.9. Høy fruktbarhet hos kvinner fra Somalia, lav hos kvinner fra Filippinene og Iran

Denne delen av analysen går nærmere inn på fruktbarhetsutviklingen hos innvandrerkvinner fra 16 forskjellige opprinnelsesland. Blant innvandrerkvinner i Norge i alderen 15-49 år er de vanligste opprinnelseslandene Polen, Sverige, Filippinene, Thailand, Litauen, Somalia, Irak, Russland, Tyskland, Pakistan, Iran, Vietnam og Bosnia-Hercegovina. Fra alle disse landene er det mer enn 4000 kvinner i fødedyktig alder i Norge (per 1. januar 2013). I tillegg er det tatt med analyser for kvinnene fra Tyrkia (siden disse har en lang innvandringshistorie til Norge med døtre av innvandrere som er gamle nok til å få egne barn), Kina (et land med en spesiell fruktbarhetspolitikk), og Chile (et latinamerikansk land med lang innvandringshistorie til Norge).

Siden det er få observasjoner i en del av gruppene vi ser på, særlig tidlig i perioden, presenteres tidsserier med gjennomsnittlig SFT for fem år av gangen (tre år for den siste perioden). For noen land med relativt kort innvandringshistorie til Norge, som Litauen, er det ikke tatt med tall for de første tidsperiodene. For døtre av innvandrere er det såpass få fødsler og få personer i fødedyktig alder (jfr. tabell 2.4) at vi bare har tatt dem med i figurene for tre land: Pakistan, Tyrkia og Vietnam. I disse tre gruppene er det nå mer enn 1000 innvandrer døtre i alderen 15-49 år (per 1. januar 2013). Men tidligere var det langt færre, derfor er disse bare med for de siste to tidsperiodene. Tallene for fruktbarhetsutviklingen i opprinnelseslandene er hentet fra FN (United Nations 2013). For den siste perioden finnes ikke slike FN-tall.

Flere hovedtrekk kan leses ut av figur 3.20:

Stor variasjon: Fruktbarheten varierer kraftig mellom kvinner fra forskjellige land. Av de 14 landene vi ser på har kvinner fra Somalia den høyeste fruktbarheten (3,9 barn per kvinne i 2010-2012), mens kvinner fra Filippinene og Iran har den laveste (1,4 barn per kvinne). Noen land har en fruktbarhet som ligger over SFT i Norge generelt – det gjelder Polen, Litauen, Russland, Somalia, Pakistan, Irak, Tyrkia og

Vietnam. Andre ligger nå omtrent på det generelle SFT-nivået i Norge (Sverige, Tyskland), mens andre igjen har en lavere fruktbarhet (Filippinene, Iran, Thailand, Chile, Bosnia og Kina).

Fruktbarheten ligger ofte mellom SFT i opprinnelseslandet og Norge: For mange av gruppene ligger fruktbarheten et sted mellom SFT i Norge og SFT i opprinnelseslandet. Men det er ikke alltid slik. Innvandrerkvinner fra Polen, Sverige, Litauen, Tyskland, Russland og Tyrkia har i den siste tiden hatt en fruktbarhet som ligger over både SFT i opprinnelseslandet og SFT i Norge. Og innvandrerkvinnene fra Filippinene og Iran har nå en SFT som er lavere enn både i Norge og i opprinnelseslandet. De lave tallene for filippinerne henger antakelig sammen med at de fleste filippinske innvandrerkvinner kommer til Norge for å være au pair i en avgrenset periode, ikke for å stifte familie (Dzamarija 2013). At innvandrerkvinnene fra Tyrkia har en høyere fruktbarhet enn kvinnene som bor i Tyrkia, er også registrert i Tyskland (Milewski 2010). Men at innvandrerkvinnene fra Polen har en høyere SFT enn ikke-innvandrere i Norge, er annerledes enn hva som ble funnet i Storbritannia. Der har de polske innvandrerkvinnene en lavere fruktbarhet enn de britiskfødte kvinnene (Waller, Berrington mfl. 2012).

Ofte samme trend som i opprinnelseslandet: For innvandrere fra land der det har vært en nedgang i fruktbarheten, som Pakistan, Irak, Iran, Tyrkia, Bosnia, Filippinene, Vietnam, Thailand, Chile og Somalia, har også innvandrerkvinnenes fruktbarhet i Norge gått ned i samme periode. Men den har ikke alltid gått like raskt nedover som i opprinnelseslandet. I Pakistan gikk SFT ned fra 5,7 i 1990-94 til 3,7 i 2005-09 – en nedgang på hele to barn per kvinne. Blant innvandrerkvinnene fra Pakistan som bodde i Norge gikk SFT ned fra 3,9 til 3,1 i samme periode – altså en nedgang på under ett barn per kvinne. For kvinner fra Somalia, derimot, har fruktbarhetsnedgangen blant de som bor i Norge vært større enn nedgangen i Somalia.

For innvandrere fra land der fruktbarheten har svingt eller steget de siste to tiårene (Polen, Sverige, Litauen, Russland, Tyskland), er bildet mer uklart. Innvandrerkvinner fra Polen, Litauen og Russland har fått en klart høyere fruktbarhet de siste ti årene, mens innvandrerkvinnene fra Sverige og Tyskland ser ut til å ha fått en SFT som svinger omtrent som SFT generelt i Norge.

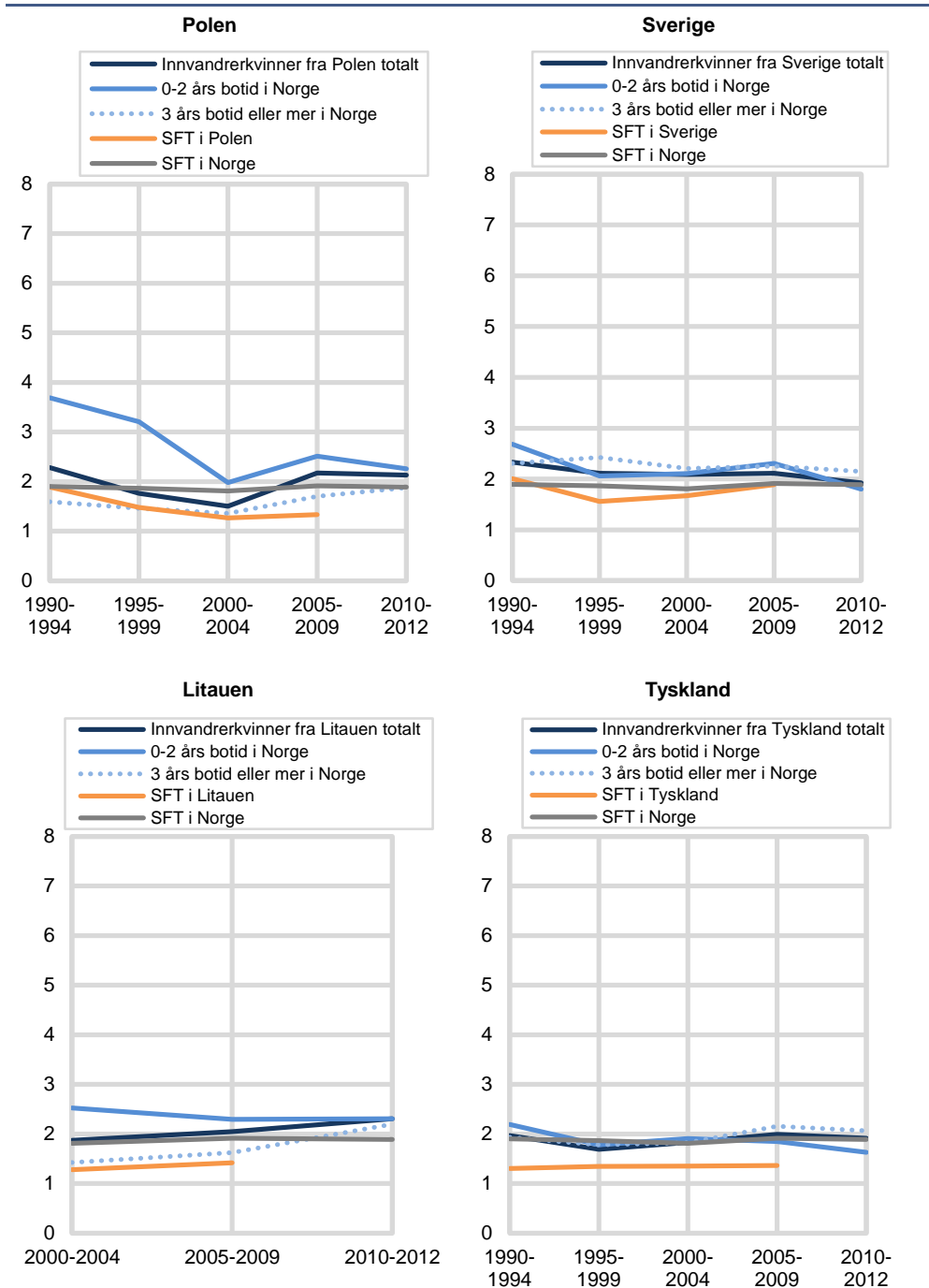
Ofte høyest for kort botid: For innvandrere fra de fleste landene i denne analysen er fruktbarheten høyest de første årene etter at kvinnene er kommet til Norge. Men det er noen unntak: Kvinner fra Sverige og Tyskland ser ut til å vente lenger med å få barn, slik at fruktbarheten er høyest for de med 3 års botid eller mer. I figurene ligger vanligvis linjen for 'innvandrerkvinner totalt' mellom linjen for de med kort og de med lang botid. Men noen ganger er det ikke slik, for eksempel for Sverige. Dette kan henge sammen med at kvinnene med kort botid og kvinnene med lang botid er ganske ulike grupper med ulikt fruktbarhetsmønster og ulik aldersstruktur.

Lavere fruktbarhet hos innvandrer døtre: I figurene for Pakistan, Vietnam og Tyrkia er det også lagt inn en kort ekstra linje for fruktbarhetsutviklingen blant norskfødte døtre av to innvandrerforeldre. Det er bare de siste to tidsperiodene som er tatt med, siden vi har for få observasjoner før den tid til å gi pålitelige tall. For døtre av både pakistanske, vietnamesiske og tyrkiske innvandrere er fruktbarheten klart lavere enn for innvandrerkvinnene fra disse områdene, og den ser også ut til å være lavere enn SFT i Norge generelt. Dette kan imidlertid henge sammen med at det er få i de eldste aldersgruppene, slik at resultatene vil endres når det blir flere innvandrer døtre i 30- og 40-årsalderen.

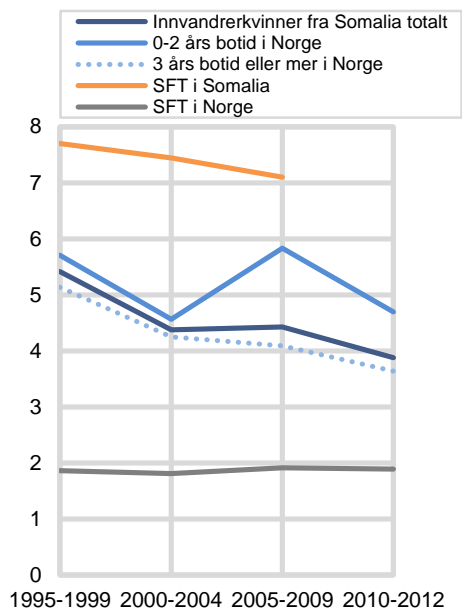
Til glede for spesielt fruktbarhetsinteresserte er det også tatt med en figur for Kina. Innvandrerne fra Kina er riktignok ikke noen spesielt stor gruppe i Norge – de utgjør under 10.000 personer. Men fruktbarhetsmønsteret deres kan være interessant fordi det viser kinesisk fruktbarhet i et land der det ikke er lagt

begrensninger på hvor mange barn hvert par kan få. Slike begrensninger er det jo i Kina, som har hatt en ettbarnspolitik i over 30 år (med mange unntak). Riktignok er det også andre forskjeller mellom Kina og Norge enn bare fruktbarhetspolitikken, og det er også mulig at de kineserne som flytter til Norge er annerledes enn de som blir boende i Kina, så figuren må tolkes med varsomhet. Men den viser at innvandrerkvinner fra Kina har en klart lavere fruktbarhet enn i Norge under ett, det gjelder både nyankomne og de som har vært i Norge lenge. Faktisk er fruktbarheten blant kinesere i Norge omtrent på nivå med FN-tallene for fruktbarheten i Kina.

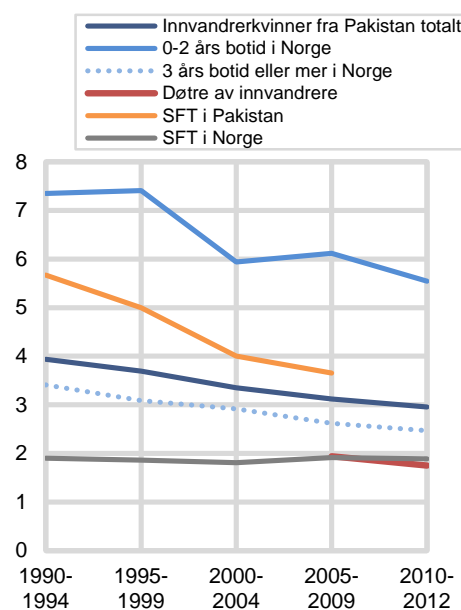
Figur 3.20. Samlet fruktbarhetstall (SFT) for innvandrerkvinner fra utvalgte opprinnelsesland, SFT i opprinnelseslandet og SFT i Norge. 1990-2012

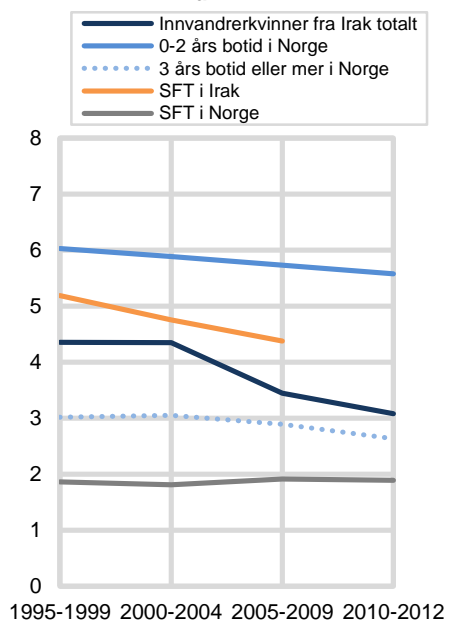
Somalia

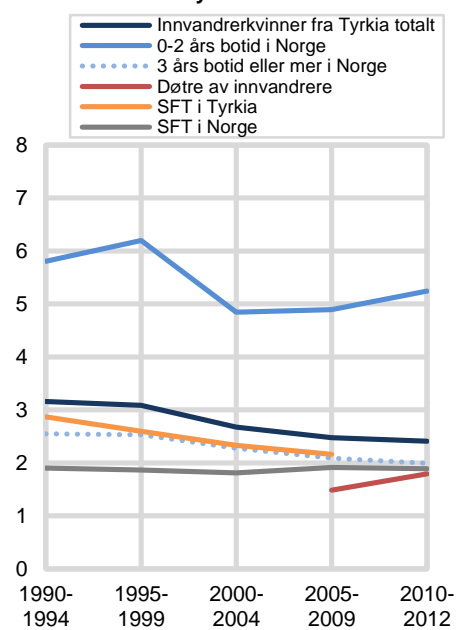
Pakistan

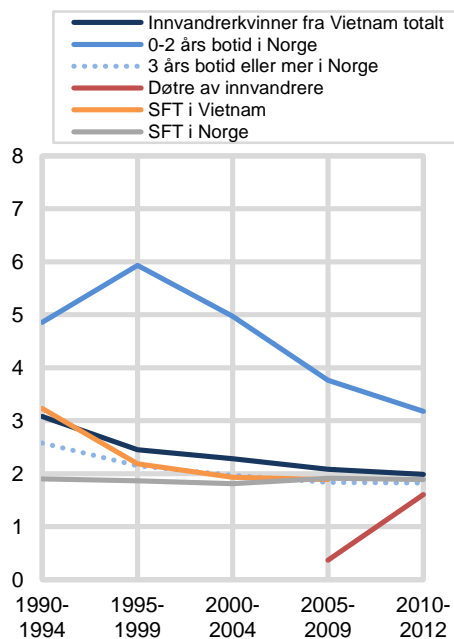
Irak

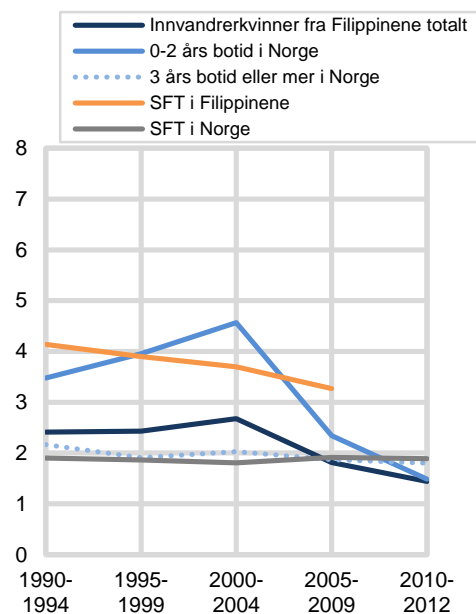
Tyrkia

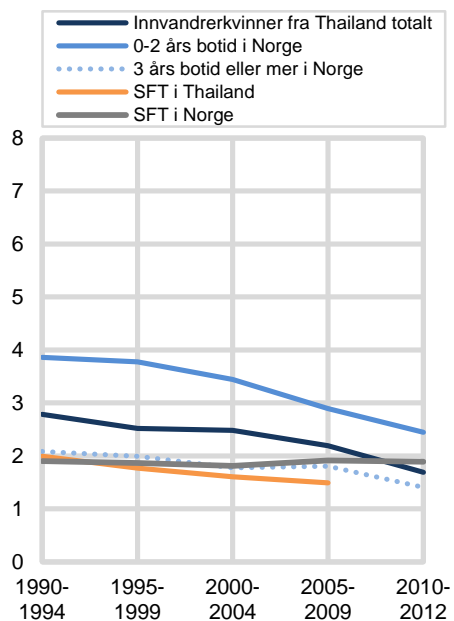
Vietnam

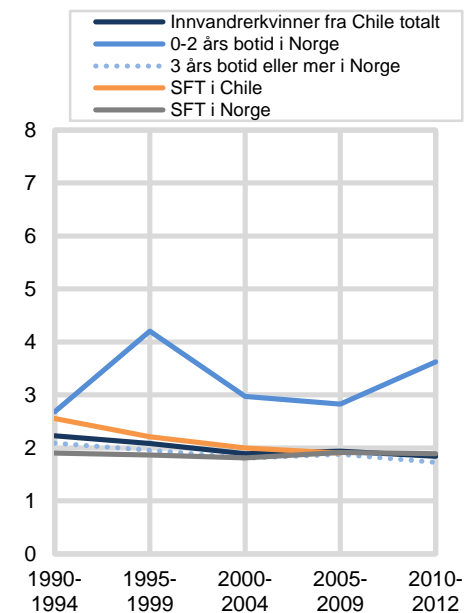
Filippinene

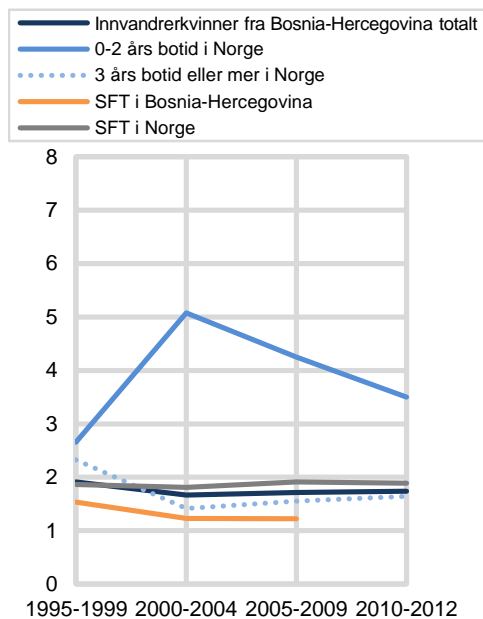
Thailand

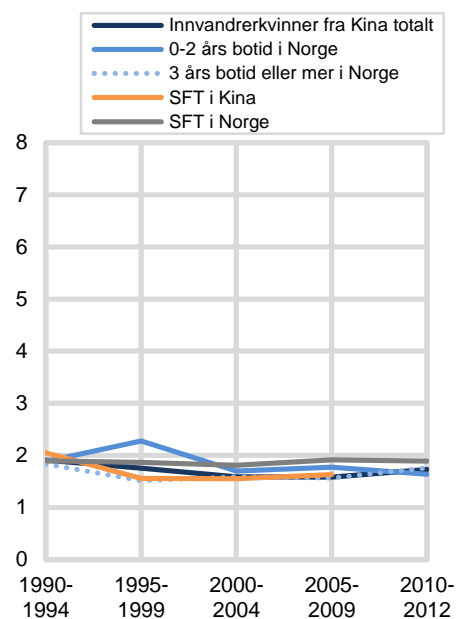
Chile

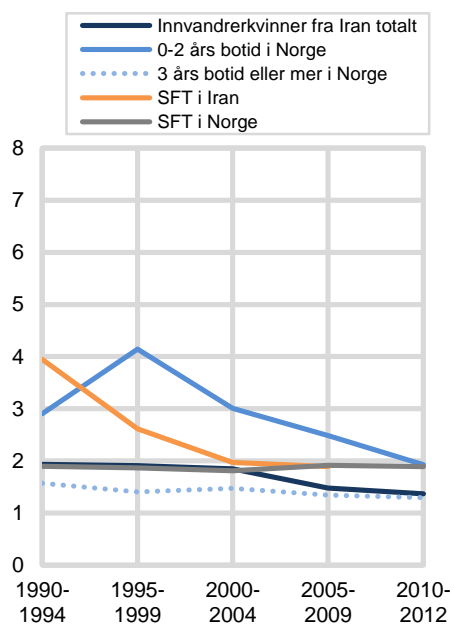
Bosnia-Hercegovina

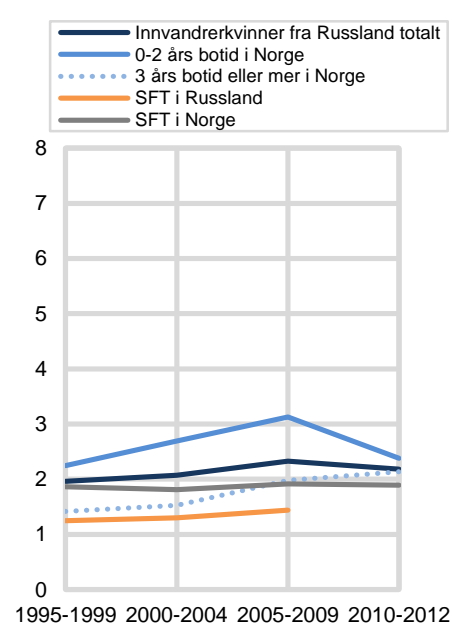
Kina

Iran

Russland

4. Dødelighet, utvandring og regional bosetting

Fruktbarhet er ikke den eneste demografiske prosessen som påvirker hvor mange mennesker som bor i Norge og i forskjellige deler av landet. I dette kapitlet presenteres sentrale forsknings- og analyseresultater fra Norge og utlandet om innvandrernes dødelighet, utvandring og innenlandske flyttinger.

4.1. Dødelighet

I mange land er det observert en lavere dødelighet blant innvandrere enn blant befolkningen ellers, til tross for at innvandrerne ofte har en lavere sosioøkonomisk status. I forskningslitteraturen forklares dette paradokset ofte med en 'healthy migrant effect': at personer som velger å flytte fra ett land til et annet, gjerne er spesielt friske og sterke. I tillegg forklares den lavere dødeligheten med at en del innvandrere flytter tilbake til opprinnelseslandet når de er gamle, og dør der. Dermed blir dette registrert som et dødsfall i opprinnelseslandet, og ikke i landet der vedkommende har bodd som innvandrer. Dette kalles for 'salmon bias'-hypotesen (oppkalt etter laksen, som etter mange år ute i det store havet reiser tilbake til elva der den vokste opp og dør der). I noen tilfeller kan dessuten utflyttingen være mangelfullt registrert, og en person vil dermed være registrert som i live kunstig lenge i landet han eller hun innvandret til og deretter utvandret fra. Dette omtales ofte som problemet med 'immortals', det vil si 'udødelige'. Andre forklaringer på den lavere dødeligheten har vært at innvandrerne generelt har en sunnere livsstil og et mer støttende sosialt nettverk (Singh og Hiatt 2006).

Den lavere dødeligheten som ofte observeres blant innvandrere generelt, gjelder ikke nødvendigvis for alle innvandrergrupper, og heller ikke for alle dødsårsaker.

I USA er dødeligheten for innvandrere generelt lavere enn for befolkningen ellers. Det er beregnet at forskjellene utgjør en levealder på 2-3 år ekstra for innvandrere (Singh og Hiatt 2006). Særlig er dødeligheten lav for innvandrere fra Latin-Amerika (Abraído-Lanza mfl. 1999, Singh og Hiatt 2006). Innvandrerne har signifikant lavere risiko for å dø av hjerte- og karsykdommer, lunge- og prostatakreft, kols, lungebetennelse, skrumplever, influensa og selvmord, men høyere risiko for å dø av mage- og hjernekreft og infeksjonssykdommer.

I Canada ble det også observert at innvandrerne har lavere dødelighet – og dermed høyere levealder – enn befolkningen både i opprinnelseslandene og i Canada ellers, med ett unntak: Innvandrere fra Afrika hadde en dødelighet som lå mellom dødeligheten i Canada ellers og den i Afrika (Sharma mfl. 1990). En studie av dødeligheten i Amsterdam konkluderte med at innvandrere fra middelhavsområdet (og til dels fra ikke-industrialiserte land) hadde en betydelig lavere dødelighet enn andre folk i Amsterdam og Nederland. Kvinner med bakgrunn fra middelhavsområdet hadde hele sju år lengre levealder enn kvinner med nederlandsk bakgrunn (Uitenbroek og Verhoeff 2002).

Blant innvandrerne i England og Wales ble det observert høyere dødelighet hos de som hadde innvandret fra Irland og Skottland sammenlignet med resten av befolkningen (Wild og McKeigue 1997), mens en analyse fra Sverige fant at mannlige flyktninger har en forhøyet risiko for å dø av hjerte-kar-sykdommer (Hollander mfl. 2012).

Det er altså ikke slik at innvandrerne alltid har lavere dødelighet enn befolkningen ellers, og det er heller ikke full enighet om hvorvidt de reelt sett har lavere dødelighet, eller om det skyldes mer 'tekniske' forklaringer (som at innvandrerne reiser tilbake til opprinnelseslandet før de dør). At innvandrerne ofte har en lavere sosioøkonomisk status enn befolkningen ellers, med lavere utdanningsnivå, lavere inntekt, lavere sysselsetting, farligere jobber og dårligere boforhold, tilsier i utgangspunktet en høyere dødelighet. Men på den andre siden er det mulig at noen innvandrergrupper lever sunnere enn befolkningen ellers, med et annet kosthold og

mindre bruk av alkohol og tobakk, og at en del av dem har hatt en oppvekst der de i mindre grad har vært utsatt for usunn mat og miljøgifter.

I Norge er det gjort få studier av innvandrernes dødelighet. Dette henger delvis sammen med at innvandrerne i Norge fortsatt er relativt unge (se figur 2.5), slik at det er få innvandrere i aldersgrupper der dødeligheten er høy. Men det henger også sammen med at dataene for innvandrerdødelighet er usikre, fordi noen av innvandrerne som utvandrer fra landet, ikke melder flytting. Dermed kan de bli stående i folkeregisteret og SSBs befolkningsstatistikk i mange år etter at de har forlatt landet. Selv om de dør i utlandet, kan de altså fortsatt være registrert som levende i norske registre. Da kan både tallet på antall døde innvandrere bli for lavt, og tallet på levende innvandrere (som utgjør nevneren i beregninger av dødsrater) bli for høyt. Begge deler bidrar til å gjøre dødsratene for innvandrere lavere enn de egentlig er. Dette registreringsproblemet er størst for ikke-nordiske innvandrere. I Sverige, som også er et land med gode befolkningsregistre, oppgir det statistiske sentralbyrået at 'På grund av kvalitetsbrister i befolkningsregistret görs inga beräkningar för utrikes födda' når det gjelder dødelighetsanalyser (Statistiska centralbyrån 2010). Problemene med mangelfull registrering av utvandringen fra Norge er nærmere omtalt i kapittelet om data og metode, men det er altså grunn til å være varsom med å trekke for bastante konklusjoner ut fra dødelighetsanalysene.

En relativt tidlig studie av innvandrerdødelighet i Norge pekte på at innvandrerne generelt så ut til å ha en noe lavere dødelighet enn befolkningen ellers (Østby 2002). En nyere analyse (Tesfazion 2013) har tatt for seg dødeligheten blant innvandrere i alderen 25-79 år i Norge. Den finner at innvandremenn fra Norden og Afrika sør for Sahara har hatt en høyere dødelighet på 2000-tallet enn andre menn i Norge, mens innvandremenn fra resten av verden har hatt lavere dødelighet. Blant innvandrerkvinnene er det bare kvinnene fra Sør-Asia som har en høyere dødelighet enn kvinner ellers. Innvandrere fra Midtøsten og Nord-Afrika og Øst- og Sørøst-Asia har vært blant gruppene med lav dødelighet på 2000-tallet.

Det er også gjort en studie av spedbarnsdødelighet blant innvandrere i Norge (Kinge og Kornstad 2013). Den konkluderer med at de nyfødte som har mødre som kommer fra områder med høy spedbarnsdødelighet (Afrika og Asia), har en høyere spedbarnsdødelighet enn de som har mødre fra land med lav spedbarnsdødelighet (for eksempel land i Europa), og også høyere enn den generelle spedbarnsdødeligheten i Norge. Men betydningen av morens opprinnelsesland avtar med morens botid i Norge.

Innvandrernes nyfødte barn ser altså ut til å ha en noe høyere dødelighet enn andre nyfødte i Norge dersom moren er fra Asia eller Afrika. Hva skjer ettersom innvandrernes barn blir eldre? I Norge er det gjort få studier av dette, men i den tidlige analysen av innvandrerdødelighet (Østby 2002) ble det også sett på innvandrernes norskfødte barn. Observasjonene var riktignok få, men resultatene tydet på at innvandrernes norskfødte barn hadde en høyere dødelighet enn befolkningen ellers, og at barn av innvandrere fra Pakistan hadde en betydelig høyere dødelighet enn gjennomsnittsbefolkningen.

At innvandrerne generelt har en noe lavere dødelighet, mens deres barn har høyere dødelighet enn gjennomsnittet for hele befolkningen, er et mønster som er funnet også i andre land. I Sverige er det gjort analyser av svenskfødte med innvandrerforeldre som viser at dødeligheten for barn av innvandrerforeldre er noe høyere enn for barn av svenskfødte foreldre. Dette gjelder særlig for kvinner i alderen 20-29 år og for menn mellom 20 og 39 år (Statistiska centralbyrån 2010). Også i USA er det registrert høyere dødelighet blant barn av innvandrere enn i befolkningen ellers, både for innvandrerbarn med foreldre fra Latin-Amerika (Abraído-Lanza mfl. 1999) og ikke minst for personer som karakteriseres som 'US-born blacks' (Singh og Hiatt 2006).

4.2. Utvandring

Det er en gjennomgående tendens at både innvandrere og deres barn har større sannsynlighet for å *utvandre* enn andre. Ifølge OECD (2008) har rundt 20-50 prosent av innvandrerne som kommer til et land, utvandret igjen innen fem år, litt avhengig av hvilke land de flyttet mellom og hvilken periode vi ser på. Om en innvandrer blir boende i landet hun/han reiser til, avhenger av en rekke faktorer. I den internasjonale litteraturen på dette området er det noen faktorer som ser ut til å ha en entydig effekt, mens andre faktorer gir litt ulike resultater i ulike studier.

Disse faktorene ser ut til å ha en klar effekt:

- *Familie*: Å ha familie (ektefelle/partner/barn/søsken/foreldre) i opprinnelseslandet øker sannsynligheten for at innvandrerens utvandrer igjen, mens det å ha familie i sitt nye land minker sannsynligheten for utvandring (Dustmann (2003), Constant og Massey (2003), de Coulon og Wolff (2006), Nekby (2006), Gibson og McKenzie (2011), Jensen og Pedersen (2007), Güngör og Tansel (2005), Uebelmesser (2006), Lund (2009))
- *Botid*: Utvandringssannsynligheten er generelt høyest i de første årene etter innvandringen (Constant og Massey (2003), Reyes (1997), Van Hook og Zhang (2011), Jensen og Pedersen (2007), Nekby (2006)), selv om denne tendensen er tydeligere for noen grupper enn for andre (Statistiska centralbyrået 2011).
- *Kjønn*: Mannlige innvandrere har generelt en høyere sannsynlighet for å utvandre enn kvinnelige innvandrere (Jensen og Pedersen (2007), Lam (1994), Constant og Zimmermann (2007), de Coulon og Wolff (2006), Nekby (2006), Statistiska centralbyrået (2011), Van Hook mfl. (2006)).
- *Innvandringsgrunn*: Utvandringssannsynligheten varierer kraftig med innvandringsgrunn. Flyktninger er en gruppe som har lave sannsynligheter for å utvandre (OECD 2008). I Sverige er det utdannings- og arbeidsinnvandrerne som i størst grad utvandrer igjen (Statistiska centralbyrået 2011).
- *Tilknytning til det nye landet*: Sannsynligheten for å utvandre ser ut til å være lavere blant innvandrere som for eksempel har lært språket eller kjøpt hus i det nye landet (Constant og Massey (2003), Van Hook og Zhang (2011)).

For disse faktorene er det større usikkerhet om effekten:

- *Utdanning/kvalifikasjoner*: I noen land, som blant innvandrere i Danmark, Sverige og blant ikke-meksikanske innvandrere i USA, ser det ut til at tendensen til å utvandre øker med økende utdanningsnivå (Jensen og Pedersen (2007), Klinthäll (2007), Nekby (2006), Van Hook og Zhang (2011), Cohen og Haberfeld (2001)). Andre steder, som i Frankrike og Tyskland og blant meksikanske innvandrere i USA, er utvandringssannsynligheten høyest for innvandrerne med lav utdanning (de Coulon og Wolff (2006), Constant og Zimmermann (2007), Reyes (1997)).
- *Suksess i det nye landet*: Her spriker teoriene. Én retning legger til grunn at innvandrerne ønsker å maksimere sin livsinntekt, slik at det er størst grunn til å bli værende i landet dersom man lykkes og oppnår høy inntekt. I dette tilfellet er det innvandrerne med minst suksess som utvandrer. En annen retning legger til grunn at innvandrerne har som plan å legge seg opp en viss sum av penger, og at de deretter reiser tilbake. I dette tilfellet er det innvandrerne som raskest har suksess som i størst grad utvandrer igjen. Empiriske studier tyder på at begge typer motivasjon finnes blant innvandrere, men at inntektsmaksimeringen ser ut til å dominere (Constant og Massey (2002), Yang (2006), Van Hook og Zhang (2011), Reyes (1997), Lubotsky (2007), Lam (1994), Constant og Massey (2003), Statistiska centralbyrået (2011), Nekby (2006), Klinthäll (2006), Klinthäll (2007))
- *Alder*: Vanligvis er utvandringssannsynlighetene høyest for unge voksne, og synker deretter med alder (OECD (2008), Van Hook og Zhang (2011), Nekby (2006), de Coulon og Wolff (2006), Klinthäll (2007)). Resultatene her er imidlertid ikke entydige. Noen studier har for eksempel funnet økt

sannsynlighet for å utvandre rundt pensjonsalder (Klinthäll (2006), Jensen og Pedersen (2007)).

- *Statsborgerskap*: Det kan være mindre attraktivt å utvandre hvis man tror det kan bli vanskelig å komme tilbake igjen. Å få statsborgerskap i det nye landet, kan på den ene siden gjøre det enklere å reise ut og inn av landet, men på den andre siden er det å skifte statsborgerskap ofte også et tegn på tilknytning til det nye landet. Empiriske studier tyder på at innvandrere som har fått nytt statsborgerskap har mindre sannsynlighet for å utvandre (Constant og Massey (2003), Statistiska centralbyrån (2011)).
- *Opprinnelsesland*: Generelt har innvandrere fra andre rike land ofte de høyeste utvandningsratene, mens ratene er lavere for innvandrere fra fattigere land (Nekby (2006), Statistiska centralbyrån (2011), Jensen og Pedersen (2007), Constant og Massey (2003), Lam (1994)). Men det finnes noen unntak: I Frankrike er utvandningsratene høye for folk fra Sør- og Sentral-Afrika, og lave for folk fra Nord-Europa (de Coulon og Wolff 2006), og i USA er det observert høyere utvandningsrater blant innvandrere fra Mexico, India og Afrika enn for innvandrere fra Europa og Canada (Van Hook mfl. 2006).

I Norge er det nylig publisert en rapport om utvandringen siden 1971 (Pettersen 2013). Den viser at innvandrerne er i flertall blant alle som utvandrer fra Norge. I 2011 utgjorde innvandrerne over 70 prosent av alle utvandrerne. Blant alle som innvandret til Norge i perioden 1971-2001, er nå over halvparten utvandret igjen.

Rapporten bekrefter mange av funnene i den internasjonale forskningen: Også i Norge er utvandringen høyest blant innvandrere med kort botid, blant menn, blant de som kom for utdanning eller arbeid og blant de som ikke har norsk statsborgerskap. Sannsynligheten for å utvandre er høyest i alderen 18-29 år.

For å sammenligne ulike gruppers tilbøyeligheten til å utvandre, brukes ofte utvandningsrater – definert som antall utvandring av personer i en bestemt gruppe delt på antall bosatte i den samme gruppen. Utvandningsraten for innvandrere i Norge var i 2011 på 44 promille. Det vil si at 44 av 1000 innvandrere utvandret det året. Blant norskfødte med innvandrerforeldre og utenlandskfødte med én norskfødt forelder var det henholdsvis 16 og 15 promille som utvandret i 2011. Blant personer som er født i Norge med to norskfødte foreldre, altså personer uten innvandningsbakgrunn, var utvandningsraten i 2011 på under 2 promille (Pettersen 2013).

Innen to år i Norge har nesten en tredjedel av de ankomne utvandret igjen. Så blir de stadig mer bofaste, og etter ti års botid er det svært få som utvandrer fra Norge.

Ulike grupper av innvandrere har ulike utvandningsrater. Innvandrere fra Nord-Amerika, Norden og Vest-Europa, samt studenter og arbeidsinnvandrere, har de høyeste utvandningsratene. De laveste ratene finnes blant innvandrere fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Øst-Europa utenom EU, og personer som har kommet til Norge som flyktninger eller familieinnvandrere.

Selv om utvandningsraten blant innvandrere er mye høyere enn for befolkningen ellers, har den gått ned over tid. Utvandningsraten for innvandrere er nesten halvert fra om lag 80 promille i begynnelsen av 1970-årene til 44 promille i 2011. Dette henger sammen med at innvandrerne i Norge i 1970-årene for det meste besto av personer fra Norden, Vest-Europa og USA med høye utvandningsrater. I dag har vi en større andel innvandrere fra andre deler av verden, som har en lavere tilbøyelighet til å utvandre igjen.

Det er ganske sjeldent at innvandrere som utvandrer, flytter tilbake til Norge igjen. Innvandrere som har forlatt Norge forblir altså stort sett bosatt i utlandet. Personer med to norskfødte foreldre, derimot, har stor sannsynlighet for å flytte tilbake til Norge dersom de utvandrer. Norskfødte barn av innvandrere ligger mellom disse to gruppene når det gjelder sannsynlighet for gjeninnvandring.

Som nevnt i metodekapitlet, er det en utfordring at ikke alle melder flytting når de forlater Norge. Dette gjelder ikke minst for analysene av utvandring fra Norge, og problemet er grundig beskrevet i rapporten om utvandring (Pettersen 2013). Resultatene av utvandringsanalysene må derfor leses med forbehold om usikkerhet knyttet til kvaliteten ved denne statistikken.

4.3. Regional bosetting og flyttemønstre

Innvandringen påvirker den regionale befolkningsutviklingen i Norge. I kapittel 2 ble det kort vist hvordan innvandrerne fordeler seg mellom norske fylker (se tabell 2.3 og figurene 2.11 og 2.12). Kort fortalt bor innvandrerne mer sentralisert enn befolkningen ellers, og 24 prosent av alle Norges innvandrere bor i Oslo. I Oslo utgjør innvandrerne 23 prosent av befolkningen, og det er også en relativt høy andel innvandrere i Akershus, Buskerud og Rogaland (13 prosent). De norskfødte barna av innvandrere bor enda mer sentralt: 38 prosent av dem bor i Oslo, og over halvparten bor enten i Oslo eller Akershus.

En presentasjon av innvandrernes bosettingsmønster finnes for eksempel i Høydahl (2013) og Østby mfl. (2013). Hvor innvandrerne bor, henger ofte sammen med hvilket land de kommer fra. For eksempel bor hele 35 prosent av nederlenderne utenfor byer og tettsteder, mens 99 prosent av innvandrerne fra Pakistan bor i byer eller tettsteder. Generelt kan det se ut til at de som kommer langveis fra, bor sentralt og samlet, mens de som kommer fra Nord-Europa, bor mer spredt og mindre sentralt. Nederlendere, litauere, tyskere, estere og latviere, altså nordeuropeere som hovedsakelig har kommet til Norge for å jobbe, bor faktisk mer spredt enn befolkningen i Norge som helhet. På den andre siden bor de fleste innvandrere fra Pakistan, Vietnam, Somalia, India, Tyrkia, Sri Lanka, Marokko og Etiopia i byer og tettsteder i de mest sentrale kommunene. To av tre innvandrere fra Pakistan bor i Oslo.

I rapporten *Bosettings- og flyttemønstre blant innvandrere og deres norskfødte barn* (Stambøl 2013) er innvandrerne gruppert etter grunn for innvandringen. En av konklusjonene i rapporten er at arbeidsinnvandrerne bor relativt spredt, mens utdanningsinnvandrere i større grad bor i de mest sentrale kommunene. Flyktningene er den innvandrergruppen som i størst grad begynner som bosatte i distriktskommuner, men de flytter ofte videre til mer sentrale strøk etter hvert. Familieinnvandrere som kommer til flyktninger, flytter også ofte fra mindre til mer sentrale strøk etter hvert, eller de innvandrer direkte til sentrale kommuner – antakelig fordi flyktningen da har flyttet dit.

Innvandrere som kommer hit for utdanning kommer oftest direkte til de mest de sentrale kommunene, og flytter i svært liten grad ut i distriktene. Blant de nordiske innvandrerne er flyttestrømmene inn og ut av sentrale strøk omtrent like store.

Selv om også flertallet av arbeidsinnvandrerne kommer til de mest sentrale kommunene, er andelen som flytter rett til en mindre sentral kommune høyere for arbeidsinnvandrere enn for innvandrere generelt. Og i motsetning til flyktningene, flytter ikke arbeidsinnvandrerne like ofte til mer sentrale strøk etter å ha bodd i Norge en stund. Arbeidsinnvandrerne er riktignok blant de som flytter hyppigst, men i lange perioder etter 2004 har arbeidsinnvandrerne faktisk vært mer 'distriktsvennlige' enn den norske befolkning generelt, og heller flyttet *ut* fra de sentrale kommunene enn *inn* til dem. Mens flyktninger som flytter mellom norske kommuner, oftest flytter til kommuner der det bor flere andre flyktninger, flytter arbeidsinnvandrerne oftere til kommuner der det bor færre andre arbeidsinnvandrere.

Innvandrernes barn bor som nevnt hovedsakelig i de mest sentrale kommunene. Og i den grad de flytter, flytter de oftest til enda mer sentrale strøk. Siden mange av disse barna er unge, kan en del av bosettings- og flyttemønsteret forklares med foreldrenes bo- og flyttemønster, og en del kan muligens forklares med flytting i forbindelse med studier (Stambøl 2013).

5. Oppsummering

I demografifaget kan man skille mellom demografiske *kjennetegn*, som kjønn og alder, og demografiske *prosesser*, som fruktbarhet, dødelighet og migrasjon (Poston og Bouvier 2010). I denne rapporten er både demografiske kjennetegn og demografiske prosesser hos innvandrerne beskrevet, og særlig er fruktbarheten blant innvandrerkvinnene viet oppmerksomhet.

De demografiske kjennetegnene blant innvandrerne i Norge er noe annerledes enn for befolkningen ellers. Særlig gjelder dette alder. De aller fleste innvandrerne (74 prosent) er mellom 20 og 54 år. I befolkningen ellers er 45 prosent i denne aldersgruppen. Det er altså svært mange innvandrere i aldre der det er vanlig å få barn, mens det er få innvandrere i aldre der dødsfall begynner å bli vanlige. Bare 1 prosent av innvandrerne i Norge er 80 år eller mer, mot 5 prosent av befolkningen ellers.

Norge har hatt en kraftig vekst i innvandringen de siste ti årene. Antall innvandrere som bor i Norge er mer enn doblet siden 2004, og nesten fire ganger så høyt som i 1990. Også tallet på norskfødte barn av to innvandrere har økt kraftig fra 1990 til 2013, fra 17 000 til 117 000 personer.

Veksten i antall innvandrere, kombinert med at de fleste innvandrerkvinnene er i aldre der det er vanlig å få barn, forklarer hvorfor stadig flere av barna som fødes i Norge har en mor som er innvandrer. I 2012 hadde 23 prosent av de nyfødte – altså nesten én av fire babyer – en mor som var innvandrer. For 15 år siden gjaldt dette færre enn hvert tiende barn.

Økningen i antall nyfødte med innvandrermodre har imidlertid skjedd på tross av, og ikke på grunn av, utviklingen i fruktbarhet hos innvandrerkvinnene. Innvandrerkvinnenes fruktbarhet – altså gjennomsnittlig barnetall per kvinne – har gått *ned* de siste tiårene, fra 2,6 i 2000 til 2,1 i 2012.

Det kan være flere grunner til fruktbarhetsnedgangen blant innvandrerkvinnene. Én forklaring kan være at sammensetningen av innvandrerne i Norge har endret seg de siste årene. Etter EU-utvidelsen østover i 2004 har det kommet svært mange innvandrere fra Sentral- og Øst-Europa til Norge, fra land der fruktbarheten lenge har vært lav. Men fruktbarheten blant innvandrerkvinner fra det østlige EU har økt betydelig det siste tiåret, fra 1,5 barn per kvinne i 2002 til 2,0 i 2012. Det er bare 0,1 barn lavere enn fruktbarheten blant alle innvandrerkvinner. At det har kommet så mange nye innvandrerkvinner fra nye EU-land forklarer altså ikke hele nedgangen i innvandrerfruktbarheten.

En annen og vel så viktig forklaring finnes hos innvandrerkvinnene fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og til dels Europa utenom EU. Disse kvinnene har fått vesentlig lavere fruktbarhet de siste tiårene. Særlig blant innvandrerkvinnene med bakgrunn fra Asia har nedgangen vært stor, med nesten 1 barn færre per kvinne. Kvinner fra vestlige deler av Asia (som Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan og Afghanistan) hadde en nedgang fra 3,4 barn per kvinne i 1999 til 2,5 i 2012, og de fra østlige deler av Asia hadde en nedgang fra 2,5 i 2000 til 1,6 i 2012.

Det er to hovedtendenser i fruktbarhetsutviklingen blant kvinnene fra Asia, Afrika, Latin-Amerika. For det første synker fruktbarheten jo lenger tid kvinnene har bodd i Norge. De med kortest botid i Norge (0-2 år) har i flere tilfeller mer enn dobbelt så høy fruktbarhet som de med lengst botid (mer enn 10 år). Dette kan delvis henge sammen med at mange kvinner kommer til Norge nettopp for å stifte familie og få barn. Det kan også være et tegn på at mange endrer holdninger til hvor mange barn de har lyst til å få etter hvert som de blir preget av det norske samfunnet. Dessuten kan det tenkes at noen innvandrerkvinner, og kanskje særlig flyktninger, har hatt en periode før de kom til Norge da fødsler har blitt utsatt.

For det andre ser vi at selv blant kvinnene fra Asia, Afrika, Latin-Amerika med kortest botid, er fruktbarheten nå betydelig lavere enn den var for noen tiår siden. De nyankomne i dag får altså klart færre barn enn de nyankomne fikk før. Siden de jo nylig er kommet til landet, kan denne utviklingen neppe forklares med integrering i det norske samfunnet. Forklaringen finnes antakelig heller i opprinnelseslandene. Barnetallene per kvinne har gått betraktelig ned i store deler av verden de siste tiårene. Innvandrerkvinnene som dro til Norge i 2012, reiste altså fra land som var preget av en lavere fruktbarhet enn tidligere. Analysene i denne rapporten viser at trenden i fruktbarhetsutviklingen blant nyankomne innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika er nokså lik den generelle fruktbarhetstrenden i områdene de reiste fra, selv om nivået kan være noe ulikt.

Fruktbarheten blant innvandrerkvinnene varierer mellom fylkene i Norge, fra 2,7 barn per innvandrerkvinn i Nord-Trøndelag til 2,1 barn i Troms. I analysene ble det ikke funnet noen klar sammenheng mellom antall innvandrere fra ulike verdensdeler i et fylke og fruktbarheten blant innvandrerkvinnene der. I noen tilfeller ser det ut til at fruktbarheten er ekstra høy i de fylkene der det er mange andre innvandrere fra samme del av verden (det gjelder for eksempel i Oslo for kvinner fra Afrika og Asia vest og i Hordaland for kvinner fra Latin-Amerika), men innvandrerfruktbarheten er også relativt høy i fylker med få innvandrere.

Innvandrerkvinnene ser ut til å få barn noe tidligere enn kvinner i Norge ellers. Det er vanligere for innvandrerkvinner enn for andre kvinner å få barn før de har fylt 30 år, men fødealdersmønsteret blant innvandrere ligner stadig mer på mønsteret blant kvinner ellers.

Det er store forskjeller i fruktbarheten mellom de kvinnene som innvandrer som barn og de som kommer etter at de har fylt 18 år. Jo mer av oppveksten som har vært i Norge, dess lavere er fruktbarheten. Det gjelder for alle innvandrerkvinner samlet, og er særlig tydelig for de som kommer fra Afrika og Latin-Amerika.

Fruktbarheten blant innvandrernes døtre er betydelig lavere enn fruktbarheten hos innvandrerkvinnene, og den ser også ut til å være noe lavere enn for øvrige kvinner i Norge. Dette ser ut til å gjelde for de fleste landgruppene, men tallene her er noe usikre fordi det er få innvandrer døtre over 30 år.

Det er gjort separate analyser for 16 viktige opprinnelsesland for innvandrere i Norge: Polen, Sverige, Filippinene, Thailand, Litauen, Somalia, Irak, Russland, Tyskland, Pakistan, Iran, Vietnam, Bosnia-Hercegovina, Tyrkia, Kina og Chile. Analysene viser at det er stor variasjon i fruktbarheten mellom kvinner fra disse landene. Høyest fruktbarhet har kvinner fra Somalia, med 3,9 barn per kvinne, mens kvinnene fra Filippinene og Iran har lavest med 1,4 barn per kvinne. Fruktbarheten blant kvinner fra mange av disse landene ligger ofte et sted mellom fruktbarheten i Norge og opprinnelseslandet, men det er ikke alltid slik. For innvandrerkvinner fra Polen, Sverige, Litauen, Russland, Tyskland og Tyrkia er fruktbarheten høyere enn både i opprinnelseslandet og i Norge generelt, mens kvinner fra Filippinene og Iran har en fruktbarhet som er lavere enn både i Norge og i opprinnelseslandet.

At innvandrerne har en høyere fruktbarhet enn befolkningen ellers, men at den har blitt lavere over tid og synker med økende botid, er i tråd med trender som er observert også i andre europeiske land. At innvandrerkvinner fra fattigere deler av verden har en ekstra høy fruktbarhet og at de blir mødre i en yngre alder enn kvinner ellers, er også gjennomgående trekk i mange andre land. Men at døtrene av innvandrere har en fruktbarhet som er lavere enn både innvandrerkvinnene og kvinner ellers, er en trend som bare er observert i noen andre land, som Sverige, Canada og Australia.

I tillegg til fruktbarhet er det også flere andre demografiske prosesser som påvirker folketallet og befolkningssammensetningen i Norge. I denne rapporten er det ikke gjort nye analyser for innvandrernes dødelighet, utvandring og innenlandske flyttinger, men det er presentert forskning og analyser fra Norge og utlandet.

Det er en utfordring for analysene, og særlig for analysene om utvandring og dødelighet, at en del personer utvandrer fra Norge uten at det fanges opp i registrene. Det gjør at tallene for utvandring kan bli for lave, og at personer som egentlig har utvandret og dødd i utlandet kan bli stående som levende i norske registre og dermed forstyrre beregningene av dødelighet. Derfor må resultatene av utvandrings- og dødelighetsanalysene tolkes med noe varsomhet.

Dødelighetsanalysene tyder på at innvandrerne har en lavere dødelighet enn resten av befolkningen i landet de har kommet til. Dette oppfattes ofte som et paradoks, siden innvandrere ofte har en lavere sosioøkonomisk status enn befolkningen ellers, noe som i utgangspunktet tilsier en høyere dødelighet. Også i Norge er det funnet lavere dødelighet blant mange grupper av innvandrere enn blant befolkningen generelt. For barn av innvandrere ser tendensen ut til å være motsatt – at de har en høyere dødelighet enn både innvandrere og befolkningen ellers.

Utvandring er langt vanligere blant innvandrere enn blant andre personer i Norge. Over 70 prosent av alle som utvandret fra Norge i 2011 var innvandrere. Over halvparten av alle som innvandret til Norge i perioden 1971-2011 har nå utvandret igjen. Sannsynligheten for å utvandre er spesielt høy for innvandrere fra Nord-Amerika, Vest-Europa og Norden, og for innvandrere som kommer til Norge for å studere eller arbeide. Sannsynligheten er også høyere dess kortere tid innvandreren har bodd i Norge. Personer født i Norge med innvandrerforeldre har lavere sannsynlighet for å utvandre enn innvandrerne, men høyere sannsynlighet enn personer uten innvandringsbakgrunn.

Flyttemønstrene og den regionale bosettingen varierer betydelig mellom ulike grupper av innvandrere. Generelt bor innvandrerne mer sentralisert enn andre, og de norskfødte barna deres bor enda mer sentralt. Men det er særlig de innvandrerne som kommer langveis fra, som bor sentralt og samlet. Innvandrere fra Nord-Europa bor langt mer spredt utover landet. Og mens flyktninger ofte blir bosatt i distriktskommuner, men etter en tid flytter til mer sentrale strøk, har arbeidsinnvandrere en større tendens til å flytte til mindre sentrale kommuner med færre andre arbeidsinnvandrere.

Innvandrerne får altså generelt litt flere barn enn befolkningen ellers, de har (antakelig) en litt lavere dødelighet, de utvandrer oftere og bor mer sentralt enn resten av den norske befolkningen.

Når det gjelder innvandrernes barn, viser analyser på andre områder (for eksempel utdanning og arbeid (Olsen 2012)), at de ofte befinner seg et sted mellom innvandrerne og befolkningen ellers. Men for demografiske prosesser kan det se ut til at dette ikke alltid er mønsteret. Norskfødte personer med innvandrerforeldre ser ut til å ha en lavere fruktbarhet, høyere dødelighet og mer sentralisert bosetting enn både innvandrere og personer i Norge ellers. Når det gjelder utvandring befinner de seg imidlertid et sted mellom innvandrerne og andre personer i Norge.

Referanser

- Abraído-Lanza, A. F., B. P. Dohrenwend, mfl. (1999): The Latino Mortality Paradox: A Test of the "Salmon Bias" og Healthy Migrant Hypotheses. *American Journal of Public Health* 89(10).
- Adsera, A. og A. Ferrer (2013): Factors influencing the fertility choices of child immigrants in Canada. *Population Studies*, publisert online 26 juni 2013.
- Bélanger, A. og S. Gilbert (2002): The fertility of immigrant women and their Canadian-born daughters. *Report on the Demographic Situation in Canada*, Statistics Canada. 91-209-XIE.
- Blau, F. D. (1992): The Fertility of Immigrant Women: Evidence from High-Fertility Source Countries, i *Immigration and the Workforce: Economic Consequences for the United States and Source Areas*. G. J. Borjas og R. B. Freeman. University of Chicago Press, National Bureau of Economic Research.
- Blau, F. D., L. M. Kahn, mfl. (2011): Gender, source country characteristics and labor market assimilation among immigrants: 1980 - 2000. *IZA discussion papers* 3725.
- Blau, F. D., L. M. Kahn, mfl. (2008): The transmission of women's fertility, human capital and work orientation across immigrant generations. *NBER Working Paper Series* 14388.
- Byberg (red.), I. H. (2002): Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt. *Rapporter 21/2002*, Statistisk sentralbyrå.
- Carmichael, G. A. og P. McDonald (2003): Fertility trends and differentials, i *The Transformation of Australia's Population 1970-2030*. S.-E. Khoo og P. McDonald, University of New South Wales Press Ltd.
- Chou, T. (2010): Is Fertility Decline Contagious? Trans-Atlantic norm shifts and fertility in the post-Vatican II period. Department of Economics, University of California, San Diego.
- Cohen, Y. og Y. Haberfeld (2001): Self-Selection and Return Migration: Israeli-Born Jews Returning Home from the United States during the 1980s. *Population Studies* 55(1).
- Constant, A. og D. S. Massey (2002): Return Migration by German Guestworkers: Neoclassical versus New Economic Theories. *International Migration* 40(4).
- Constant, A. og D. S. Massey (2003): Self-selection, earnings, and out-migration: A longitudinal study of immigrants to Germany. *Journal of Population Economics* 16(4).
- Constant, A. og K. F. Zimmermann (2007): Circular Migration: Counts of Exits and Years Away from the Host Country. *IZA discussion papers* 2999.
- Daugstad (red.), G. (2006): Innvandring og innvandrere 2006. *Statistiske analyser*, Statistisk sentralbyrå 83.
- de Coulon, A. og F.-X. Wolff (2006): The Location of Immigrants at Retirement: Stay/Return or 'Va-et-Vient'? *IZA discussion papers* 2224.
- Dustmann, C. (2003): Children and return migration. *Journal of Population Economics* 16(4).

- Dzamarija (red.), M. T. (2010): Barn og unge med innvandrerforeldre - demografi, utdanning, inntekt og arbeidsmarked. *Rapporter* 12/2010, Statistisk sentralbyrå.
- Dzamarija, M. T. (2013): Innvandringsgrunn 1990-2011, hva vet vi og hvordan kan statistikken utnyttes? *Rapporter* 34/2013, Statistisk sentralbyrå.
- Eurostat (2013): Total fertility rate, European countries (Fertility indicators [demo_find]).
- Fernández, R. og A. Fogli (2006): Fertility: The role of culture and family experience. *Journal of the European Economic Association* 4(2-3): 552-561.
- Frank, R. og P. Heuveline (2005): A cross-over in Mexican and Mexican-American fertility rates: Evidence and explanations for an emerging paradox. *Demographic Research* 12(4): 77-104.
- Garssen, J. og H. Nicolaas (2008): Fertility of Turkish and Moroccan women in the Netherlands: Adjustment to native level within one generation. *Demographic Research* 19(33): 1249-1280.
- Gibson, J. og D. McKenzie (2011): The microeconomic determinants of emigration and return migration of the best and brightest: Evidence from the Pacific. *Journal of Development Economics* 95(1).
- Güngör, N. D. og A. Tansel (2005): The Determinants of Return Intentions of Turkish Students and Professionals Residing Abroad: An Empirical Investigation. *IZA discussion papers* 1598.
- Henriksen, K., L. Østby, mfl. (2010): Innvandring og innvandrere 2010. *Statistiske analyser* 119, Statistisk sentralbyrå.
- Hollander, A.-C., D. Bruce, mfl. (2012): Longitudinal study of mortality among refugees in Sweden. *International Journal of Epidemiology* 41(4).
- Holmen, P. (2013): Fruktbarheten i Oslo er på vei ned. *Oslospeilet* 23.
- Høydahl, E. (2013): Innvandrere i bygd og by. *Samfunnsspeilet* 2013(2).
- Jensen, P. og P. J. Pedersen (2007): To Stay or Not to Stay? Out-Migration of Immigrants from Denmark. *International Migration* 45(5).
- Kahn, J. R. (1994): Immigrant and Native Fertility during the 1980s: Adaptation and Expectations for the Future. *International Migration Review* 28(3): 501-519.
- Kinge, J. M. og T. Kornstad (2013): Assimilation effects on infant mortality among immigrants in Norway. *Discussion Papers* 741, Statistics Norway.
- Klinthäll, M. (2006): Retirement Return Migration from Sweden. *International Migration* 44(2).
- Klinthäll, M. (2007): Refugee Return Migration: Return Migration from Sweden to Chile, Iran and Poland 1973-1996. *Journal of Refugee Studies* 20(4).
- Kvarv Andreassen, K., M. T. Dzamarija, mfl. (2013): Stort mangfold i lille Norge. *Samfunnsspeilet* 2013(5).
- Lam, K.-C. (1994): Outmigration of foreign-born members in Canada. *The Canadian Journal of Economics* 27(2).

- Lappegård, T. (2004): Valg av livsløp i det flerkulturelle Norge. Forløpsanalyser av giftermål og barnefødsler blant kvinner med innvandrerbakgrunn. *Rapporter* 16/2004, Statistisk sentralbyrå.
- Lubotsky, D. (2007): Chutes or Ladders? A Longitudinal Analysis of Immigrant Earnings. *Journal of Political Economy* 115(5).
- Lund, M. (2009): Når byggeplassene stenger - hva gjør arbeidsinnvandrerne da? Integreringskart 2009, *IMDI-rapport 7-2009*
- Mayer, J. og R. T. Riphahn (2000): Fertility assimilation of immigrants: Evidence from count data models. *Journal of Population Economics* 13(2): 241-261.
- Milewski, N. (2010): Immigrant fertility in West Germany: Is there a socialization effect in transitions to second and third births? *European Journal of Population / Revue européenne de Démographie* 26(3): 297-323.
- Nekby, L. (2006): The emigration of immigrants, return vs. onward migration: evidence from Sweden. *Journal of Population Economics* 19(2).
- Nicolaas, H. (2013): Fertility of Turkish and Moroccan women in the Netherlands: second generation are much closer to native women than to their mothers. Abstract presentert på International Union for the Scientific Study of Population conference i Busan, Sør-Korea.
- Norges offisielle statistikk (1921): Utvandringsstatistikk. Kristiania. VII 25.
- NOU 2011:7 (2011): Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid. *Norges offentlige utredninger*.
- OECD (2008): International Migration Outlook. SOPEMI - 2008 Edition, OECD.
- Olsen, B. (2012): Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2010. *Rapporter* 21/2012, Statistisk sentralbyrå.
- Persson, L. (2013): Får utrikes födda fler barn? *Välfärd - SCB:s tidskrift om arbetsliv, demografi och välfärd* 2:2.
- Pettersen, S. (2013): Utvandring fra Norge 1971-2011. *Rapporter* 30/2013, Statistisk sentralbyrå.
- Poston, D. L. j. og L. F. Bouvier (2010): Population and society. New York, Cambridge University Press.
- Reyes, B. I. (1997): Dynamics of Immigration: Return Migration to Western Mexico. San Fransisco, Public Policy Institute of California.
- Rumbaut, R. G. (2004): Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generations in the United States. *International Migration Review* 38(3).
- Sharma, R. D., M. Michalowski, mfl. (1990): Mortality Differentials among Immigrant Populations in Canada. *International Migration* 28(4): 443-450.
- Singh, G. K. og R. A. Hiatt (2006): Trends and disparities in socioeconomic and behavioural characteristics, life expectancy, and cause-specific mortality of native-born and foreign-born populations in the United States, 1979–2003. *International Journal of Epidemiology* 35(4).

- Sobotka, T. (2008): The rising importance of migrants for childbearing in Europe. *Childbearing Trends and Policies in Europe*, Book I. T. Frejka, J. Hoem, L. Toulemon og T. Sobotka, *Demographic Research* 19(9).
- Stambøl, L. S. (2013): Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn. *Rapporter* 46/2013, Statistisk sentralbyrå.
- Statistiska centralbyrån (2010): Födda i Sverige - ändå olika? Betydelsen av föräldrarnas födelse-land. *Demografiska rapporter* 2010:2.
- Statistiska centralbyrån (2011): Återutvandring efter tid i Sverige. *Bakgrunnsmateriale om demografi, barn och familj* (1).
- Tesfazion, T. H. G. (2013): Forskjeller i dødelighet mellom etniske nordmenn og innvandrere - i aldersspennet 25-79 år. Masteroppgave ved Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Tønnessen, M., V. Aalandslid, mfl. (2013): Changing trend? Sex ratios of children born to Indian immigrants in Norway revisited. *BMC Pregnancy & Childbirth* 13(170).
- Uebelmesser, S. (2006): To Go or Not to Go: Emigration from Germany. *German Economic Review* 7(2).
- Uitenbroek, D. G. og A. P. Verhoeff (2002): Life expectancy and mortality differences between migrant groups living in Amsterdam, the Netherlands. *Social Science and Medicine* 54.
- United Nations (2013): World Population Prospects. The 2012 Revision. Highlights and Advance Tables. United Nations, Population Division
- Van Hook, J. og W. Zhang (2011): Who Stays? Who Goes? Selective Emigration Among the Foreign-Born. *Population Research and Policy Review* 30: 1-24.
- Van Hook, J., W. Zhang, mfl. (2006): Foreign-born emigration: A new approach and estimates based on matched cps files. *Demography* 43(2).
- Vassenden (red.), K. (1997): Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de? *Statistiske analyser* 20, Statistisk sentralbyrå.
- Waller, L., A. Berrington, mfl. (2012): Understanding recent migrant fertility in the United Kingdom. *ESRC Centre for Population Change Working Paper* 27.
- White, K. og J. E. Potter (2012): The impact of outmigration of men on fertility and marriage in the migrant-sending states of Mexico, 1995–2000. *Population Studies* 67(1): 83-95.
- Wiik, K. A. (2012): Samlivsinngåelse blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre. *Rapporter* 24/2012, Statistisk sentralbyrå.
- Wild, S. og P. McKeigue (1997): Cross sectional analysis of mortality by country of birth in England and Wales, 1970-92. *British Medical Journal* 314(7082).
- Wilson, B. (2013): The convergence of completed fertility for migrant generations. Paper presentert på International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP). Busan, South Korea.

- Yang, D. (2006): Why do migrants return to poor countries? Evidence from Philippine migrants' responses to exchange rate shocks. *The Review of Economics and Statistics* 88(4).
- Østby (red.), L. (2004): Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi. *Notater* 2004/65, Statistisk sentralbyrå.
- Østby, L. (2002): The demographic characteristics of immigrant population in Norway. *Rapporter* 22/2002, Statistisk sentralbyrå.
- Østby, L., E. Høydahl, mfl. (2013): Innvandrernes fordeling og sammensetning på kommunenivå. *Rapporter* 37/2013, Statistisk sentralbyrå.

Figurregister

2.1. Inn- og utvandring til og fra Norge. 1961-2012.....	12
2.2. Innvandring til Norge, etter innvandringsgrunn. 1990-2012.....	13
2.3. Antall innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre som bor i Norge, 1986-2013	13
2.4. Innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og befolkningen ellers, etter aldersgrupper. 2013	15
2.5. Innvandrere i Norge, etter kjønn og alder. 2013	15
2.6. Innvandrere i Norge, etter alder. Prosentvis fordeling. 1993 og 2013	16
2.7. Innvandrere i Norge fra de fem vanligste opprinnelseslandene, etter alder. 2013.....	16
2.8. Barn av to innvandrere i Norge, etter kjønn og alder. 1993 og 2013	17
2.9. Barn av to innvandrere i Norge, de fem vanligste gruppene etter foreldrenes opprinnelsesland, etter alder. 2013	17
2.10. Innvandrere i Norge, etter grupper av botid. 1993, 1998, 2003, 2008 og 2013	18
2.11. Innvandrere i Norge, norskfødte barn av innvandrere og øvrig befolkning. Prosentvis fordelt mellom fylkene. 2013	19
2.12. Innvandrere i Norge etter landbakgrunn, prosentvis fordelt mellom fylkene. 2013	20
2.13. Fødte i Norge, etter om foreldrene er innvandrere, barn av innvandrere eller fra befolkningen for øvrig. Prosent. 1992, 2002 og 2012	20
2.14. Fødte i Norge, etter om moren er innvandrer, norskfødt barn av to innvandrere eller fra befolkningen for øvrig. 1990-2012.....	21
2.15. Fødte i Norge med en mor som er innvandrer, etter morens botid. 1992, 2002 og 2012	22
2.16. Fødte i Norge med en mor som er innvandrer, etter morens landbakgrunn. 1990-2012	22
3.1. Innvandrerkvinner (15-49 år) bosatt i Norge, etter landbakgrunn. 1990-2013.....	28
3.2. Norskfødte kvinner (15-49 år) med to innvandrerforeldre, etter foreldrenes landbakgrunn. 1990-2013	28
3.3. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, øvrige kvinner og alle kvinner. 1990-2012	29
3.4. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Europa eller Nord-Amerika/Oseania, samt for kvinner som ikke er innvandrere. 1990-2012	30
3.5. Samlet fruktbarhetstall for alle innvandrerkvinner og for innvandrerkvinner fra EU øst. 1990-2012	31
3.6. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Asia, Afrika eller Latin-Amerika, samt for kvinner som ikke er innvandrere. 1990-2012.....	31
3.7. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, etter landbakgrunn og botid i Norge. 1990-2012	31
3.8. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika sammenlignet med samlet fruktbarhetstall i opprinnelsesområdene. 1990-2012	34
3.9. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner og for alle kvinner, etter fylke. Gjennomsnitt 2008-2012	35
3.10. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner i ulike fylker, etter landgruppe og to botidsgrupper. Gjennomsnitt 2008-2012	36
3.11. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant kvinner i Norge som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 1992, 2002 og 2012	38
3.12. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner i Norge. Femårige aldersgrupper. 1992, 2002 og 2012	38
3.13. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner og kvinner som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 2012	39
3.14. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner med bakgrunn fra Europa eller Nord-Amerika/Oseania, samt for kvinner som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 2012	39
3.15. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater blant innvandrerkvinner med bakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, samt for kvinner som ikke er innvandrere. Femårige aldersgrupper. 2012	40
3.16. Samlet fruktbarhetstall etter alder ved innvandring, for alle innvandrerkvinner og etter landbakgrunn. Gjennomsnitt for 2011 og 2012.	40
3.17. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, døtre av innvandrere og øvrige kvinner. 1990-2012.....	41
3.18. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner og døtre av innvandrere, etter landgruppe. Gjennomsnitt for 2011 og 2012	42
3.19. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater for innvandrerkvinner, døtre av innvandrere og kvinner ellers. Gjennomsnitt for 2011 og 2012.	43
3.20. Samlet fruktbarhetstall (SFT) for innvandrerkvinner fra utvalgte opprinnelsesland, SFT i opprinnelseslandet og SFT i Norge. 1990-2012	45

Tabellregister

2.1. De fem vanligste opprinnelseslandene for innvandrere i Norge. Andel av alle innvandrere. 1993, 2003 og 2013.....	14
2.2. De fem vanligste opprinnelseslandene for foreldrene til norskfødte med to innvandrerforeldre. Andel av alle norskfødte med to innvandrerforeldre. 1993, 2003 og 2013	14
2.3. Innvandrere, norskfødte med to innvandrerforeldre og øvrige befolkning. Fylker. 2013	18
2.4. Antall kvinner og antall fødte blant innvandrere og døtre av innvandrere. 1992, 2002 og 2012.	23

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8853-1 (trykt)
ISBN 978-82-537-8854-8 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

ISBN 978-82-537-8853-1

9 788253 788531

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway